

MÓRA FERENC

DIÓBÉL KIRÁLYFI

EGY ÖREG EMBER EMLÉKEI
FIATAL GYEREKEKNEK

TARTALOM

ÖREGAPÁM
APÁM
MAGAM, AZ ÖREG
TILINKÓ
MINDENNAPI KENYERÜNK
DIÓBÉL KIRÁLYFI
A MACSKAVÁSÁR
VÉGES-VÉGIG CSUPA PRÓBA
HÁROM NAGY ÚR
MIKOR A DIÓFÁKAT ÜLTETTÜK
ANGYALOK KERTJE
KOSSUTH LAJOS TISZTELETÉRE...
AZ A ROSSZ MATYKÓ GYEREK!
TAMÁS ÚR MAGA MARAD
MÁLÉ TÓT SZÁZ ARANYA
A HEGEDŰ
VAK CSIHA FURULYÁJA
VILÁGOS UTÁN
AZ EZÜSTKOPORSÓ
ROSSZJANCSI ÚR
A NYOMORÚSÁG KENYERÉN
Ó, LÓ, OLLÓ, HOLLÓ
HÍRT HALLOK HAZULRÓL
NÁDORSZÁGBAN
TILINKÓ UTOLSÓ LOPÁSA
A FOGOLY
VÁRATLAN VENDÉG
KINCSKERESÉS
ÖREG DIÓFÁK ALATT

ÖREGAPÁM

Az én szülőfalum, Malajdok, mindig nevezetes volt arról, hogy ott a tisztességes nevén kívül minden embernek van valami ragadványneve is. Azért ragadványnév, mert ez csak úgy ragad az emberre, mint a bogáncs, csak hogy persze nem lehet úgy lekefélni.

Mondom, a malajdoki uraságot meg a Tilinkó cigányt kivéve mindenkinek volt valami figurás neve a faluban. Gyepenhegyes Viszotának hívták a kisbíró, mert mindig nagyon peckesen járt. A keresztapám neve Rádillik Rigó Pál volt, mert mindenre azt mondta, hogy „rád illik”. Az alsó szomszédunkat Tányérhátú Csala Ádámnak hívták, a felsőt meg Úrleszek Takács Mátyásnak.

Az öregapámnak is volt ragadványneve, de azt büszkén is viselhette. Erős Töröcsiknek hívták. Én már csak hírből ismertem, nemcsak nagy erejű, hanem nagy természetű embernek is. Azt mesélték róla, hogy csupa játékból úgy tördöste szét a lópatkót, ahogy más ember a mákos patkót szokta. Haragjából pedig akkorát tudott ütni az asztalra, hogy egyszerre kétfelé hasadt a teteje.

Az ilyen embert persze nemigen haragítgatja meg senki. Noha ő is csak olyan szegény jobbágya volt a malajdoki uraságnak, mint a többi falunépe, megsüvegelte még a bíró is. Hét határban nem volt teremtetett lélek, aki bele mert volna kötni Erős Töröcsikbe. Aki idegen pedig belebotlott, az megemlegette holta napjáig.

Mikor a nagy Napóleon bent járt az országban a franciával, akkor már hajlott korú ember volt, de kemény tartású még akkor is, mint egy öreg diófa. Ahogy a franciák megszállták a falut, menekült, ki merre látott. Neki azonban esze ágában sem volt menekülni. Éppen a galambokat etette az udvaron, mikor egy francia lovas nagy lármával bevágatott a kapun.

Mindig tárva-nyitva volt az öregapám zsellérkunyhójának a kapuja, most azonban az volt az első dolga, hogy becsukja.

- Csukhatod már, mikor idebent vagyok - nevetett a francia a szeme közé, ahogy lecihelődött a lóról.

Öregapám persze álmában se hallott soha francia szót, de ezt értette ki a katona vigyorgásából, s ezért lobbant egyszerre haragra.

- Micsoda, hát te azt hiszed, hogy idebent vagy! - lobbant egyet a nagy tüzes szeme a bozontos szemöldöke alatt, azzal galléron kapta a franciát, s úgy vágta keresztül az alacsony kapu fölött, hogy csak úgy nyekkent a folyókában. Vitte is az irháját esze nélkül, ahogy föltápaszkodott, akárhogy kiabált utána a gazda:

- Megállj, hé, hadd hajítom utánad a lovadat is!

Két napig garázdálkodtak a malajdoki határban a franciák, de a házunknak a tájára se jöttek többet. De még az utcát is elkerülték, amelyikben Erős Töröcsik lakott.

Hanem azért mégse ebből a történetből tetszik meg legjobban, hogy milyen erős volt Töröcsik nagyapó. Azt akkor mutatta meg, mikor az erdejét ki akarta vágni.

Igazság szerint persze a jobbágyembernek a testi munkáján kívül semmije se volt abban az időben. A feje fölött az ég az istené, és ameddig az ég alatt ellátott, ház, föld, legelő, erdő, mező, minden rajtavalóval együtt mind az uraságé. De Erős Töröcsik felszabadított jobbágy volt. Nagy volt a becsülete az uraság előtt, nemcsak házacskaival emberelte meg, hanem még erdőt is adott neki hozzá. Persze nem volt az valami rengeteg, csak afféle gyalogerdő a falu

alatt. A homokos gödrök közt mégis úgy zöldellett, mint valami óriás bokréta. Enyhelyet adott a madárnak, árnyékot a vándornak, rőzsét a szegény embernek. Az egész falu ott szedte a tűzre való tárgallyat.

- Jut is, marad is - mondogatta a nagyapám, s akárhányszor maga segítette föl a rőzsenyalábot a gallyszedegető gyerekek hátára.

Történt azonban, hogy egyszer pajkos suhancok gallyszedegetés közben lehámozták a kérgét néhány fiatal jegenyének. Nagyapót fölharagította a dolog, és bement panaszt tenni a faluházára. Éppen együtt találta az egész tanácsot, öregbíró, kisbíró, esküdteket, és jól megmosta a fejüket.

- A fát csakúgy nem szabad kínozni, mint az állatot - mondta nekik. - Erre is meg kell ám tanítani a gyerekeket. Ha ti meg nem taníjátok őket, majd megtanítom én!

Szóra szót adtak a falu bölcsei, s az egyikük nagy esztelenül azt találta mondani:

- Ha olyan nagyon félti kend az erdejét, vigye haza az udvarába!

Erős Törőcsik nem szólt erre semmit, hanem sarkon fordult, s úgy rántotta meg a kilincset, hogy a nehéz, vassal szegett ajtóból is vele szakadt egy darab.

- Adjatok egy fejszét, hadd hozom haza az erdőt - lihegte otthon indulatosan, s azzal vállára kapta a legnagyobb favágó fejszét, kirobogott az erdőbe.

Akkorra ott várta már a fél falu, s leste szörnyűködve, mit csinál majd az erős Törőcsik. A tanácsbeliek pedig körülfogták, békítették, a nyakába estek kérlelő szóval.

- Odább, hé! - rázta le őket magáról egy fordulással, azzal fölemelte a fejszét, és belevágta a szélső tölgyfa tövébe.

Vastag, öreg fa volt, szinte ör gyanánt állott az akácos szélén, s kevélyen rúgta vissza az első fejszecsapást. A másodikra azonban nagyot reccsent, s a harmadikra szörnyű ropogással zuhant rá a szomszédaira.

- Teremtő Isten! - súgtak össze az emberek ijedten. Erős Törőcsik pedig nekiszilajodva csattogtatta tovább a fejszét. Nem is vágta, hanem kaszálta már a fákat, s minél előbbre haladt, annál jobban nőtt szörnyű ereje. Utoljára úgy tördöste a nagy szálfákat, mint a gyerek a száraz nádat.

Egyszer aztán egy vadalmafécskára került a sor. Nem is fa volt, inkább cserje. Erős Törőcsik, ha nekiveselkedik, fél kézzel tövéből kiszakítja. Vak dühében azonban mellévágott a fejszével. A fácska csak megrázkódott, de baja nem esett, és ijedt csettegés hallatszott a sűrű lombja közül:

- Csett-csett, csitt-csitt!

Erős Törőcsik hirtelen fölkapta a fejét, és odanézett a fára. Parányi kenderike két fekete szeme csillogott ki ijedten és könyörgően a levelek közül:

- Te nagy ember, mit akarsz te énvelem, szegény kis madárral?

Erős Törőcsik megint ráemelte a fejszét a fára, s abban a percben kiugrott a kis madár az ághegyre. Csöpp szemében haragos tűz égett, minden tollacskája égnek állt, és pici csőröcskáját fenyegetően csattogtatta:

- Bujj-bujj, bujj-bujj - sikoltozta torkaszakadtából.

- Kinek mondja ez, hogy: bújj, bújj? - szégyellte meg magát a fanyüvő ember, azzal széthajtva az ágakat, bekukucskált a lombok közé.

Kenderikefészek volt az ágvillában, négy parányi fióka pihegett benne, azokat bújtatta volna az édesanyjuk. De biz azok nem bújtak, mert nem ijedtek meg. Mohón kapkodtak a Törőcsik feléjük nyúló ujjához.

- Csip-csip, csip-csip! - tátogatták a fülük érő szájacskájukat. Bizonyosan azt gondolták magukban, hogy no, ez jó nagy hernyó lesz, marad belőle vacsorára is.

Erős Törőcsik pedig elhajította a fejszét, és lehajtott fejjel ballagott vissza az egymásra dőlt fák közt.

- Szerencsések, hogy már nem bírom a fejszét - lökött félre egy nagy fadereket, ahogy a szájtatók közé ért. - Másképp egy szálíg kívágtam volna az erdőm. Akkor aztán nem tudom, mivel tüzeltek volna a télen.

Az emberek némán húzódtak félre az útból, Törőcsik pedig visszaszólt, ahogy elhagyta őket:

- Ezt a kis forgácsot meg hordjátok haza, jó lesz gyújtónak - mutatott rá a kívágott fákra.

Ilyen ember volt az öregapám. Sok történetet hallottam még az erősségéről, de azt hiszem, életében soha nem volt olyan erős, mint mikor egy parányi kenderike megállította indulata pusztító útjában.

APÁM

Volt ragadványneve az édesapámnak is. Csakhogy ő már nem Erős Töröcsik volt, hanem Okos Töröcsik. Neki a nagy eszéről meséltek olyan történeteket, mint öregapámnak a nagy erejéről. Ezek közül nekem mindig az tetszett legjobban, ahogy a Pukkanacs Bavina borbélyt kifigurázta.

Bavinának hívták a mi falunk cseh borbélyát. Hosszú, vékony, nyakigláb ember volt, úgyhogy maga is elfáradt, mire végignézett magán. Más ugyan nem is nézegetett rá, mert szívtelen, kapzsi, magának való ember volt.

Egyszer ez a Bavina télidőben fát akart venni a piacon. Hát hiszen volt ott rózsás kocsi tízéval, de Bavinával senki se akart szóba állni. Akárkitől kérdezte, hogy hogy a fa, mindenki azt felelte neki:

- Az úrnak sehogy se, mert az úr mindenkit rászéd. Menjen az erdőre, van ott gally elég, szedjen magának.

Utoljára aztán édesapámmal állt alkuba a borbély. Édesapám akkoriban afféle szamaras ember volt, aki mindent végzett, amiben a szamárkája segíthetett neki. Vízet hordott, téglát hordott, zsákot hordott, s ha egyéb dolga nem volt, kiment a szamárkával az erdőre, föltette rá a fanyerget, s megrakta hulladék targoncával.

Most is ilyen istenadta, maga szedte tüzelőt árulgatott édesapám, mikor Bavina odatoronykodott mellé.

- Hogy ez a marék szemét?

- Nem szemét az, kérem szépen, hanem csupa finom tűzrevaló. Nem is egy marékkal van, hanem egy szamárháttal. Az ára pedig egy ezüsthúszas.

A cseh nagyot szítt a fogán, és azt kérdezte:

- De egy húszasért minden fa az enyém, ami a szamár hátán van?

- Hát persze - bólintott rá apám.

- Az utolsó darab is?

- De még a legutolsó is - mosolyodott el édesapám, hogy ilyen figurás kedvét látta ennek a harapós borbélynak.

Azzal megfogta a szamárka kötőfékjét, bevezette a borbély udvarába, lehányta róla a gallyat, és tartotta a markát a pénzecskeért.

- Ohó - azt mondja neki Bavina -, vegye csak le a nyerget is, mert az is hozzátartozik a szamár terhéhez!

- Ne figurázzon az úr a szegény emberrel - nézett föl édesapám meghökkenve a borbélyra.

- Nem figurázok én - vigyorgott Bavina, mintha harapni akarna -, úgy alkudtunk, hogy ami fa a szamár hátán van, mind az enyém a húszasomért. Márpedig a szamárnýereg fából van, igaz-e?

- Igaznak igaz - facsarodott el az édesapám szíve, mikor a borbély a nyerget is a gallyak közé hajította. Még a szamárka is megcsóválta nagy, kócos fejét, és nagyon fölháborodva mondta, hogy iha-há. Ami bizonyosan annyit tett szamárnýelven, hogy szégyelld magad, Bavina mester!

Vagy az is lehet, hogy azt tette:

- Ne búsulj, édes gazdám, nyereg nélkül is csakolyan kenyeres pajtásod vagyok én neked, mint nyereggel.

Ez aztán ebben elmúlt, s a borbély rég elfeledkezett már a szamaras emberről, mikor egy délután csak bebukik ám az ajtón az édesapám deres feje.

- Jó napot, mester! Hogy méri a borotvát?

- Öt pénz - mondta foghegyről Bavina, ahogy ráismert apámra.

- Megborotvál annyiért?

- Meg is nyúzó.

Apám elgondolkozott egy kicsit, aztán behuppant a műhelybe.

- Hát kettőnket mennyiért borotválna meg? Engem meg a cimborám?

- Tíz pénz - fenegette Bavina a borotvát a fenőszíjon. De aztán gyanakodva hozzátette, hogy előre kell ám fizetni.

- Ehol van e! - olvasta le apám a tíz pénzt, és elvetette a széken magát urasan. - Először engem tisztítson föl az úr, mert a társam késik egy kicsikét.

Meglett az gyorsan, olyan sima lett az apám tüskés álla, mint a pólyás babáé. Mikor aztán jól kigyönyörködte magát az ablakpárkányon álló légyköpte tükörben, kiszólt az utcára:

- Jöhetsz már, cimborám!

Abban a percben bedugta az ajtón a rettentő bozontos fejét a szamárka, és beköszönt szép hangosan, mint aki tudja, mi az illendőség :

- I-ha-ha-há, i-há, i-há! - nevetett csúfondárosan, s még a fülét is billegette hozzá.

Bavina kiejtette a kezéből a borotvát ijedtében, de édesapám sietett neki föladni.

- Csak lásson hozzá hamar, mester, mert sürgős az utunk. Sietünk az erdőre fáért. De szépen megborotválja ám!

- Kicsodát? - hebegte a mester.

- Hát a szamárkámat - veregette meg apám szeretettel a szamárka tarkóját. - Tudja, már ki is fizettem az árát.

- De hiszen kelméd a cimborájáról beszélt! - fakadt ki Bavina.

- No, igen - bólintott apám. - Nincs nekem jobb cimborám a szamárkánál. Hozzám tartozik, mint a fához a nyereg.

- Ne figurázzék kend! - tette össze a kezét Bavina.

- Eszembe sincs! - húzta föl édesapám a seprőforma szemöldökét. - Én csak azt kívánom, amire megalkudtunk. Aztán ha jól fölgondoljuk, nagy dicsőségére lesz az az úrnak, ha híre megy, hogy szamarat borotvált.

- Tudja mit, Törőcsik! - rázta a hideg egész hosszában a borbélyt. - Inkább visszaadom a tíz pénzt, csak menjen kend isten hírével.

- Az már beszéd - dugta zsebre apám a krajcárkáit -, mert így legalább leborotválkoztam a nyergem árát.

De jól szolgált az én édesapám esze akkor is, ha nagy urakkal volt dolga. Maga az uraság is sokszor szót értett vele mindenféle ügyes-bajos dologban. Akár az aratókkal volt baj, akár a dézsma körül volt valami hiba, mindjárt mihozzánk szalajtott a uraság a hajdút:

- Hívjátok csak Okos Töröcsiket, majd igazságot tesz az mindjárt.

Pedig volt a kastélyban káplán is, íródeák is, hopmester is, csupa tanult ember. Rossz néven is vették az uraságnak, hogy olyan nagyra tartja a tudatlan jobbágyot. Nemcsak maguk közt morgolódtak, egyszer nyíltan is a szemére térítették borozgatás közt.

- Hogy lehet az, nagyságos uram, hogy annyiszor elejbünk teszi azt a tahó parasztot? Hiszen még deákul se tud a jámbor.

- Az bizony lehet, urak - mosolyodott el Malajdoki Tamás -, de azért mégis ésszel van tele a feje búbjától a lába ujjáig. Tanulhatnának attól egyet-mást még az ilyen nagy tudományú emberek is.

Felzúdult erre a három úr, mint a darázs, ha füstöt vetnek neki. Az uraság maga is megbánta a nagy őszinteséget. Tréfával akarta elütni emberei bosszúságát.

- Tegyük egy próbát, urak! - emelte koccintásra a poharát. - Idehozzatom vasárnap ebédre Okos Töröcsiket, hadd látom, ki tudtok-e rajta fogni!

Szívük szerint volt az uraknak a dolog, nagyot ittak rá. El is jött vasárnap az édesapámért az üveges batár, de ő bele nem ült isten világáért, csak úgy utána ballagott. Azt mondta, nincs ő megsántulva, hogy kocsin járjon.

- Lenyelem a fejem, ha csúffá nem tesszük a parasztot - súgta oda a hopmester az uraságnak, ahogy apám beballagott az ebédlőterembe, és szép illedelmesen megállt az ajtóban.

- Ne félj, Töröcsik - bátorította nyájasan az uraság -, csak azt akarják kipróbálni az urak, mekkora a tudományod.

- Nem félek én, nagy jó uram, az Úristenen kívül senkitől a kerek világon - emelte fel nyugodtan a fejét a jobbágy.

- No, ha már éppen a jó Istenről beszél kend, éppen arról akarok én kérdezni valamit - kapott a szoba a kastélykáplán. - Hát azt tudja kend, ugye, hogy az Úristen mindent megtehet?

- Nem tehet biz az, tisztelendő atyám - vágott közbe alázatosan az édesapám.

Lett erre nagy zúgás, maga Malajdoki Tamás is összeráncolta a homlokát, a tisztelendő pedig hangosan kérdezte:

- Hát mit nem tehet meg az Úristen, hé?

- Hegyet völgy nélkül ő sem teremthet - volt az alázatos felelet.

- No, ebben igazad van, fiam - húzódott hátra mosolyogva a tisztelendő úr. - Hát csakugyan igaz az, hogy a jó pap holtig tanul.

Most aztán az íródeák állt elő. Ez olyan kérdést adott föl, amire maga se tudott volna hirtelenében felelni.

- Azt mondja meg kend nekem, ha kend olyan nagyeszű ember: hol van a világ közepe?

- Éppen itt, ahol állok - felelt meg apám -, ha nem hiszi az úr, mérje utána.

Az íródeák úgy ellépkedett, mintha mindjárt meg akarná lépni a világ közepét. Annál hányivetibben állt elő a hopmester.

- No, paraszt, én könnyűt kérdezek tőled. Olyant, amit minden ember tud. Azt mondd meg nekem, mi a különbség köztem meg a lovam közt.

- Semmi se, uram - felelt apám gondolkodás nélkül.

Lett erre olyan nevetés, hogy a tisztelendő úr is megbékült, az íródeák is, csak a hopmester kapkodott a kardjához:

- Ne bántsuk azt a gyíklesőt, barátom - legyintette vállon az uraság -, inkább a kést-villát forgassuk ahelyett.

Azzal leültek a csupa ezüsstel fölterített diófa asztalhoz, a jobbágy éppen a földesúr mellé, aki mindjárt kínálta is szíves szóval.

- Fogj hozzá, szolgám - merítette a drága jó suhantott levesbe az ezüstkanalát -, minden becsületes ember megeszi a levesét.

Ette volna ám szegény apám, ha kanala lett volna, csakhogya ezt elfelejtettek neki adni. Mégpedig szántsándékkal felejtették el, ahogy az urak nevetésre görbült szájáról látta. Erre aztán ő is elnevette magát, kétfelé tört egy kalácscipót, kiszedte a fehér belét, a hajával meg úgy bekanalazta a leveskét, hogy ő hamarább készen lett vele, mint a többi az ezüstkannállal. Akkor aztán szépen kétfelé szakította a levestől megpuhult cipóhaját, és utánaküldte a levesnek.

- Minden becsületes ember megeszi a kanalát - hunyorított oda az uraságra.

De senki se tudott ott többet enni a nagy nevetéstől, s attól fogva senki se vetette szemére a földesúrnak, hogy mindenféle tudományos népnél többre becsülte Okos Törőcsiket.

MAGAM, AZ ÖREG

Azt már elmondtam, milyen ember volt a nagyapám. Erős, mint a vasék. Azt is elmondtam, milyen ember volt az édesapám. Okos, mint a hét bölcs mester. Hát most már azt is el kell mondanom, hogy milyen gyerek voltam én.

Nem mondhatnám, hogy valami világ eleje lettem volna. Semmi kilátásom sem volt rá, hogy engem Erős Töröcsiknek vagy Okos Töröcsiknek hívjanak. Inkább arra számíthattam, hogy az én nevem Dióbél Töröcsik lesz. Olyan kicsike voltam, mikor megszülettem, hogy a keresztanyám, Hadara Setét Kalára nevetve csapta össze a kezét:

- No, csak szerencsés ember ez a Töröcsik. Bölcsőről se kell neki gondoskodni a fia számára. Belefér egy fél dióhéjba. Hiszen csak akkora a szentem, mint egy dióbél.

Rajtam veszett aztán ez a Dióbél, hiába keresztelt Pálnak a pap. S már csak azért se lehet rólam levenni, mert csakugyan nagyon kicsire maradtam a növésben. Már az ötödik esztendőmben jártam, de még akkor is csak ágaskodva értem fel a pitvarajtónk fakilincsét. Abban az időben Bibolygós Bedegi volt a legjobb barátom. Ez egy öreg halászember volt, aki a vízparton lakott egy nádkunyhóban. Mindig azzal csalogatott, hogy egyszer megkeresi nekem az ínerezítő füvet, és ha avval megdörgöl, egyszerre akkora leszek, mint a hét sing szakállú óriás. Álmomban ma is sokszor ott állok a homokparton, és kitárt karral repdesek a csónak felé: benne lesz-e már az ínerezítő fű?

Az ínerezítő füvet persze sohase találta meg a halász, hanem a tűrömfüvel annál többször megbékített.

Egyszer, ahogy ülök a kapuban, és tanítgatom az öreg Hékám macskát kismacskásan miákolni, arra megy a Bibolygós Bedegi, vállára vetett hálóval, és azt mondja nekem, menjek ki vele a vízpartra szedrezni.

Az ilyenre én mindig kantáros legény voltam, most se kellett kétszer hívni. Megfogtam a halász kezét, ballagtunk kifelé a faluból.

- Az ám, csakhogy baj van - szólalt meg az öreg. - Elfelejtettünk létrát hozni.

- Minek volna az a létra, Bedegi bácsi? - néztem föl rá.

- Annak, hogy te olyan kicsi vagy, hogy még a szedret is csak létráról éred el - incselkedett velem.

Akkora voltam, mint egy csipetke, de olyan méreg lakott bennem, mint egy oroszlánban. Nekiستم a Bedegi karjának, és úgy rángattam, mintha szivattyús kút lett volna.

- Mi lelt, Dióbél? - kérdezte csodálkozva.

- Szét akarom kendet szaggatni, amiért kicsúfolt! - lihegtem nekivörösödve.

- Csakhogy én a zsebembe teszek ám - mondta komoly képpel -, mégpedig nem is a nagy zsebembe, hanem a kis zsebembe. (Pedig olyanfajta gúnya volt rajta, amin semmiféle zseb nem szokott lenni.) Elő se veszek, csak odalent a vízen, ott rászúrlak egy horogra, hátha bekap valami éhes kárász. Mert harcsa bizonyosan nem tátja ki rád a száját. Azt mondja, hogy neki nem kell ilyen kis giliszta.

No, erre aztán már igazán eltört a mécses. Úgy ordítottam, mintha máris a horog hegyén volnék. Abba se hagytam addig, míg a ravasz Bedegi össze nem csattantotta a két nagy tenyerét.

- Hű, havas-borongatta, jeges-teringette, mindjárt cethalat fogunk! Szaladjunk csak, ide látszik, ahogy hányja a bugyborékot!

Én ugyan semmit se láttam, de az ordítást egyszerre befejeztem.

- Mekkora az a cethal, Bedegi bácsi?

- Az, öcsém? Fejítől a farkáig egy mélyföld, a farkától a fejéig megint egy mélyföld, de a pukkantója külön számít. Az is lehet vagy egy araszt. Gyerünk hamar a hálót kivetni!

Nem éppen cethalnak való háló volt, de potykát lehetett volna vele fogni, ha a potyka belement volna.

De nem ment bele egyéb egy háromnapos keszegnél, akkora lehetett, mint egy növendék pióca. Az öreg kimosta a sótartó kupáját, telemerítette vízzel, beleeresztette a keszeget, odanyomta a markomba.

- Nesze, Dióbél, itt a cethal. Ne mondd, hogy sajnálom tőled, legyen a tied.

- Nagyon kicsi cethal ez, ezért nem érdemes halásznak lenni - biggyesztettem el a számát.

- Hiszen nem is vagy még te halász, csak halászinás - nyugtatott meg Bedegi. - Mire te halászinásból halászmester leszel, akkorra a kis cethalból is nagy cethal lesz, csak jól viseld neki gondját.

Ebbe aztán én is beleállapodtam. Hazavittem a cethalfiút, és engedelmet kértem rá édesanyámtól, hogy beletehessen a kis dézsába. Fél óra múlva pedig szaladtam a halászhoz.

- Baj van, Bedegi bácsi. Nem akar nőni az állat. Pedig gondját viselem ám. Már enni is adtam neki.

- Mit adtál neki enni, Dióbél?

- Lekváros derelyét.

- Attól félek, otthon nem azon tartották - szipáskolt az öreg. - Szúnyogot kell neki fogni, az az ő peccsenyéje.

- Attól ugyan meg nem növekszik - hitetlenkedtem én. - Inkább ürgét fogok neki.

- Nem az kell annak, hanem friss víz. Olyan az neki, mint nekünk a friss levegő.

No, van a mi házukban olyan friss víz, hogy az embernek fogába üt tőle a hideg. Egész délután vizet merítgettem a cethalra. Nézem reggel: hát tán még kisebb, mint tegnap volt.

Csúnya hideg eső szemetelt, de azért csak kifutottam a cethaltudóshoz a szomorú hírrel. Úgy látszik, mondom, íresterő fű kellene a hálnak is, mert nem akar nőni sehogy se.

- Jaj, fiacskám, Dióbél - rántott egyet a szűrén egy kicsit bosszúsan a mester -, én se nőök az ilyen cudar időben, nemhogy a cethal nőne! Fázik ám ilyenkor ő is.

Harmadnap végre jó hírt vihettem Bedeginek. De nemcsak hírt vittem, hanem a dézsát is.

- Ezt már érdemes ám megnézni. Úgy örül a cethalka, hogy még nevet is.

- Hát aztán minek örül olyan nagyon? - hajolt a dézsa fölé gyanakodva Bedegi.

- Hát annak, hogy meleg friss vizet öntöttem szegénykére. Az egész bográccsal ráöntöttem, amit szülém a mosáshoz forralt. Ebben aztán már nem fázik, ugye, Bedegi bácsi?

Hát nem fázott, az bizony, mert összeforrázva úszott a víz tetején. Bedegi bácsi pedig mérgesen vakarta meg a füle tövét.

- Attól félek, Dióbél, tebelőled se lesz halászmester.

Hát ilyen okos fiúcska voltam én akkoriban.

TILINKÓ

Noha nagyon ágrólszakadt öreg cigány volt ez a Tilinkó, mégiscsak be kell mutatnom őt is, mert nagyon belejátszott az életembe.

Amikor leírom a nevét, most is magam előtt látom, amikor napégette, szélkicszerzette arcát, borzas fejét bedugta az ajtónkon újesztendő táján:

- Addson isten, ami nincs, vedse el, ami van - ez volt a köszöntése.

- Mit adjon, mit vegyen el, te Tilinkó? - kérdezi tőle az édesanyám, keresgetve a legfényesebb kis pénzt az erszényében.

- A nyarat küldse el ide, a telet hívja vissza - didereg a szegény Tilinkó, s nagyon nyomakodna befelé az ajtón, ha édesanyám el nem hessegetné onnan a húszassal.

- Eredj csak a konyhába, Tilinkó, ott olyan nyár van, hogy leizzasztja a fejedről a sapkát.

A szobába nem lehetett beereszteni az öreget, mert mindent elvitt emlékébe, ami a keze ügyébe esett. Egyszer még a szenteltvíztartó is a kezéhez ragadt. Az édesapám húzta ki az inge derekából.

- Ejnye, ejnye, Tilinkó - pirongatta meg -, hát mi a macskának bántod már az ilyen holmit? Hisz úgyse tudod hasznát venni. Tán azt se tudod, micsoda ez.

- Hásen éppen aszért vittem volna el - magyarázta Tilinkó -, hadd lett volna már eccser valami olyan is a háznál, amit nem tudok, hogy micsoda.

Egyszer meg egy kocsirudat emelt el tőlünk. Észre se vettük, csak mikor már oda volt tűzve a putri-viskója hegyibe.

- Hát ez meg már mire jó itt, Tilinkó? - fogta fölön az édesapám.

- Nene, gazsduram, hát villámfogdosó, hadd ledsen a segény csigánnak is, mondok, ha a nagy uraknak van.

- Bolond vagy te, Tilinkó - nevetett az apám -, hiszen a villámhárítót vasból szokták csinálni.

- Igen ám, azs urak - vonogatta a vállát Tilinkó -, de a segény embernek fából is jó azs.

De akármilyen nagy kópé volt az öreg, az édesapám ki tudott rajta fogni. Egyszer például megfogadta pünkösdi muzsikásnak, és ígért neki napszámba egy bárányt.

- Kevés les azs, sépen kérem - emelte meg Tilinkó a karimátlan kalapját.

- De kapsz ám egy báránybőr süveget is.

- Azs már tesi, hát még? - nyílt ki a szeme Tilinkónak.

- Kapsz egy font faggyút is, főzhetsz vele ürgét.

- Azs már beséd. Hát még?

- Ejnye, de telhetetlen vagy, Tilinkó! - mutatta édesapám a haragot. - Mindegy, no, azért új húst is kapsz a hegedűdre.

No, Tilinkó majd kibújt a bőréből örömeiben, s úgy megnyekeregtette pünkösdkor a hegedűjét, hogy csupa fülfájás volt hallgatni. Másnap aztán jött a bárányért, meg is kapta, szép kövér jószág volt.

- Örösz-e neki, Tilinkó? - kérdezte édesapám.
- Erilek, erilek - hunyorított az öreg -, de még jobban erilek, ha a báránybér siveget megkapom.
- Hja, az még rajta van a bárányon - nevetett apám.
- Hát a faddsu? - mondta gyanakodva Tilinkó.
- Az meg benne van a bárányban.

Tilinkó dohogva kapta vállára a bárányt.

- A hegedihúrt már nem is kérdezem. Azs is bizsonosan a báránban resket még. Jaj, de csak jobb lett volna pispeknek siletnem!

Hanem ezt a tréfát mégis nagyon zokon vehette Tilinkó, mert sokáig került a házunk táját. Csak akkor jött el, mikor kiüzentünk érte a falu végére. Lemosta a zápor az istálló tapasztását, azt kellett volna helyrehozni Tilinkónak.

- Nem megyek én - üzente vissza. - Összevestem a munkával, és holtig tartom vele a haragot.

Ahogy azonban elszigorodott az idő, mégiscsak besompolygott hozzánk. Veszekedett hideg volt, a verebek százával csipogtak a sövény közt, a szellőzködésre kieresztett bárányok pedig dideregve fűrták be magukat a szalmaboglyákba.

- Elpusztulok, ha egy kis salmafistet nem sagulhatok - mondta fogvacogva Tilinkó.

- Ott a boglya, nyalábolj belőle egy fűtet szalmát - esett meg az édesapám szíve a szegény cigányon. A konyhán meg kiadta a rendeletet, hogy adjanak neki egy kancsó forralt bort, hadd érezze magát a mennyországban tőle.

Tilinkó azonban nem jött vissza hálálkodni. Levetette a szűrét, megtömte szalmával, fölvette a vállára, s szó nélkül illant el a kertek alatt. Helyette az anyám szaladt be nagy lelkendezve.

- Szalmát visz a cigány.
- Szabadságot adtam rá neki - legyintett apám.
- Az ám, csakhogy béget a szalma - mosolygott édesanyám.

Apámat elfutotta a méreg, s erővel hozta vissza Tilinkót, aki egyre azt hajtogatta:

- Jussom volt a báránhozs, nekem adta gazsduram.

A bárány csakugyan a szalma közt pihegett, nem lehetett letagadni. Igaz, Tilinkónak esze ágában se volt a tagadás, sőt még neki állt feljebb.

- Hát ez a becsület, hé? Hogy mered elvinni a bárányt, amikor én csak a szalmára adtam engedelmet? - förmedt rá édesapám.

Tilinkó pedig méltóságosan felelte:

- Nini, hisen a báránka benne volt a salmában, mint a faddsu meg a hegedihúr a pinkesdi báránban.
- No, ez egyszer neked van igazad, Tilinkó - nevette el magát édesapám. S olyan oldal szalonnát akasztott a vén kópé vállára, hogy kitelelhetett rajta.

MINDENNAPI KENYERÜNK

Szegény ember dolgát boldog isten bírja. Voltunk olyan módban is, hogy a koldus is mákos rétest evett nálunk, de járt ránk olyan világ is, hogy még a koldus is nagy úr volt hozzánk képest. Mert annak minden rendes háznál terítettek, de mink bizony csak az éhkoppot nyeltük. Hosszú volt az asztal, rövid a vacsora. De még ha azt kérdeztem is, hogy hát ebédre mit eszünk, az volt rá a felelet:

- Háromfélét: kenyeret, haját, bélét.

Én bizony jobban szerettem volna, ha csak kétfélét ettünk volna. Inkább ettem volna a kenyérral szalonnácskát, mint haját meg a bélét.

- Jaj, cselédem - simogatta ki édesanyám a szememből a kócos hajamat -, nagy úr ám a szalonna, csak ünnepnap jár az ilyen szegény helyre, örülünk neki, hogy a mindennapi kenyerünket megadja a Jóisten.

Együgyű eszemmel föl nem tudtam érni, mi azon az örülnivaló. Annál jobban örültem annak, mikor a Jóisten először felejtette el megadni a mindennapi kenyeret.

- Kertészpecsenye lesz a vacsoránk - újságolta édesanyám.

Azám, csakhogy ahhoz a pecsenyéhez nem kellett bicska. Kertészpecsenyének a sült tököt csúfolja a szegény ember. Jó étel az annak, aki szereti, de én hamarosan felmondtam neki a barátságot. Visszakívántam a mindennapi kenyeret.

- Jaj, lelkecském - sóhajtott édesanyám -, most már a kenyér is nagy úr lett, elszokott a házunktól.

Rossz esztendő járt, mostohán hozta a föld a termést. Amit meghagyott a fagy, elverte a jégeső, leégette a forróság.

- Az idén aszalt almát termettek az almafák - hajította a sarokba esténként édesapám a csíkos tarisznyát.

Az is jó volt nekünk már akkor, a fonnyadt alma. Olyan szűkös volt nálunk a kenyér, hogy egyszer három napig színét se láttuk.

Éhesen ödöngtem az utcánk gyepes árokpartján, mikor a gazdag Hamar Heverné rám kiáltott a muskátlis ablakukból:

- Te, fiúcska, szaggass a malackámnak egy kis papsajtfüvet ott az árokparton.

Szép, kövér levelű papsajtok bodorodtak ott, a levelüket megszédtem a malackának, én magam meg teleraktam a zsebemet szép kerek papsajtocskával, abból lesz énnekem jó vacsorácskám.

Gazdag Hamar Heverné nagyon meg volt elégedve a munkámmal. Nagy karaj fehér kenyeret adott napszámba.

- Szeretnél-e mézet a lágy kenyérhez, Dióbél? - kérdezte tőlem.

De én már nem vártam a mézet. Szaladtam kifelé a kenyérrel, s már a kisajtóban beleharaptam. De abban a percben eszembe jutott édesanyám, s a falat nem ment le a számon.

„Lesz öröm, ha hazaviszem neki” - gondoltam magamban, s belemarkoltam a papsajtba. Most már sokkal ízesebb volt, mint azelőtt.

Édesanyám azonban nem örült meg a kenyérnek. Inkább sírva fakadt, s visszakínálta az ajándékot.

- Én már megettem a másik karajt - mondtam fülig elvörösödve.

Anyám meg azon erősködött, hogy ő is vacsorázott már. Mégpedig bundás gombócot. Az pedig a hajában főtt krumplinak az ünneplős neve; nem rossz étel az, ha jól megsózza az ember.

- Hanem tudod mit? - törülgette meg a szemét édesanyám. - Eltesszük a kenyeret édesapádnak. Jólesik neki, ha hazajön a szőlőből.

Hanem azt már én nem értem ébren. Hamar elnyomott az álom a dús vacsora után. Csak hajnalban ébredtem föl arra, hogy édesapám ellenkezett édesanyámmal.

- Nem viszem ki a kenyeret, fiam. Egyétek meg magatok. Engem ellát odakint ebéddel az öreg eperfa.

- Minket se kell féltetni, apja! - erősködött édesanyám, s beletette a kenyeret a tarisznyába. - Jó az Isten, ma is ad az annyit, mint tegnap.

Hát éppen annyit adott. Papsajtocskát, sárgarépacskát, krumplicskát, de még egy darab sajtocskát is találtunk a láda fenekén. Olyan száraz volt már az, hogy a kés nem fogta, örült is annak édesanyám nagyon, mert így nekem adhatta.

- Nekem nem mén bele ez az öreg fogam, fiacskám.

Még akkor is a sajtot majszoltam, mikor az édesapám hazaért a szőlőből. Vígán csóválta meg a tarisznyáját:

- Találd ki, cselédem, mit hoztam neked!

- Mit ugyan? Tán fűjecskét? - ugrottam elé lelkendezve.

- Többet ér ez annál, nagyobb ritkaság is - ragyogott a szeme édesapámnak, s kiszedte a tarisznya csücskéből a nagy kincset. - Nézd e, madárlátta kenyér!

Tulajdon az a karaj kenyér volt, amit én adtam az édesanyámnak, az édesanyám meg neki. Hármunknak mindennapi kenyere.

Akkor tanultam meg igazán, mi az a mindennapi kenyér, amiért az Úristenhez imádkozunk.

DIÓBÉL KIRÁLYFI

Ezekben az ínséges időkben igazság szerint örülnöm kellett volna neki, hogy olyan csupacsöpp vagyok. Hiszen kis ember kis karaj kenyérrel beéri. De én nem erre gondoltam, hanem arra, hogy a kis ecetfából is nagy ecetfa lett már, amelyik velem egyszerre született a házunk előtt, én meg még mindig nem érem föl a kilincset.

Ha emiatt nagyon bűnnek éreztettem a fejemet, édesanyám mindig az ölébe vett, és megcirógatta a fejemet:

- Nem tesz az semmit, lelkem gyerelem. Látod, Nevenincs királynak is Dióbél királyfi volt a legkisebb fia, mégis azé lett a királyság.

Olyan sokszor elmondta nekem szülém ezt a mesét, hogy még most is szóról szóra tudom. Föl is jegyzem, hátha lesz olyan babszemjankó kisgyerek, aki megvigasztalódik rajta.

„Nagy volt a bánata Nekeresdországban Nevenincs királynak. Szíve facsarodott, könnye záporozott, öregbéresének ahogy panaszkodott:

- Se éjem, se napom, tenger a bánaton; ami szívem nyomja, ki nem találhatom.

Okos ember volt az öregbéres, mindig a keze ügyében tartotta az esztét.

- Eljárt rajtam az idő - folytatta Nevenincs király -, de még meg is gázolt. Eltörik a kis sótartó, öreg vagyok, sírba hajló.

- Nem baj az - vigasztalta koronás gazdáját a bölcs öregbéres -, csak a lepény megmaradjon, száj majd csak akad hozzá. Három fia van Felsőgednek, telik gazda a koronára.

- Írósvaj, itt a baj - potyogott a könnye az öreg királynak. - Három csillag közül melyik legfényesebb? Három fenyőszál közt melyik legderebb? Három sasmadár közt melyik legsebbebb?

- Ezért ugyan egy cseppet se rontsa magát, uram királyom - pittyesztette el a száját az öregbéres -, mert ez sokkal könnyebb munka, mint a lópatkolás.

Örömeiben olyant vigyorgott a Nevenincs király, hogy mind a harminckét foga kilátszott volna, ha mind el nem hullajtotta volna.

- Beszélj, szolgám; ezüstbe vágatlak, aranyba öntetlek, ha okosat mondasz.

- Idáig Felsőged tartott el kaláccsal, azt szolgálom most meg az okos tanáccsal. De nem ezüstjéért, de nem aranyáért: adom a tanácsot egy vörös krajcárért.

- Jaj, nagy fát mozgatsz, lelkem gyerelem - motyogott a Nevenincs király -, nincs nekem egy vörös krajcárom se.

- No, hát akkor azt is én adom - mondta kevélyen az öregbéres, s kivett a szűrűjéből egy vörös krajcárt. - Hív szolgálatommal, sok fáradtsággal ezt mind én takarítottam meg. Kinek a képét látod ezen, felséges király?

- A magamét látom, mintha csak a tükörbe néznék - gyönyörködött Nevenincs király a saját képében. - Karika a szemem, szélfogó a fülem, a pisze orrom is enyémnek ismerem.

- No, ha tükör, tedd a falra. Három királyfi fiad van, szólítsd őket elő. Aranyos nyilakkal vegyék célba királyi képmásodat a vörös krajcáron. Aki legjobban célba talál, arra hagyd a birodalmad.

Az öregbéres még fel se jármozta az ökröket, már akkor a falra volt szögezve a vörös krajcár. A másik falat a három királyfi támogatta. Tegez a vállukon, számszerű kezükben, kérdés a szemükben: mire kell célozni?

- Cél az én ábrázatom, koronám a jutalom - hirdette ki a Nevenincs király. - Egyet tapsolok a legnagyobb fiamnak, kettőt tapsolok a középső fiamnak, hármat tapsikolok legkisebb fiamnak.

Egyet tapsolt a Nevenincs király. Előállt erre Nyakigláb királyfi, sas volt a szeme, acél a keze.

- Ha a bal füledbe beletalálok én, az enyém lesz akkor korona és lepény.

De bizony úgy fúródott bele a krajcáron a képmás bal fülébe a nyíl, hogy Nevenincs király az igazi bal füléhez kapott oda.

- Hej, mákos béles, ez a szem az éles!

Kettőt tapsolt király öfelsége, elő is állott rá Telezsák királyfi. Borotva a szeme, villám volt a keze.

- Nyilam a jobb füledbe, koronád a fejembe.

De olyant csendült az a nyíl a képmás jobb fülébe, hogy az igazi füle is csengett bele a királynak.

- Malackörmös bableves, ez a kéz ám a sebes!

Hármat tapsolt a Nevenincs király, előállott erre Dióbél királyfi.

Didergett szegényke, reszketett a keze, teleszaladt könnyel lenvirágszín szeme.

- Apám és királyom, életem-halálom kezedbe ajánlom; de én inkább mindjárt beszegődöm kisbéresnek, mint hogy a nyilammal a te képmásodat összelövöldözzem.

Nevenincs király a szemét törölgette, Dióbél királyfit szívére ölelte.

- Tiéd a jutalom, mert te fegyver nélkül is a szívembe találtál. Hajdúk és vitézek! Hamar szaladjatok: legkisebb fiamnak koronát hozzatok. Vállára palástot, selymet, tulipántost, a markába pedig libazsíros lángost!”

Ezen aztán szülém is nevetett meg én is, ámbár biz én az egész királyságomat odaadtam volna a lángosért.

A MACSKAVÁSÁR

Addig nincs semmi baj, míg az ember jókedvvel győzi. Olyan aranyhíd az, amely átsegíti a nyomorúság minden szakadéka fölött. Hanem azután, mikor azt is elviszi a markoláb, könnyen beleszédül az ember a fekete semmibe.

Mire az inséges esztendő felébe beleértünk, úgy megette a mi jókedvünket a markoláb, mint a fogyó holdat. A tehénkénket elvitte a végrehajtó adóba, a malackánkat elvitte az uraság dézsmába, az utolsó tyúkocskánkat elvitte valami jó ember emlékbe. Egyéb háziállatunk nem maradt, csak az öreg macska, a Hékám, az meg jobb lett volna, ha nem lett volna. Mert arra már igen öreg volt, hogy verebet fogjon, az egereknek pedig volt annyi eszük, hogy elkvártélyozták magukat tőlünk. Mert ahol üres a kamra, ott az egereknek is felmondanak.

Sohase felejttem el azt a téli alkonyatot, amikor az öreg macskába vetettük utolsó reményünk horgonyát. Az apám betegen gubbaszkodott a vackán; nádat vágni jártak az uraságnak, beszakadt alatta a jég, s azóta nem bírta se kezét, se lábát. Én az édesanyám ölében ültem a padkán, s ketten melegedtünk egy ködmön alatt. A Hékám a katlanban vetett magának ágyat hamuból. Az legalább puha volt, ha meleg nem volt is. Mécses nem gyújtottunk, mert nem volt, csak a hó világított be a hasadt ablakon.

Már szinte belebóbiskoltuk magunkat az éjszakába, mikor egyszer csak arra neszelünk föl, hogy valaki kaparássza az ajtót.

- Micsoda ítéletidő! - sóhajtotta édesanyám magához szorítva. - Elviszi a szél ezt a rossz házat.

De nem a szél nyitotta az ajtót, hanem Tilinkó.

- Serencsés jó estét azs egés háznépnek! - topogta le a bocskoráról a havat. - Úrdolgában jártam, mondok, benézsek edzs kicsit ide is, ne mondhassák, hogy Tilinkó meg se látja a segény embert.

- Úrdolgában? - ütötte fel apám a fejét. Úrdolganak azt a munkát hívták, amit a jobbágy az uraság parancsára végzett. Azt ugyan végezni kellett, amikor parancsolták, ha esett, ha fűjt, de olyan csodát még nem látott a világ, hogy a cigányt dologra lehetett volna fogni. - Nem lehetett az úrdolga, te Tilinkó!

- De pedig azs azs volt - erősködött a cigány. - Hétcser körülélné a derekamat azs a kolbáska, akit az uraság konyháján megettem, így szolgálta meg az uraság a sívességemet.

- Micsoda szívességedet, te?

- Hát hodzs elvezsettem hozzá a csásár követjét, akinek a kocsija eltévelygett a nagy ködben. Héj, bátya, azs ám csak a nads úr! Sép nads dagadt ember, csak azs a különös, hods térdig erő budzsogója van, mint a kisdzsereknek. A strimflikötője meg csupa sínarany, ehun e! Beleakadt a lábamba, ahogy mellette ültem a kocsiba.

Meglengette a széles aranypántlikát a szürkületben, de aztán mindjárt belegyűrte a rongyos szűre száz hasadéka közül az egyikbe, és nagyot sóhajtott hozzá:

- Hanem azsért akármilyen nagy úr a csásár követje, csak belehajítottam volna én ökedselmét a malomtóba, ha előbb tudom róla, amit most tudok.

- Mit tudsz, Tilinkó? - forgolódott apám a csikorgó vackon.

- Ast, hods rossba sántikál a strimflis. Tömlöcsbe akarja vinni az uraságot. Ast besélték a konyhán, hogy azsért haragudott meg a császár, mert nadzs baráccságbán van valami ország-háborítóval. Kosúrnak vagy minek hívják.

Nagyot nyújtózott a Hékám a hamuban, odavillantotta a cigány a szemét.

- Jaj, de gyenyeri állat, esem a sépségét! Adnék érte eds húsast, ha vóna. Magam raknám a sájába azs egeret, ha nekem adnák. Legalább nem élne edzsmagában segény Tilinkó a putrijában. Astán a házsra is vidsázsna, míg kenyér után járok.

Morgott a Hékám, mintha máris húzná le róla a bőrt a cigány, ahogy kapadozott utána.

- Ne kerepelj annyit, Tilinkó - szólt neki kedvetlenül édesapám -, elég nekünk a magunk baja is, eredj dolgodra.

A cigány azután el is kotródott, s csak másnap tudódott ki, hogy emlékül elvitte az ajtóról a kilincset. Sötétben beleakadt a keze, mint az arany harisnyakötőbe.

A kilincset ugyan elvitte Tilinkó, de hagyott ott helyette egy gondolatot. Én már félálomban voltam, mikor a nagy csöndbe beleszól édesanyám:

- Hallja-e, apjuk? A cigánynak mégiscsak igaza van. A Hékámért lehetne egy-két garast kapni. Reggel kiviszem a piacra.

Egyszerre kiment a szememből az álom. Füleltem az édesapám szavára. Nem egyezik ő abba bizonyosan. De csak annyit mondott nagy kelletlenül:

- Nem bánom már én, asszony, akármit csinálsz!

Reggel csakugyan az történt, hogy édesanyám a ködmönkéje alá gombolta Hékámot, és kiment vele a piacra.

- Emberek, ki vesz eladó macskát?

Persze kinevette mindenki. Piacon árulni macskát: ki hallott még ilyet Malajdokon?

Szegény szülém szégyellte is magát, örült is neki, hogy nem kell megválni az öreg jószágtól, mikor egyszerre csak elejbe pöndörödik Málé Tót János, a legdölyfősebb gazdag paraszt Malajdokon.

- Hé, macskás asszony, hát csakugyan eladó az az állat?

- Hát... már... izé... hogyha éppen hát - motyogta anyám zavarodottan.

- Nem az Okos Törőcsik felesége vagy te?

- Az én, lelke, az vagyok.

- Aha, hát ide jutottatok, híresek? Hát már a macskákat is eladjátok? Hát hiába van olyan nagy esze a híres uradnak? No, itt egy húszas, ide a macskát. Okos Törőcsik lesz a neve ezentúl.

Vért kergetett az anyám arcába a harag, de ahogy a húszas megcsillant előtte, erőt vett magán. Már szinte látta, hogy párázik az asztalon a forró kalácscipő, és hogy tömi magába Dióbél királyfi az omlós fehér belét. Alázatosan elvette a pénzt, s belecsúsztotta a kötője zsebébe, a macskát pedig átnyújtotta az új gazdának.

- Használja szerencsével, jó ember - mondta csendesen, de aztán mindjárt észbe kapott. - Hanem mondja csak, jó ember, ha meg nem sértem, lesz-e maguknál jó helye ennek a szegény pára állatnak?

- Hát amilyen macskát illet - vihogott Málé Tót.

- Mert tejfölon nevelkedett ám ez kiskorában.

- No, majd leszoktatjuk róla.

- De nem tűri ám ez, hogy mérgesen kiabáljanak rá.

- De én se tűröm ám, hogy engem e miatt a vén dög miatt regulázzanak! - fortyant föl dühösen a jó ember, s két hátsó lábánál fogva megcsóválta a macskát, mintha földhöz akarná vágni.

De már erre anyámnak is elszakadt a tűrőmfonala. Előkotorta a húszast, és odadobta Málé Tót lábához.

- Itt a pénze, vén embertelen! Aki a Hékámra azt mondja, hogy vén dög, annak a Hékám nem eladó!

Kigyulladt a szülém orcája, s utoljára már olyan hangosra vette a szót, hogy nemcsak a gögös gazda hült el bele, hanem a Hékám is megrettent. Rúgott egyet magán, tüsszentett egy mérgeset, azzal kirántotta magát a gazda markából, s úgy nekilódult, hogy tán a világból is kiszaladt.

Úgy jött haza szegény anyám, hogy csak úgy támolygott. Se cipő, se macska. De az elveszett macskát mindnyájan jobban sajnáltuk, mint a meg nem vett cipőt. Oda-odatévedt a tekintetünk az üres katlanra. Ugyan hová bolyongott az istenadta? Egész nap olyan volt, mintha hallanánk a miákolását.

Estefelé aztán én kezdtem miákolni. Korgott a gyomrom az éhségtől, vacogott a fogam a hidegtől. Az anyám csitítgatott, és belefogott a Dióbél királyfi meséjébe, de míg mesélt is, mindig szivárgott a könny a szeméből.

Az édesapám estefelé nem tudott már nézni bennünket. Bár alig volt jártányi ereje, felcihelődött az ágyról, fölhúzta a csizmáját.

- Terítsd a nyakamba azt a rossz subát, anyjuk!

- Lelkem jó uram, hova akar menni? - kérdezte anyám ijedten.

- Elmegyek szerencsét próbálni, ahogy a mesében szokták - botorkált ki az ajtón.

Anyám rosszat sejtett, és dideregve nézett utána az ablakon keresztül. Hamarosan elnyelte a köd meg a szitáló hó.

Szinte ész nélkül bolyongott a néptelen utcákon, a hamar aluvóra térő falusi házak közt. A falu fölött, a dombon ragyogtak a Malajdoki-kastély kivilágított ablakai, arra vette az útját, maga se tudta, miért.

Nagy kertje volt a kastélynak, erdőnek beillő, mindig nyitott kapujú, oda botorkált be. Valami lármát hallott messziről, s kisejtette a kiabálásból, miről van szó. Valamelyik kutya ellopott egy sonkát a konyhából, azt hajkurászták a cselédek.

„Az én kisfiamat pedig az éhség gyötri otthon!” - nézett föl panaszosan a csillagtalán égre, amint megvakultan úszott a hold a hófelhők közt.

Egyszerre csak halk beszéd üti meg a fülét a tujabokrok mögül.

- Ez jó hely lesz! - mondotta egy férfihang.

- Hát akkor lássunk hozzá - felelte a másik.

Hallotta nyomban, ahogy az ásó meggpendült a havas földben. Széthajtotta a bokrokat, és elállt a szíve dobogása, ahogy a két Malajdokit meglátta. Gáspár urat meg Tamás urat, az apját, az öreg uraságot. Gáspár úr verejtékezve ásta a gödröt, Tamás úr pedig nézte. Mögötte vasládika feketéllett a hóban.

- Elég mély lesz már ez - mondotta Tamás úr.

- Magam is azt hiszem - felelte Gáspár úr. - Itt meg nem orrontja a német.

Becsúszatták a ládikát a gödörbe, aztán behúzták a földet.

- Havat hányjunk-e rá, fiam? - kérdezte Tamás úr.

- Sose bántsuk, apám - törülgette Gáspár úr a homlokát. - Majd behavazza az éjszaka.

Egy darabig még ott tanakodtak, tisztán lehetett hallani, mikor valamelyikük azt mondta, hogy ekkora kincset is régen dugtak föld alá. Aztán vigyázatosan ellépegettek, még a hó is alig csikordult meg a lábuk alatt.

Édesapám karikára meredt szemmel nézett utánuk.

„A senki kincse már ez - dobbant nagyot a szíve. - Azé, aki megtalálja. Akárki megtalálhatná. Miért ne én találnám meg?”

Se keze, se lába nem fáj, mire hazaért, olyan nagy orvos az öröm. Sötétben is ragyogott a szeme, ahogy megcirógatott:

- Ne sírj, Dióbél. Holnap lesz kenyér, meleg szoba, orvosság, minden.

- Én jó istenem! - nézett föl anyám az ég felé.

Az apám elkomorodott egy kicsit erre a sóhajtásra. Végigdőlt a lócán, befordult a fal felé, de nem tudott elaludni. Hiába hunyta le a szemét, mindig maga előtt látta a ládikát.

„Azt hiszem, jobb lesz mindjárt hazahozni. Hátha azóta már meg is találta valaki!”

Hajadonfővel futott ki az éjszakába, s már a konyhában járt, mikor édesanyám álmából fölriadva utána kiáltott:

- Lelkem, hova mén már megint?

- Mindjárt itt leszek. Hozom a szerencsénket.

- Isten járjon vele! - fohászkodott föl anyám.

Az apám hirtelen megállt, mintha megkövesedett volna.

„Isten... járjon... velem? - tépelődött magában. - Isten... járjon... velem?”

Hirtelen megiramodott, és meg sem állt a kastélykertig.

„Istennek hála! - tette össze a kezét, ahogy a behavazott gödröt megtalálta. - Még nem járt itt senki.”

Fölnézett a házra. Sötétek voltak már az ablakok, csak az egyiken világlott át gyöngé gyertyafény, azt megkopogtatta.

- Kicsoda az? - kérdezte belülről a Gáspár úr riadt hangja.

- Én vagyok, Töröcsik Márton jobbágy.

- Mit akarsz? - nyitották ki gyanakodva az ablakot.

- Nagy kérésem volna, nagy jó uram. Veszedelemben van az elásott kincs.

- Mit, micsoda kincs? - hökkent meg Gáspár úr. - Ki beszél itt kincsről?
- Én beszélek, nagy jó uram. Megleste valaki, mikor a kincset elásták.
- Ki leste meg? - várta a választ visszafojtott lélegzettel az uraság.
- Egy rossz ember, nagy jó uram. El akarja vinni. Rejtsék hamar máshova, nagy jó uram. De még ebben az órában. Ez az én kérésem.
- Ki az a rossz ember?
- Én vagyok, uram - csuklott le az apám feje. - Nem magamért, uram. Ártatlan gyerekeket kerülgeti otthon az éhhalál.

Kibújt a hold a rongyos szélű felhők közül, rávilágított az uraságra meg a jobbágyra. Az uraság mind a két kezével szorította a jobbágy kezét.

- Nincs nekem több akkora kincsem, mint a te becsületes magyar szíved, Törőcsik. Gyere be hozzám egy-két szóra, de csöndesen járj. Magam nyitom az ajtót.

Hajnali misére csendítettek már, mikor a jobbágy elhagyta az uraság házát. Gáspár úr maga kísérte ki a kapuig, ott még egyszer megszorította a kezét:

- Hát ebben maradunk, Törőcsik. A kisfiadat beadod hozzám a kastélyba. Együtt neveltetem az enyimekkel. Nektek is majd csak akad hely az uradalomban. Ne félj, ebben az életben én már meg nem feledkezem rólad.

Csikóbőr tarisznya húzta az apám vállát, mikor hazaért. Volt abban kalácskenyér, libacomb, marcifánk, még tán tengeri herebere is. Volt is Törőcsikéknél aznap olyan früstök, hogy olyant még a Dióbél királyfi meséjében se hallani.

Édesanyámnak azonban a nagy örömében is el-elfelhősödött a képe, mikor eszébe jutott a Hékám. Ugyan talált-e szegényke olyan helyet, ahol meghúzhatja magát? Vetettek-e neki valahol egy jó falatot?

Abban a percben gyöngé nyivákolás hallatszik az ajtó előtt. Szaladok oda, kinyitom: hát ott áll a Hékám, lóg ki a szájából egy nagy bolond mezei egér, körülszalad vele bennünket, mutatja nagy büszkén mind a hármunknak, mintha csak azt akarná mondani:

- Hát szabad ilyen derék macskát bujdosóvá tenni öreg napjaira, mint amilyen én vagyok? Nem szégyellitek magatokat? Vagyok én olyan kenyérkereső, mint ti. Hiszen ti hárman se tudtatok volna ekkora egeret fogni!

VÉGES-VÉGIG CSUPA PRÓBA

Nagy eszről volt nevezetes apám, hanem azért most mégis megcsalatkozott. Nem karbunkulusok meg aranydrágaságok voltak az elásott vasládikában, hanem Kossuth Lajos levelei, amiket Gáspár úrnak írogatott az ország dolgairól. Ezek is kincsek voltak, csak hogy nagyon veszedelmesek. Bécsben már akkor nagyon féltek a fiatal követőtől, aki olyanokat hirdetett az országgyűlésen, hogy az isten nem tett különbséget nemesúr és szegény jobbágy közt, és hogy a magyarnak is jussa van a szabadsághoz. Gáspár úrra is azért néztek görbén, mert akármilyen gazdag nemesúr volt, nagy barátságot tartott Kossuth Lajossal.

Úgy nézett rá, mint a napra, s úgy őrizgette a leveleit, mint a szentírást. Elégetni véteknek tartotta volna őket, ha pedig magánál tartja, bajba keveredik, mint ahogy Tilinkó kifülete. Ezért kellett őket elásni éjnek éjszakáján.

Persze nekem már a bajuszom kezdett ütközni, mikor mindezeket a dolgokat megtudtam. Gyerekésszel csak annyit tudtam, hogy nekünk nagyon felvitte az isten a dolgunkat. Édesapámból majoros gazdát csinált az uraság, engem pedig beparancsolt a kastélyba. Úgy volt, hogy urasági inast nevelnek belőlem.

Szép zsinóros ruhát varrattak a számomra a Dudaorrú Bojtok szabóval, a lábamra meg Csömödér Varga szabott szép sárga csizmát, akit csak Nyárveszti Vargának hívtak, mert nyáron sose dolgozott.

- Most már igazán olyan vagy, mint egy királyfi, édes gyerelem - nevetett rám az édesanyám szeme.

A cifra gúnyába csak beleszoktam volna én, hanem a hivatal nemigen fült a fogamhoz. Hol a szőnyegben botlottam hasra, hol a tükrös padlón vágódtam hanyatt. Az uraság szobáiba azután nem is igen eresztgettek be, csak a cselédfertályban tanítgatott a hopmester úr az inasi tudományokra.

Bögre Mártonnak hívták a hopmester urat, szólítani pedig nemzetes uramnak kellett. Kis kerek öregember volt, és mindig olyan gangosan lépkedett, mintha tojáson járna. A szót meg úgy eresztette a foga közül, mintha szűrné.

- Hogy hívnak, te gyerkőc?

- Engem Dióbélnek.

- Engem meg nemzetes úrnak, érted-e?

- Értem hát.

- No, ha érted, akkor tanuld meg azt is, hogy téged se Dióbélnek hívnak. Van neked rendes neved is. Törőcsik, ugye?

- Az.

- No, Törőcsik, hát mindenkit a rendes nevének kell szólítani, tudod-e? Mindenkinnek meg kell adni, ami illeti. Hát most már hadd hallom csak, engem hogy szólítasz.

- Hát úgy, hogy: Bögre!

- Nagy számár vagy te, öcsém - vörösödött el mérgében fülig az öregúr, így megadván nekem is, ami illetett. - No, hadd látom, tudsz-e hozni egy pohár vizet.

Hát hogyne tudnék! Megyek az almáriumhoz, fölállok a kis székre, fogok egy poharat, teleöntöm a korsóból:

- Tessék, nemzetes Bögre úr!

- Nem ez az úri szokás - csóválta a fejét a mester. - Tálcan vagy tányéron nyújtja át az ember az italt annak, akit kiszolgál. Próbáljuk csak újra.

„No, fura szokásuk van az uraknak - gondoltam magamban -, de hát nekem mindegy. Ha ez a regula, csináljuk így.”

Azzal fogom a poharat, viszem a tányéroshoz, leemelek róla egy rózsás tányért, beleöntöm a vizet a pohárból, nyújtom a mesternek:

- Tessék, nemzetes Bögre úr!

Kíváncsian vártam aztán, hogy issza ki most már a tányérből a vizet. De nem azt csinálta, hanem kirántotta a kezemből, s úgy vágta volna a fejemhez, hogy énbelőlem mindjárt törött dióbél lett volna, ha éppen akkor nem nyílik az ajtó, és be nem lép rajta Tamás úr, az öregebb uraság. Méltóságos járású aggastyán volt, nagy, galambfehér szakáll, bérces homloka és melegkék szeme, mint a mosott égbolt. Nem járt olyan peckesen, mint Bögre úr, mégis jobban megérezte rajta a nagy úr.

- Na, mire végzi, Márton? - kérdezte nyájasan.

- Ezt a kis nevendéket tanítgatom az úri tudományokra - görbítette le mesterem a vastag nyakát.

- Hát hogy hívnak téged, kisfiam? - tette a vállamra a kezét az öregúr.

- No, felelj szépen - integetett a hopmester -, ahogy tanítottalak. Hogy hívnak téged?

- Dióbélnek.

A hopmester dühösen rántotta fel a szemöldökét a homloka hegyibe, de Tamás úr elnevette magát:

- Ejnye, de helyes neved van, Dióbél. Magad is egészen helyes fickó lehetsz. Úgy nézem, igen egyidős vagy a két kis unokámmal, a Petykóval meg a Matykóval. Hát aztán olvasni tudsz-e már?

- Tudok.

- Mit tudsz olvasni, Dióbél?

- Meg tudom olvasni, hogy a szarkafészekben hány tojás van.

- No, akkor többet tudsz, mint én - kacagott az öregúr -, mert én már rég nem szoktam tojást olvasni a szarkafészekben. De azért gyere be hozzám, hátha én is tudok egyet-mást, amit te nem tudsz.

Így kerültem a hopmester úr keze alól a Tamás úr keze alá, így lettem kisinásból az uraság kis barátja.

Gáspár urat ritkán láttam, mert nemigen tartózkodott Malajdokon. Leginkább Pozsonyban járt az ország dolgában meg Bécsben a két kisfiánál. Valami német grófnő volt az anyjuk, de hamar elhalt, s a gyerekek ott nevelődtek a nagyanyjuknál, Tamás úr minden héten kapott tőlük levelet, s azokat nekem mindig meg kellett néznem.

- Látod, ez a szép, tiszta, rendes írás a Petykó írása, ezeket a verébfejű, girbegörbe betűket meg a Matykó veti. Petykó szelíd galamb, Matykó vad csikó.

Egy-két hónap múlva már nemcsak néztem a leveleket, hanem olvasni is tudtam őket. Tamás úr maga tanított meg az ábécére, s nem győzött rajta csodálkozni, hogy milyen jól fog az eszem.

- Tudós ember lesz a fiából, Törőcsik - biztatta az apámat, aki minden szombat este bejött értem a majorból, hogy a vasárnapot velük tölthessem.

Míg a télben tartott, addig ki is voltam én békülve a tudományokkal, hanem tavasz fele már nem volt maradásom a kastélyban. Kizöldültek a mezők, jobban szerettem volna én ott bukfencezni, mint a könyvek mellett ásítani. Az ekecsikorgásba is belesajdult a szívem: inkább a Csákót meg a Bimbót terelgettem volna, mint hogy lúdtollal szántogassak papírbarázdákat. A nádas zöld bokrétája is csalogatott: megint szerencsét kellene próbálni Bibolygós Bedegivel, hátha most már megtalálnánk azt az íneresztő fűvet.

Éppen dinnyeültetés volt a majorban, mikor azt mondom egyszer az édesapámnak:

- Én nem megyek vissza többet a kastélyba. Én itt maradok. Gazdaember akarok lenni én is.

- Én azt se bánom - nevetett apám. - Tégy vele próbát. Hány esztendő is vagy te most, lelkem kis gazdám?

- Hat, édesapám.

- No, hát akkor lépj hatot. Amekkorát kilépsz, akkora lesz a dinnyefölded.

Léptem olyan hatot, hogy elég lett volna tizenkettőnek is - akkor az édesapám a markomba nyomott hat szem dinnyemagot.

- Minden lépésnél ültess el egyet. Hat dinnyebokor csak neked teremje a dinnyét.

Ástam hat gödröcskét, a hat dinnyemagot eltemettem, betakartam, meglocsoltam, még tán szép álmot is kívántam nekik. Annyi bizonyos, hogy én nagyon szépeket álmodtam mint dinnyésgazda. Akkora dinnyéket láttam álmomban, mint a káposztáshordónk, s mindnyájának a hajába az volt bevésvé: „Dióbél gazdáé, senkié se másé.”

Szaladok másnap reggel a földemre: hát alszanak a dinnyemagok jóízűen, s eszük ágában sincs fölébredni. Úgy is mentem én be a majorba, mint akit orron vertek.

- Mi baj, gazduram? - nevetett rám édesapám.

- Még most se teremnek a dinnyéim - tört el a mécsesem.

- Jaj, gazduram, odább lesz az az időbbnél - csendesített édesapám. - Beletelik egy hét, mire a dinnyemagok kikelnek. De ha nagyon letemetted őket, meg se fogják.

„No, majd kivárom én azt” - gondoltam magamban. Vártam is türelemmel vagy három nap. De a negyediken már kikapartam az első dinnyemagot a fészkeből.

- Hadd nézlek, megfogtad-e.

Nagyon elszomorodtam, mert nem fogott biz az semmit se. Inkább szétrepedt egy kicsit a haja az oldalán.

- Ott bújt volna ki belőle a gyökerecskéje meg a száracskája - magyarázta az édesapám, mikor a panasza hallotta.

Hittem is én azt, meg nem is. Hogy bizonyosabb legyek a dolog felől, másnap megint előkotortam egy dinnyemagot. Ennek már vékony kis zöld bajusza is fakadt az oldalán. Aztán mindennap kibontottam egy-egy gödröt, és egyre jobban elment a kedvem a dinnyeföldemtől. Mit ér az, ha mind a föld alatt erednek meg a dinnyemagjaim?

A hatodik dinnyemagnak nem kellett segítenem: előbújt szépen magától is. Két szívformájú levelecskéje éppen akkor nyílt szét a napsugárban, mikor odaértem.

- Dióbél gazdáé, senkié se másé! - örültem neki, és örömben kiszakajtottam a parányi dinnyebokrot. Szaladtam vele apámhoz, és már messziről dicsekedtem neki:

- De ez már csak megfogta, ugye, édesapám?

Haragudott is, nevetett is édesapám, mikor a fejem búbjára koppantott :

- De hát minek tépted ki, te bolondos? Most már odavan az egész kerted.

Ríva fakadtam, és elszakadtam a gazdapályától. Visszakeseredtem a tudományokhoz.

HÁROM NAGY ÚR

Telt-múlt az idő a malajdoki kastélyban, s úgy összeszoktunk mink Tamás úrral, hogy akármerre került-fordult, engem is mindig magával vezetett.

- Úgy nézem, kis szolgám - támaszkodott a vállamra -, te leszel már az én unokám ezután, öreg ember vagyok már én, közel a napáldozatom, vagy látom többet az én bécsi kis unokáimat, vagy se.

Meglátta pedig, hamarabb, mint gondolta volna. Egy délután minden híradás nélkül váratlanul hazaérkezett Gáspár úr. Mégpedig nem is egyedül állított be az üveges tornácra, ahol Tamás úr a nagy karosszékekben eresztgette a kövér füstmacskákat a nagy hasú tajtékpipából, hanem harmadmagával. Az egyik kezét is egy kis fiúcska fogta, meg a másikat is.

- Hazahoztam a bécsi legényeket, édesapám - csókolta kezét Gáspár úr az öreg Malajdokinak. - De vissza sem viszem ám többet őket. Elég volt a bécsi módiból, magyar gyerekeket akarok belőlük nevelni.

Szó ki nem mondhatja, mekkora volt az öregúr öröme, ahogy az unokáit az ölébe kapta. Hol az egyiket, hol a másikat szorította magához.

- Csak az a baj - nevetett boldogan -, hogy meg nem tudlak különböztetni benneteket egymástól, olyan egyformák vagytok.

Magam is úgy eltátottam rájuk a számat csudálkozásomban, hogy majd kiesett rajta a fejem. Nemcsak a kék bársonyruhájuk, nyalka piros csizmájuk volt egészen egyforma, hanem a növésük, a fehér orcájuk, a nevető kék szemük, a szőke selyemhajuk is. De még a hangjuk közt se lehetett különbséget tenni, ahogy megszólaltak:

- Én vagyok a Petykó!

- Én vagyok a Matykó!

No, nem telt bele három nap se, mikor sötétben is meg tudtam volna mondani, kettőjük közül melyik az egyik, melyik a másik. Aki a nagyapó poharát eltörte, az Matykó volt; aki magára vállalta, az Petykó volt. Aki a pávák farkát kiszaggatta, Matykó volt; aki a szivárványos tollakat szétosztogatta a szegény jobbágygyerekeknek, az Petykó volt. Aki a hopmester úr ágyába sündisznót dugott, az Matykó volt; aki még a kisbéresnek is megemelte a süvegét, az Petykó volt. S aki soha énmelitem úgy el nem ment, hogy oldalba ne könyökölt volna, vagy a lábamra rá ne hágott volna, vagy legalábbis a nyelvét rám ne öltötte volna, az megint csak Matykó volt; s aki soha anélkül hozzám nem ért, hogy meg ne simogatott volna, vagy a kezem meg ne szorította volna, vagy legalább a lenvirágszemével rám ne mosolygott volna, az mindig Petykó volt.

- Ne sírj, kis Dióbél - vigasztalt olyankor, mikor Matykó valami csintalansággal kibuggyantotta a szememből a könnyet -, majd szólok én édesapának, hogy ezt a rossz Matykót kergesse el a háztól hörcsögnek.

Semmivel a világon Matykót meg nem lehetett ijeszteni, csak ezzel. Gáspár úr szokta neki mondogatni, ha nagyon fölbosszantotta:

- Megállj, gézengúz, ha mindig kötözködsz, egyszer kicsaplak a falu végére hörcsögnek, pedig akkor Tilinkó bográcsába kerülsz!

Ilyenkor Matykó visított, mint akit nyúznak, s még ha megbékült is, idegenkedve nézett az apjára. Petykó mindig úgy törleszkedett hozzá, mint egy csengettyűs báránka, Matykó mindig vádaskodott, mint egy farkasfiók. Egyetlen teremtet lélek volt, akihez igazán hozzáédesedett: a nagyapja. Annak néha még szót is fogadott a reggeli sétáinkon.

Mind a hárman nagyon szerettük ezeket a sétákat, mert ilyenkor Tamás úr mindig figurázott velünk.

- Fogadjunk, hékám - ütött egyszer a vállamra, mikor nagyon belefáradtam már a futkározásba -, hogy tebelőled se lesz soha kengyelfutó.

- Nem is akarok én az lenni - kaptam föl a fejemet.

- Hát pedig az a jó mesterség, mert a kengyelfutónak sose kell patkoltatni a lovát. De mi szeretnél lenni, te Dióbél, ha még kengyelfutó se?

- Én nagy úr akarok lenni - böktem ki a szívem szándékát.

Tamás úr elfütyentette magát, és Petykó felé fordult:

- Hát te, gyerekem?

- Én se leszek kisebb Dióbélnél - mosolyodott el szelíden Petykó.

Matykót már kérdezni se kellett, ő kérdezetten is megvallotta, hogy egymaga akkora úr lesz, mint mi ketten együttvéve.

- Hát az se rossz mesterség, csak hozzáfogni nehéz - sodorgatta Tamás úr a bajuszát.

De erre már az ökörszem is elnevette magát a tüskebokrok közt.

- Csivi-csuvi-csivi-csitt! - csattogott csúfolódva. - Ugyan mi nehéz volna az uraságban?

No, nekünk nem volt nevezhetnénkünk. Szinte szédelegtünk, úgy gyötört bennünket a szomjúság. Alig vártuk, hogy a nagy csengettyűkörtefa alá érjünk. Nincs több olyan szomjúságoltó a világon, mint annak a termése.

Azám, csakhogy a nagy körtefa nagyon fösvényen fizetett azon a nyáron. Csupán egy körte volt rajta, az is a leghegyében, ott is éppen akkor akarta neki pártját fogni egy sárgarigó. Már éppen le akarta csekkenteni a szárát, már az ollóját is szétnyitotta, alig bírtuk elhessegetni.

- Nagy úr a bíró - hordta el ijedten a sárga dolmányát a körtekóstoló madár.

- No, nagy urak - nevette el magát Tamás úr -, hadd látom, melyikteké lesz a körte! Ki nem restell érte fahegybe mászni?

Matykó már akkor fönt volt a fél lábával, de erre a szóra egyszerre lehuppant.

- Én vagyok a legöregebb, én csak nem mászhatok föl érte? - mondta nagy kevélyen.

- Én meg nem szeretem a körtét - jutott eszébe Petykónak nagy hirtelen, pedig a szemét le nem tudta venni róla. - Menjen érte Dióbél, ő a legkisebb.

Hát én mókusnak elmehettem volna, olyan mászómaster voltam, de most nagy úr létemre egyszerre elfelejtettem a tudományomat.

- Veressük le a csősszel! - ragyogott fel az arcom.

- Azám, de ki hívja ide nagy uramék közül? - mosolygott Tamás úr.

- Menjen Petykó!

- Eredj te!

- Szaladjon érte Dióbél!

- Nem úgy lesz az - tett igazságot Tamás úr -, elmentek érte mind a hárman. Akkor egyikteknek az uraságán se esik csorba.

El is mentünk mi, vissza is jöttünk a csősszel együtt - de akkorára nem maradt egyéb a csengettyűkörtéből, csak a szép sárga-piros haja. Tamás úr éppen akkor csattantotta be a bicskáját, s ránk hunyorgott a bozontos szemöldöke alól.

- De már látom, mégiscsak én vagyok a legnagyobb úr köztetek, mert az a legnagyobb úr, lelkeim, aki nem szorul szolgára.

Ekkor hallottam én először ezt a nagy igazságot, de nem nagyon hittem, nem is nagyon értettem. Sok nyomorúságon kellett addig átesnem, míg az élet megtanított rá.

MIKOR A DIÓFÁKAT ÜLTETTÜK

El is felejtettem még eddig mondani, hogy ezt a történetet én három öreg diófának az árnyékában írom. Úgy borulnak össze fölöttem, mint valami hatalmas sátor, öreg fák, öregember - ülünk mink össze nagyon.

Hanem azért én mégis öregebb vagyok, mint a fák. Hiszen az egyiket ez az én ráncos, fáradt, öreg kezem ültette közülük, amelyik most olyan nehézkesen csúszik a papíron. Akkor puha, fehér kis gyerekkéz volt, könnyű, mint egy pillangó.

Úgy történt az, hogy egy este azt mondja Tamás úr, ahogy a cselédek letakarították az asztalt:

- Gyerekek, aki reggeli második kakasszóra talpon lesz, az kikísérhet az ányási erdőbe, Pongrác apóhoz, az öreg vadászmesterhez.

Persze mind a hárman talpon voltunk már első kakasszóra, s nekivágtunk a világnak még a hajnali harmaton. Nemcsak Tamás úr jött velünk, hanem Gáspár úr is. Fülhegygel ki is értettem a beszélgetésükből, hogy baj van az öreg vadászmesterrel. Azt panaszolta a tisztartó, hogy nagyon öreg már Pongrác apó, s tisztelet-becsület neki, de nem való már a jágerségre. A szeme se jó már, az ereje is elfogyott, s nem tud már parancsolni se. Ügyet se vetnek már az ilyen öreg emberre az erdőkerülők, a hajtók. Meg is üzenté erre az uraság Pongrác apónak, hogy kitelt az esztendeje, adja át másnak a puskát. De a vén jáger nem hagyta magát. Azt üzenté vissza, hogy egy szó se igaz abból, amit őróla beszélnek. Az igazság az, hogy a szemével húszesztendősen korábban se látott annyit, mint most; se ennyi erő nem volt benne soha; parancsolni pedig most többet parancsol, mint egész életében bármikor parancsolt.

- Hát majd megvállik, hány zsákkal telik - mosolygott Tamás úr Gáspár úrra. - Annyit mondd neked, fiam, hogy nem engedem elvenni Pongrác apó kenyerét. Tudod, egyik öreg holló nem vájja ki a másik öreg holló szemét.

Fahegybe járt már a nap, mire az ányási erdőbe kiértünk. Az öreg jágert nagy munkában találtuk. A gunyhócskája előtt volt egy terebélyes diófa, azt kicsavarta a szél, most éppen annak az ágait fejszézte.

- Egyidős volt velem - mondta szomorúan. - A születésem örömeire ültette az édesapám, isten nyugtassa szegényt. Most már vége. A fának is, meg az embernek is. Egyszerre telt ki az esztendeje velem.

- Hányadik esztendődet gázolod már? - kérdezte az öreg uraság az öreg cselédet.

- A hetvenedik gázol engem, kegyes jó uram - felelte a vadász alázatosan.

- Nono - szólt bele Gáspár úr -, az üzeneted is nagyon hetvenkedett, amit küldtél. Azt üzented, húszesztendősen korodban se láttál annyit a szemeddel, mint most.

- Az is igaz - nyögött az öreg jáger -, mert most mindent duplán látok. Az én szemem már kettőt mutat, ahol egy róka szalad is.

- Hát az a nagy erő, amivel dicsekszel?

- Az is megvan - pislogott az apó sebesen. - Mert most, mikor leszálok a lóról, mindig lerántom magammal a nyeret is. Az pedig meg nem esett velem, míg fiatalabb voltam.

Olyan jól nevettek az uraságok, hogy a könnyük is csordult bele.

- No - rezgette Tamás úr szakállát a kacagás -, most már azt is elhisszük, hogy soha életében nem parancsoltál annyit, mint most.

A jáger most már egész nekibátorodott mosollyal magyarázta:

- Szent igaz, kegyes jó uraim. Mert míg fiatalabb voltam, elég volt egyszer mondani akármit: mindenki szaladt teljesíteni. De bizony most már hússzor is ki kell adnom a parancsot, míg megfogadják.

De erre már a Gáspár úr komoly arcán is kisütött a nevetés. Kezet nyújtott a jágernak:

- Úgy látom, öreg, legény vagy te a talpadon még most is. Ne félj, nem is lesz itt addig más jáger, míg én vagyok a gazda, s aki jó barátságban akar velem maradni, az ne merjen többet énelőttem szót tenni ellened!

Azt se tudta erre az öreg, mit csináljon örömeiben. Mindjárt meginvitált bennünket ebédre. Főz ő, azt mondja, olyan varjúpaprikást, hogy olyant még a püspök se eszik.

- Köszönjük szépen a jószándékodat - mosolygott Tamás úr -, de most nem kérünk a varjúpaprikásból. Még megtanulnánk tőle károgni.

- No, akkor legalább a kis uraságoknak szíveskedek valamivel - nyúlt a zsebébe a jáger. - Ezt a kilenc diót a szegény halott fa hegyében találtam. Tessék, fogadják el tőlem a kis uraságok.

Mind a hárman kaptunk három-három diót, Tamás úr pedig megfogta a kezünket:

- Mondok én nektek egyet, gyerekek, kettő lesz belőle. Kaphattok otthon diót, amennyit akartok, ezeket kár volna megenni. Sokkal szebb lenne, ha elültetnétek őket. Pongrác apó se sajnálná akkor az öreg fáját. Egész erdő lenne az ivadékaiból. Ti meg eldicsekednétek vele öregkorotokban, hogy már gyermekkorotokban erdőt ültettetek magatoknak.

Hát nagyon nekiörültünk a diófaültetésnek. Én már fűrtam is a fészket a földbe a sarkammal három diócskának, amikor Gáspár úr megszólalt:

- Nem úgy lesz az, gyerekek. Hazafelé úgyis a Cipóhalom mellett megyünk el, annak a hegyibe kell ültetni a diófaerdőt.

Hancúrozva szaladtunk hazafelé az erdőből, a szélére már odalátszott a Cipóhalom. Úgy púposodott ki a síkságból, mint valami temérdek nagy cipó, amit óriások gyúrtak. Csakhogy a Cipóhalmot nem arra szánta a teremő, hogy kenyeret teremjen. Telenőtte szűrös bokrával a boróka, a borókabokrokat összeszötte-fonta a szíjas iszalag; égi madarakon, mezei vadakon kívül járni se tudott itt más. Kis gyalogösvényt vágtak a bozóton keresztül a falusi népek. Ott jártak le csikászni, nádvágni, sulyomszedni azokba a nagy nádrengetegekbe, amik a halom túlsó tövében kezdődtek, és húzódtak el irdatlan messzire.

Kimelegedtünk, mire fölcihelődtünk a halom tetejére, ahonnan nagy határ földre el lehetett látni. Alattunk a nádas, egy óriási zöld bársonyabrosz, amelyik ing-leng, libeg-lobog minden szellőlebbenésre, susog, zizeg minden fuvallatra. Kivirágozva a nevenincs vízivirágok tarka bokrétaival, telehímezve bujkáló erek ezüstpántlikáival. Szemnek tetsző szépség, aminek ember még soha hasznát nem vette. Réti farkasnak, nádi rókának, kígyónak, békának, vízimadaraknak sivatag tanyája. Ember lakója nem volt annak, csak az egy Tilinkó, akinek a nádas volt az igazi hazája. Néha fél-fél esztendeig se bújt elő belőle.

Öt falusi tornyot lehetett a nádason túl megolvasni a Cipóhalomról, a hozzájuk tartozó öt faluval, az mind a Malajdokiakat vallotta ura-gazdájának, öt faluban harangoztak delet, mire Gáspár úr kilenc kis gödröt lyukasztott a vashegyű botjával a dombtetőn.

- No, gyerekek, elő a diót! Kezdjed, Dióbél!

Vörös lettem, mint a pipacs, és ez egyszer szerettem volna még kisebb lenni, mint amekkora voltam, hogy dió helyett magam bújhassak a gödörbe.

- Én... én megettem útközben a diómat - vallottam be pityeregve.

Nagyot kacagott erre Matykó:

- Nagybél vagy te, nem Dióbél!

- Hát majd te adsz neki a tieidből - parancsolta neki Gáspár úr.

- Én? Nem adok én! - vont vállat Matykó. - Nekem sincs. Én eldobáltam őket még az erdőben. Mókust akartam velük löni.

- Nem baj az - állt elő Petykó -, nekem megvan mind a három dióm. Mindnyájunknak jut belőlük egy-egy.

Elültették a három diót. Tamás úr takargatta rájuk a földet.

- A középső lesz a Petykó fája, azon terem a legédesebb dió. Jobbról lesz a Matykó fája, az termi a legkeményebb hajú diót. Balról lesz a Dióbél fája, hát az milyen diót terem?

- Az termi a törpe diót - taszított oldalba csúfalkodva Matykó.

Ahogy lefelé csúszkáltunk a halmon, néhol nagyobb gödröket láttunk a bokrok közt.

- Úgy látom, megint kincset keresett valami bolond ember a Cipóhalomban - mondta Gáspár úr az apjának.

- Már az én gyermekkoromban is voltak ilyen együgyűek - felelte Tamás úr. - Mindig az Attila kincsét akarják megtalálni.

Aztán megállt egy kicsit, körülnézett, és így folytatta:

- Nagy darab föld ez, van is benne kincs, meg is lehetne találni, hiszed-e, Gáspár?

- Meg ám, csak jó helyen kellene keresni - dobbantott a lábával Gáspár úr.

Jól megjegyeztem a helyet, és elhatároztam, hogy én, ha megnövök, ott keresem meg az Attila kincsét. Keresni Matykó is segíthet, de ha meglesz, csak Petykónak adok belőle.

ANGYALOK KERTJE

Sohase felejttem el azt a nyári estét, amikor Gáspár úr megmondta Matykónak, hogy búcsúzzon el tőlünk, mert a kastélyban nincs tovább helye a csintalanságai miatt.

- A városba adlak iskolába a Biczók mester keze alá, aki fűzfavesszővel szelídíti a rakoncátlan gyereket. Megmondtam neki, hogy ne sajnálja tőled a virgácsot, ha te se sajnálsz engem, és szégyent hozol a nevemre a rosszaságoddal.

Matykó elsápadt, de nem szólt egy szót se, csak összeszorította dacosan a száját.

Öhelyette Petykó szólalt meg:

- Hát énvelem mi lesz, édesapám?

- Te itt maradsz mellettem, mert te vagy minden örömöm és büszkeségem. Teneked meg Dióbélnek tanítót hozatok a kastélyba.

Matykó még sápadtabb lett, Petykó azonban elvörösödött a füle hegyéig. A szelíd, félénk gyerek kihúzta magát, és odaállt az apja elé.

- Édesapám, tessék nekem megengedni, hogy én is Matykóval mehessek - csengett a hangja bátran. - Édesapám, én nem válok el a testvéremtől.

Már akkor ott is állt mellette, és akármilyen durcásan vonogatta a vállát Matykó, átölelte a két karjával. Én is odalopózkodtam hozzájuk, de én csak álltam szerényen a kis uraságaim mellett, mint a vadalmahajtás a rózsabokrok közt.

- Nekem mindegy - vont vállat Gáspár úr komoran -, akkor elmehettek mind a hárman.

Aztán magunkra hagyott bennünket, de előbb olyan melegen szorította a szívére Petykót, mintha ki se akarná többet eresztetni a karjából.

- Drága jó fiam - csókolgatta a kipirult orcáját -, maradj mindig ilyennek.

Nekem is nyomott egy barackot a fejem búbjára: - Álmodj szépeket, kis Dióbél - hanem Matykóhoz nem volt egy szava se. Úgy tett, mintha nem is látná.

Ahogy kifelé indult a szobából, Matykó rántott egyet magán, mintha utána akarna szaladni, de aztán fölágta a fejét, mint a dacos csikó, és bement a gyerekszobába. Kisvártatva már olyan vígan füttyörészett, mintha sárgarigók iskolájába készülne.

Hanem azért nehezen ment az elalvás azon az éjszakán mind a hármunknak. A két testvér valahogy mégiscsak álomba forgolódta magát, de én akármilyen szorosan lefogtam a szememet, csak kipattant az mindig. Forgottam előre-hátra, odabújtam a jó hideg falhoz, fejemre húztam a vánkos sarkát: mind nem ért az semmit.

„Hátha odakint röpködnek az álomtündérek” - gondoltam magamban, s a nyitott ablakon kihajoltam a kertbe.

Csodaszép nyárej volt, csöndes és meleg. Nem hallatszott semmi nesz. A fülemülék már aludtak, a fecskék még nem ébredtek föl. A szellő oly halkan ringatta az ágakat, hogy az alvó levelek meg se zördültek bele. Csak a jázminbokrok virágai libegtek szelíden, ezer meg ezer fehér pille gyanánt.

Ahogy így nézelődök az ablakpárkányra bókolva, mintha csak aludnék, egyszer csak valami világosság kezd derengeni a kert közepén.

„Szentjánosbogarak” - gondoltam magamban.

De olyan erős lett a világosság, hogy millió szentjánosbogártól se telne olyan, és csendes muzikaszó kezdett zsongani a levegőben. Olyan halk, mintha a csillagok közül jönne, s mégis olyan csodálatos erejű, hogy táncolni kezdtek raja a füvek és virágok. Az öreg birsek lassan ringatták koronájukat, a rózsák gallyai gyorsabban verődtek össze, s az álmukból fölriadt pillék vidáman csapongták körül a liliomok bókoló kelyhét. Még a szökőkút vize is szinte ütemre szökött a magasba, s én magam is táncra illetem a titkos muzsika dallama szerint.

Egyszerre olyan kápráztató lett a világosság, hogy be kellett hunyni a szemem. Mire kinyitottam, tele volt a kert angyalkákkal.

Virágok kelyhéből nőttek-e, csillagok sugarán szálltak-e, én nem tudom, de annyian voltak, hogy nem győztem őket megolvasni. Azt hiszem, a Jóisten engedte meg nekik, hogy ezen a gyönyörű éjszakán leszálljanak a földre, s kimulassák magukat idelent jó gyerekek módjára.

Szó ki nem mondhatja, milyen szépen játszadoztak. A jegenyék hajlós sudarán hintáztak, a liliomok tölcseireiből mézet szörpöltek, a pillangókkal cicamacáztak. A fűszál nem hajolt meg apró lábacskaik alatt, ha jártak. Nevetésük csengett, mint az ezüstcsengettyű. Utoljára bújócskát játszottak a tuják közt, csakúgy, mint a földi gyerekek szoktak. A legkisebbiküknek, aranyhajú, kék szemű angyalkának csíkos pántlikafüvel bekötötték a szemét, s odaállították hunyni az ezüstlevelű olajfa alá.

Ebben a percben megszólalt az eresz alatt a fecske:

- Dicsértessék, csicseri, aki megnyugasztott, dicsértessék, ficseri, aki felvirrasztott!

- Pittypalatty, pittypalatty, szőke hajnal felvirradj! - felelte rá a másik sarokból a fűrjecskénk.

Egyszerre elsötétült a kert, elhallgatott a muzsika, s egy szempillantásra úgy elrepültek az angyalkák, mint az álom. Nem maradt ott közülük, csak a bekötött szemű. Azt hitte szegényke, azért lett olyan nagy csend, mert elbújtak a pajtásai, s várta türelmesen, mikor kiáltják már: „Szabad!”

Egyszer aztán elfogyott a türelme, lekapta a szeméről a pántlikafüvet, s egyszerre elpityeredett, mikor észrevette, hogy itt hagyták a többiek.

Mi lesz most már övele? Ki mutatja meg neki az utat az égbe? Ki vezeti vissza a Jóisten térdire?

- Virág testvérekém, mutassátok meg az utat az égbe! - tördelte lecsüggedt szárnnyal kezecskéjét.

A virág testvéreké azonban már megint elszunnyadtak. Rózsák kelyhe, liliomok tölcse, jázminok csillaga összeborult, úgys keveset aludtak az éjszaka.

Az angyalka a nyárfához fordult sírva és jajgatva:

- Te olyan nagy vagy, olyan messze látsz, te mondd meg, hogy merre kell a Jóistenhez menni!

- Fölfelé, fölfelé! - felelte ezüstlevelei zörgésével, karcsú orma ingásával a jegenye.

- Istenkém, az ég olyan nagy, a csillag olyan töméntelen sok: melyik mellett visz el a sok közül a mennyek útja?

Nem tudta senki, senki. Pedig már kezdett mosolyogni a hajnal, túlkölt az utcán a csordás, ébredezett a falu. A hátam mögött pedig hirtelen fölcsendült a Matykó hangja, aki térdepelve imádkozott az ágyban:

- Édes jó Istenkém, én úgy szeretlek téged, szeress te is engem, és engedd, hogy az édesapám engem is úgy szeressen, mint Petykó testvérkémet szereti.

Az imádság szállt, szállt mellettem kifelé az ablakon, és aranynyíl módjára futott fel a mennybe.

Az itt felejtett angyalka pedig nevetve csattantotta össze a szárnyát:

- A tiszta szívű gyermekek imádsága egyenesen az Úristenhez száll. Tudom már az utat a mennybe!

S azzal repült az imádság nyomában, hasadó hajnal rózsafelhőin keresztül, halványuló csillagok között fel a Jóistenhez.

KOSSUTH LAJOS TISZTELETÉRE...

Ahogy itt az öreg diófák alatt írom az életem történetét, és visszanézek a kisdeákkoromra, összefolyik már előttem minden, mint hajnali kép a hosszú fásorban. Csak a Petykó alakja tündöklök elő a múltak ködéből, mint a csillag. S ahogy kiírom a nevét, mindig úgy érzem, nem is papírra kellene írnom, hanem piros rózsalevéltre szívárványszínű pávatollal.

- A te szívedet, fiacskám, aranyból kalapálta az Úristen - mondta neki Biczók mester, mikor látta, hogy a kiflijét minden reggel szétosztogatja a szegény gyerekek közt.

- Hát az enyémet miből teremtette? - furakodott oda Matykó, csúfolódóan húzva félre a szája szögletét.

- A tiedet, lurkó? - suhogtatta meg a mester a kezében a fűzfa virgácsot. - Azt hiszem, a te szívedbe egy nyugtalan cinegét rekesztett bele, az ugrabugrál ott mindig, azért nem tudsz egy percig se nyugodtan maradni.

Pedig olyan esze volt Matykónak, mint a tűz. Ha akart volna, még Petykónál is jobb deák lehetett volna. Mert Petykónak egy kicsit nehezen fogott a feje. Fél-fél éjszaka elüldögélt a gyertya mellett a latinkönyvére borulva.

- De nagy bolond vagy te, Petykó - incselkedett vele ilyenkor Matykó. - Nem úrnak való az a nagy tanulás, csak az olyan parasztnak, mint Dióbél.

E miatt a gonosz gögje miatt nem szívelte Matykót senki se. Még a Kőrös is mindig utána kapott, a kvártélyos gazdának öreg házőrző kutyája. Persze, mert Matykó mindig belerúgott az oldalába, ha elment mellette. Petykó pedig soha úgy ki nem ment a házból, hogy vagy egy kis csontocskát, vagy egy kis asztalmaradékot ne hajított volna az öreg jószágnak. Ilyenkor Kőrös az ormótlan nagy fejével mindig odatörleszkedett Petykóhoz, s még mosolyogni is próbált a haragos kávésfindzsaszemeivel.

De mindenki így volt Petykóval, nemcsak az öreg házpásztor. Csak meg kellett nézni, milyen sokan néznek szeretettel utána, mikor elindult az iskolába. Ott volt mindig a nagy eperfa a kapuban. Akármelyikünk ment el alatta télidőn, mindnyájunknak a nyakába rázott egy csomó havat. Petykóra egy szemet se hullajtott soha. Csak mikor már kiment a kapun, olyankor tapsikolt utána az ághegyeivel.

- Csak bátran, Petykó, bátran! Szorítsd meg azt a kalamust, hogy ne ficáncoljon a kezeden!

Bóbitás galambok mindig utána turbékolnak a háztetőről, a fűgébbe még körül is csattogták:

- Kukkurú, Petykó, kukkurú!

Pipiskék kergetőztek az útszélen, azok is mind utána kiabáltak:

- Kalács, kalács! Ne félj, Petykó, az a legédesebb kalács, amit maga szerez az ember!

Bent az iskolában is mindenki a kedvében járt Petykónak. A napsugár az ő padja szélén táncolt a legszebben, a kályhából órá mosolygott a legpirosabb parázs, s a nagy fekete tábla is úgy nézett rá, mintha szeretne megindulni a hosszú lábaival és odaállni elejbe:

- Ugyan, Petykó, írd föl rám valami takarosán az egyszeregyet!

De akárhogy kényeztette Petykót az egész ház meg az egész iskola, sohasem gögösödött el. Nemcsak hogy a legszerényebb volt köztünk, de a legbátortalanabb is. Mindjárt lángba borult a képe, ha megszólították, és a nagy szégyenlősségtől néha a beszéde is elakadt.

Biczók mester egyszer elkésve jött be az iskolába. Látszott a sebes járásán is, a szeme csillogásán is, hogy valami igen kihozhatta a sodrából.

- Gyerekeim - állt meg a padok előtt -, mához egy hétre nagy ünnepe lesz a városnak. Egy nagy magyar hazafi látogat meg bennünket, Kossuth Lajosnak hívják. Úgy kell ránézni minden magyar embernek, mint a napra. Nektek is mindnyájatoknak ott kell lenni a fogadásán, legalább eldicsekedhettek vele öregkorotokban, hogy láttátok Kossuth Lajost. De még azt is szeretném, hogy valaki köszöntőverset mondjon közületek a Kossuth Lajos tiszteletére.

Összevillant a szemünk, és egyszerre kiáltottuk mindnyájan:

- Petykó! Petykó! Malajdoki Petykó!

- Magam is úgy gondoltam - mosolygott elégedetten Biczók mester, és kiintette a padból a piruló Petykót. - Ide hallgass, én már meg is csináltam a köszöntő verset, ezt kell szépen megtanulnod.

Szép hosszú vers volt, a kezdetére még most is emlékszem:

*Érdemes férfiú, légy üdvöz általunk,
magyar nemzetünkért kik élünk és halunk.*

Szegény Petykónak álló hétig se éjjele, se nappala nem volt, örökösen a verset tanulta. Meg is tanulta szépen, el is mondta százszor is nemcsak nekünk meg Biczók mesternek, hanem a Kőrösnek is meg az eperfának is meg a galamboknak is, s aki csak hallotta, az mind azt mondta rá, hogy még ilyen szépet nem hallott életében.

Szép is lett volna az nagyon, csak hogy az utolsó reggel már nem tudta olyan szépen elmondani Petykó, mint addig. Nyalkán kiöltözve, bársonyünneplőben, mentől közelebb értünk az iskolához, annál jobban akadozott. Ott is mondta, mondogatta magában, leszegte a fejét, összeszorította keményen az öklöcskéit, s mire megindultunk Biczók mester vezetésével a nagyvendéglő elé, akkorra már boldogan súgta a fülembe:

- Tudom már megint, Dióbél!

A piacon nyüzsgött az ünneplő ruhás nép, zászlókat lengettek a legények, bokrétákat szorongattak a lányok. Delet harangoztak, mikor fölharsogott az éljen messze az utca végén, s nemsokára láttuk is már a négy pej lovas hintót.

- Nini, hiszen ez a mi hintónk! - kiáltotta el magát Matykó.

Az volt az csakugyan, a Malajdoki uraság hintája, Gáspár úr maga is ott ült rajta, jobbján meg a vendég, tüzes szemű szép deli férfi, Kossuth Lajos. Darutollas kalap volt a fején, azzal integetett köszöntést jobbra-balra.

Még le se szállt a hintóról, mikor már elejbe állt egy nagy szakállú öregember, és elkezdett beszélni. Aztán egy másik ember beszélt, aztán egy harmadik, és a legények lengették a zászlókat, és a lányok szórták Kossuthra a virágot, hogy már alig látszott ki a bokréták közül.

Alig álltunk már a lábunkon, mikor Biczók mester karon fogta Petykót:

- No, fiam, most már rajtad a sor. Csak bátran, bátran, hiszen tudod a verset, ugye?

- Tu-tu-tudom - hebegte Petykó elfehéredve, s odaállt a nagy ember elé.

- Érdemes férfiú... - fogott bele a versbe, aztán kimeresztett szemmel nézett körül. Kereste a többi szép szót, amik hirtelen kiszöktek a fejecskéjéből.

- Érdekes férfiú... - próbálkozott még egyszer, de most már reszketett, mint az öreg eperfán a száraz levél.

Gáspár úr mosolyogva odasúgott Kossuthnak, mire az nyájasan lehajolt a kis szónokhoz:

- Tessék, kis barátom, mit akarsz mondani?

- Én... én... már nem tudom... én azt tudom... - buggyant ki a könny a gyerek szeméből.

- Csak bátran, kis barátom! Hát mi az, amit tudsz?

- Bácsi, én... én... nem tudok mást... én... én... megvetem a hengerbuckot a maga tiszteletére, ha akarja - vágta ki magát huszárosan Petykó, s már akkor vetette is a bukfencet, hogy csak úgy nyekkent.

- Édes kis katonám - nevette el magát Kossuth Lajos, míg a szemét elfutotta a könny -, ez esett nekem legjobban, mert tudom, hogy ezt szívből cselekedted.

Azzal a karjára vette Petykót, és beemelte a hintóba. Matykót nem kellett emelni, mert már az akkor ott ült a bakon. Engem is odaintett közéjük Gáspár úr, Biczók mestertől kialakodott a számunkra egyheti vakációt, és azzal kihajtottunk a malajdoki kastélyba.

Én az egész idő alatt lent ültem a hintó fenekén, a Kossuth Lajos lábánál. Halálos holtomig büszke leszek erre a tisztességre, aminél nagyobb magyar gyerek nem dicsekedhet.

AZ A ROSSZ MATYKÓ GYEREK!

Három napig volt Kossuth Lajos a kastély vendége, a negyedik reggel elvitte az üveges hintó.

- Isten veled, barátom - ölelte meg Gáspár urat -, a jövő héten találkozunk az országházban.

- Vagy a császár tömlöcében - szorította vissza a kezét Gáspár úr. - Amilyen világ most jár, sohasem tudja az ember esti lefekvéskor, mire ébred reggel.

Ötödnap reggel éppen a Cipóhalomra készültünk a diófáinkat megnézni, mikor a kastélyudvaron egy pörge bajszú, tollas süvegű úrfi ugrott le egy szép fekete paripáról. Szakadt a tajték a lóról, fehér arca, fekete atillája porlepte volt az úrfinak.

- Sólyom Miklós pozsonyi jurista deák vagyok - ütötte össze sarkantyúját -, nemzetes Malajdoki Gáspár urat keresem.

Tamás úr nekitántorodott a tornácpárkánynak, Gáspár úr nyugodtan lépett elő.

- Én vagyok, öcsém. Mi jót hoztál?

- Rossz hírt hozok, nemzetes uram. Kossuth Lajost börtönbe hurcoltatta a bécsi császár az éjszaka, veretlen ne hagyja a magyarok istene az ivadékát se! Nemzetes uramért is elindultak a pribékek - fusson, amerre lát, itthon ne találják.

- Nem látott még engem futni ember fia, öcsém - simította végig Gáspár úr a fekete szakállát. - Hanem köszönöm, hogy időnap előtt hírt hoztál. Egyet-mást el kell végeznem, mielőtt a császár vendégségébe mennék. Kerülj beljebb, harapj valamit, nagy szükségem lesz rád.

Három íródeák nagy nyaláb papírt teleírt aznap a malajdoki kastélyban, mind azt írta, amit Gáspár úr rendelt. Sólyom Miklós pozsonyi jurátus deák ütötte a sok levélre a piros pecsétet. Kisbírók, dobosok napalkonyatra öt falu népét terelték össze a kastély udvarára. Jött is a tenger nép, kaszával a parasztok, karddal az úrfajta, mindenféle kezebeli szerszámmal a mesteremberség. Még Bibolygós Bedegi is lóbált egy rozsdás szigonyt, még Tilinkó cigány is húzott maga után egy láncos kötelet. (Bizonyosan beleakadt a lába valahol.)

- Szaladj csak le, Márton - küldte Gáspár úr a hoptestert -, tudd ki, mit akarnak az emberek a nagy hadikészülődéssel.

Jött vissza Bögre Márton, útközben maga is az oldalára kötve valami borzasztó nagy kuruc kardot, ami minden lépésnél a lába közé akadt:

- Azzal rémítgették a népet, hogy nemzetes uramat el akarják vinni a császár katonái. De már azt az egyet meg nem teszik, még mink élünk, öt falu népe vágja őket miszlikbe, ha ide be merik tenni a bakancsukat.

- Nem úgy lesz az, öregem - nevetett Gáspár úr. - Te is jobban teszed, ha leveted azt a rozsdás nyársat, míg orra nem buksz benne. Az emberekkel is majd szót értek én mindjárt.

Ahogy kilépett a tornácra, és a zajongó nép meglátta, egyszerre olyan csönd lett, hogy egy légy se dongott.

- Édes magyar véreim - csendült föl a Gáspár úr szava -, azért hivattalak össze benneteket, hogy elbúcsúzzam tőletek. Haragszik rám a császár, el akar fogatni. Az a panasz ellenem, hogy olyant hirdettem, amit nem lett volna szabad. Testvérnek tartottam a jobbágyot is, embernek a szegény embert is, magammal egyformának minden becsületes magyart. Hát én most már többet ilyeneket nem híresztelek. Bilincset tesznek a kezemre, lakatot a számra. Én rab leszek,

legalább ti legyetek szabadok. Tudjátok meg, hogy mától fogva ti nem vagytok jobbágyaim, én nem vagyok uraságotok. A porta, amin laktok, a föld, amit műveltek, eddig az enyém volt, ezután a tietek. Olyan tulajdonotok, mint nekem ez a kastély. Adót nekem nem fizettek, úrdolgával többet nem tartoztok, dolgozik ki-ki magának. A szabadságlevelet mindnyájan megkapjátok, és nekem aztán egyéb kívánságom nincs is, mint hogy most szépen menjete haza mint szabad magyarok. Engem ne féltsetek, vigyáz énrám az Isten szeme a tömlőc fenekén is. Majd ha a haza hív bennünket, akkor megint találkozunk.

Úgy sírtak akkor az öregemberek is, mint a kisgyerekek, és senki se akart úgy hazamenni, hogy még egyszer kezet ne csókoljon az uraságnak. Tilinkó maradt utolsónak, akkor is úgy kellett kitudszkolni az udvarból.

- Jáj, jáj - óbégatta -, eddig legalább azs vót a becsületes foglalkozásom, hodzs jobbádzs vótam, de ezsentül most már mi lesek?

A két gyerektől sokkal rövidebben búcsúzott Gáspár úr. Csak annyit mondott vacsora után:

- Míg én odaleszek, énhelyettem is nagyapátokat kell szeretnetek. Az iskolába többet nem mentek vissza, majd nevelő jön hozzátok a kastélyba. Különben reggel még látjuk egymást.

Soká nem bírtunk elaludni azon az éjszakán. Hallottuk azt is, amint nagy csörgéssel a katonák megérkeztek, és végigheveredtek a tornácon. Gáspár urat is hallottuk jönni-menni, parancsokat osztogatni. Ő is hallhatott keserves zokogást a gyerekszobából. Ugyan eszébe jutott-e megállni hallgatódzni: melyik zokog olyan keservesen, a jó fia-e vagy a rossz fia? Ó, hiszen olyan egyformán keserves minden gyerekzokogás! Én csak úgy csöndesen szipogtam, ahogy egy ostoba kis Dióbélhez illik, mikor nagyon fáj a szíve, és mégis örül annak, hogy az ő apja csak szegény majoros gazda, nem hatalmas úr.

Alig hajnallott, mikor a katonák már közrefogták Gáspár urat. Tamás úr betegen feküdt, nem bírt kijönni elbúcsúzni. Petykó sápadt volt és reszketett, mint a nyárfalevél, Matykó morcosan nézte a katonákat, és az őrmesterre ráöltötte a nyelvét.

Indulni kellett. Gáspár úr karjára kapta a fiát, a jót, a kedveset:

- Fiacskám, te okos gyerek vagy. Engem akármi érne, sose felejtsd el, hogy te voltál mindig az életem legnagyobb öröme. S hogy addig is tudjak rólad, míg oda vagyok, mindennap írd nekem egykét sort, hogy vagytok.

A gyerek felzokogott, az apa odafordult a rossz fiához. Egy kicsit elborultan nézett rá, aztán lehajolt hozzá, és homlokon csókolta:

- Isten veled!

Nekem a vállamra ütött mosolyogva, és azt mondta:

- Nagyra nőj, kis Dióbél, mire viszontlátlak!

Petykóval a kapuig utána szaladtunk a katonáknak. Matykó a szájába tömte az öklét, és nekidőlt a tornácnak. Mikor visszatértünk, akkor már az ajtó mögül ugrott elénk a krumpli-puskával, és nagyot nevetett, hogy megijesztett bennünket.

Két hét beletelt, mire Gáspár úrtól megjött az első levél. Olmütz várába vitték rabnak, mindjárt megkerestük Petykóval a nagy térképen. Aztán nekiültünk levelet írni. Az első két oldalt Tamás úr írta tele, a harmadikat a nevelő úr. A negyedik oldalt Petykó hintette be gyöngybetűivel, én is odaírtam a nevemet, de Matykót nem bírtuk előkeríteni.

A levél elment, de Matykót még mindig hiába vártuk. Tüvé tettük érte az egész kertet, de se híre, se hamva. Tamás úr szétszalajtott a cselédeket a faluba, azok aztán hoztak is róla hírt. Az öreg csordás, Karika Kesely András látta a fiatalurat az országúton, tarisznya volt a vállán.

Tamás úr már lovas embereket akart utána küldeni, mikor Tilinkó kézen fogva hozta a kis szökevényt.

- Olmicsbe akart menni a gyenyerím, de serencsére eltévedt a nádasban - magyarázta a cigány.
- Ast hittem, vaddisnó, ahods a nadzs csörtögést hallottam, de hát csak ez a malacska vót. Vadnak udzsan elég vad, mert ehul, a kezsemet is megharapta.

Ettől fogva mindig csukva volt a kastély kapuja, és Matykó csak a rácskerítésen át sóhajthatott Olmütz felé. Amúgy nem emlegette az apját, csak akkor változott ólomszínűre az arca, mikor Tamás úr egyszer ijedten ejtette ki a kezéből az olműtzi levelet.

- Apátoknak hályog ereszkedett a szemére a tömlőcben - hajtotta tenyerébe a fejét szegény öregember. - Nem lát írni se, olvasni se. Ezt a levelet is idegen kéz írta. Azt íratja vele, az fáj neki legjobban, hogy ezután már a Petykó leveleit is idegenek olvassák föl neki.

Bizony az idegenek se soká olvasták pedig. Petykó már régen köhécselt, s az olműtzi rossz hír végképp leverte a lábáról. Ágynak esett szegény, s úgy fogyott, mint a megszegett kenyér. A könyveit kérte, de nem bírta fogni; írni akart az apjának, de nehéz volt neki a könnyű lúdtoll is, nem bírta tartani.

- Majd írok én - mondta elszántan Matykó. - De a te nevedben, úgy, mintha te írnád. Apa nem tud meg semmit, hiszen úgyse látja az írást. Világért sem szabad neki megtudni, hogy te beteg vagy.

Nehéz verejték gyöngyözött a Matykó homlokán, mire készen lett a levél. Talán azért, mert szokatlan mesterség volt ez neki. Vagy a szívében érzett valami nehezet, mikor aláírta a levelet? „Apámat oly szívből szerető, a cirógatását oly nehezen váró kicsi fia: Petykó.”

És mentek, mentek, hónapokon át mentek a levelek, a verébfejű kusza betűk, és az olműtzi rabkórházban sorra csókolta őket egy szegény vak ember, aki tudta már, hogy őrajta nem segít a szabadság sem, amivel biztatták a porkolábok. Bátran hazaereszthették már Malajdoki Gáspárt - szegény vak ember forradalmától mi félnivaló volna?

És ment, ment a levél még akkor is, mikor a pesti doktorok is sírva fakadtak az őszirózsás ravatal mellett, amelyen kiterítve feküdt a jó gyerek: „Az apát oly szívből szerető, a cirógatását oly nehezen váró fiacskája: Petykó.”

Éppen a temetés után való nap hozták haza Malajdoki Gáspárt. Tizenkét katona vitte el, állig fegyverben, a hazahozatalára elég volt egy öreg, morva betegápoló.

Ahogy a tornácajtón beléptek, egyszerre megérezte a halottas gyertyáknak, a tömjénfüstnek mindenbe beleivódott nehéz szagát. S hallotta a szívszaggató zokogást a gyerekszobából, ahol egymást átölelve tartotta a nagyapa meg az a rossz Matykó gyerek. A kis Dióbél, az megint csak olyan csendesen szífogott mellettük, mint az az öregember, akinek e sorok írása közben is könnye hulldogál a papírra.

- Mi az, mi van itt? - kapott a küszöbön a szívéhez az apa.

- Fiam, én szegény fiam! - támolygott a vak ember elé az öreg ember. - Magához vette az Isten.

Az apa tágra nyitotta világtalan szemét, és lihegve kérdezte:

- Melyik halt meg?

Matykó hirtelen lezárta szelíden az egyik kezével a nagyapja ajkát, a másikkal megragadta apja kezét.

- Matykóka halt meg, apám.

A vak ember szeméből kiesett a könny, s leperdült a térdelő gyerek aranyos fejére:

- Matykóka? Szegény kis Matykóm! De talán jobb is volt neki. No, édes kicsi Petykóm, ne sírj hát! Légy tovább is az én okos, kedves, jó gyerekem!

Ó, a Jóisten, ha sokára is, meghallgatta a rossz Matykó imádságát. Most úgy szerette őt az apja, mint a jó testvérkéjét. S oly forrón, oly szorosan ölelte a szívére, hogy ilyen apai ölelésről soha nem is álmodott eddig. S mégis úgy érezte, megszakad a szíve erre az első édes apai ölelésre.

De ha valaha, akkor ebben a percben bizonyosan angyalok szálldostak a Malajdoki-kastély fölött, köztük volt a jó fiú is, s kicsi fehér kezével ő is rózsákat hintett arra a rossz Matykó gyerekekre.

TAMÁS ÚR MAGA MARAD

Hat esztendeig élt még Malajdoki Gáspár a hazaszabadulás után, és halálos holtáig nem tudta meg, hogy két fia közül az halt meg, akit jobban szeretett. Meg nem mondta neki senki, magától meg nem vehette észre. Ki volt adva a parancsolat, hogy Matykót most már mindenki Petykónak szólítsa, s nemcsak a neve változott meg, hanem ő maga is. Engedelmes lett és szelíd, szorgalmas és szolgálatra kész, mintha csak a szegény jó kis testvére lelke szállta volna meg.

Mégis volt abban valami szívszaggató, mikor az apa sokszor úgy emlegette Matykót a füle hallatára, mintha már régen rozmaringgá meg violává változott volna. Reggeltől estig rendszeren a nagy karosszékekben ült, és maga elé meredt világtalan szemeivel, de néha odaszólított bennünket magához:

- Petykó fiam! Dióbél! Gyertek, vezessetek le a kriptához!

A nagy kert füves tisztásán volt a Malajdoki-kripta, föléje szomorúfűz borult, márványköveit befutotta a lonc meg a vadrózsa. Gáspár úr szeretett itt óraszámra elüldögelni és suttogni maga elé, és azt Matykónak hallgatni kellett:

- Nos, kis Matykó, unod-e már magad odalent a nagy magánosságban? Látod, látod, rossz kis Matykó, ha a haláloddal meg nem szomorítottál volna, a te kis Petykó testvéred se lett volna ilyen szomorú. De az én szomorúságom elragadt őrá is, és most már senki se tud nevetni a mi házunknál.

Lassanként még a beszédet is egészen elfelejtette Gáspár úr. Testét-lelkét megviselte a hazáért való raboskodás, és a hatalmas daliából fáradt aggastyán lett. Sokkal törődtebbnek látszott Tamás úrnál, és közömbössé vált a világ minden dolga iránt. Beszéltünk neki a tanulmányainkról, a vizsgáinkról, amiket a városban tettünk le, de azt vettük észre, hogy hallgat is ránk, nem is. Újságoltuk neki, hogy Kossuth Lajos is kiszabadult már, de arra is csak bólintott egyet. Csak akkor sütött ki a régi lelke az arcára, ha reszkető ujjával végigcírógatta a Matykó arcát, és kereste bennük a Petykó vonásait.

- Szép deli férfi lesz az utolsó Malajdokiból - mosolygott ilyenkor boldogan. - Majd mondják is az emberek, hogy ej, de nagy eső lehetett azon a vidéken, ahol ez a Malajdoki Péter termett.

Akaratlanul is fölágaskodtam, de aztán le is kushadtam mindjárt. Hiába, ha engem megláttak az emberek, akkor csak azt mondhatják, hogy ejnye, de nagy szárazság lehetett azon a vidéken, ahol a Dióbél nem tudott megnőni.

Jó nagyocska deákok voltunk már akkor, mikor egyszer Bögre Márton nemzeti úr azzal a hírrel jött haza Pestről, hogy ott szerdán volt a vasárnap. Ünneplő ruhában volt az egész város, úr és szegény egymás nyakába borult az utcán, úgy éltették Kossuth Lajost meg a magyar szabadságot.

Ez a szerda volt: 1848. március 15. Ez a piros betűs nap, amelyikhez fogható nem volt még a magyar kalendáriumban.

Siettünk a hírrel a Gáspár úr szobájába. Csöndesen szunyókált a nagy székben.

- Édesapám - térdelt elébe Matykó -, nagy örömet mondok.

- Tudom én azt, fiam - kapta fel a fejét a vak ember. - Lengő zászlókkal, rohanó hadakkal álmodtam. Láttam a magyar szabadságot...

Fölemelt keze hirtelen lehanyatlott, s mire én is elébe borultam nagy jó uramnak, nemes jótevőmnék, akkorra már megállt a szíve dobogása. A rabság rabja a szabadság hajnalhasadán látta meg az örök világosság hegyeit.

Könnyhullató szívvel, nagy jajszó nélkül, csöndben temettük el. Halála híre beleveszett a világ nyüzsgésébe. Lovat nyergeltek, kardot köszörültek, aratókaszák görbe vasát halálkaszává egyenesítették a malajdokiak. Rebesgették már, hogy vérrel kell megvédeni a magyar szabadságot, hív a haza mindenkit, szót fogadni annak első kötelesség.

A temetés után való nap én is bementem Tamás úrhoz.

- Nagy jó uram, búcsúzni jöttem. Hozzám való nagy jóságukat holtom órájáig el nem felejttem.

- Hová mennél, Dióbél? - nézett rám szomorúan az öregúr. - Hát meguntad már a malajdoki kastélyt?

- Halálos holtomig szolgálnék benne, ha a haza nem szólítana.

- Vezéreljen az Isten, fiam - borult a nyakamba Tamás úr. - Én is veled mennék, ha még valami hasznom lehetne venni. De én már fél lábbal a koporsóban vagyok.

Erőt vettem a sírhatnékomon, odafordultam a fiatal Malajdokihoz:

- Velem jössz?

- Én? Hogy mehetnék? - felelte komoran. - Elég, ha az apám meghalt a magyar szabadságért. Én az utolsó Malajdoki vagyok, nem vesztegethetem el az életemet. Nem is maradok ebben a fölfordult országban. Megyek a nagyvilágba körülnézni.

Hidegen kezét nyújtotta felém. Megütődve néztem rá: ez már megint Matykó volt, nem Petykó.

Az ajtóból még egyszer búcsút intettem. Matykó összefont karra, keserű mosolygással nézett utánam. Tamás úr lehorgasztott fejjel állt mellette.

MÁLÉ TÓT SZÁZ ARANYA

Ahogy hazaértem a majorba, szülémet az asztalra borulva találtam. Nem láttam az arcát, csak a meg-megránduló válláról láttam, hogy sír.

- Lelkem jó anyám, mi történt?

- Énvelem semmi se, gyerekem - emelte fel könnyes arcát -, hanem édesapádat nem tudom, mi leli.

Édesapám föltarisznyázva állt a kamrában. Deres bajusza kikenve huszárosan. Rozsdás csőszpuska a vállán. Kormos vas piszkafa szűrva a csizmaszárába.

- Hova, hova, édesapám?

- Még én se tudom, édes fiam. Ahol a haza hasznom veheti. Ha katona kell, leszek katona, ha favágó kell, leszek favágó, ha lóhajtó kell, leszek lóhajtó.

- Nem úgy lesz az, édesapám - állottam elébe.

- Hát hogy lesz, édes fiam?

- Hát így e! - akasztottam a válláról a vén mordályt a magaméra. - Legény kell a hazának, nem öregember. Édesapám már eleget dolgozott a hazáért, most már én vagyok a soros.

- Jaj, lelkem - szaladt be édesanyám -, de hát kicsi vagy ám te katonának! Kisszékre kell álmod, ha lóra akarsz ülni.

- Gyalog is lehet szeretni a hazát, édesanyám - mosolyogtam el magam, az egyik karommal az egyiküket, a másikkal a másikat ölelve át.

Bizony ránk estellett már, mire az anyám beleegyezett abba, hogy elmenjek, az apám meg abba, hogy otthon maradjon. Különösen az szolgált a szívére, mikor azt mondtam, hogy kije marad Tamás úrnak, ha ő is világgá megy.

- Nem szabad azt a szegény, tehetetlen öregembert magára hagyni abban a nagy kastélyban. Hát csak a cselédek legyenek vele meg a halottak? Legjobb lesz az, ha édesapám marad itt meghitt emberének. Ennyit megérdemelnek tőlünk a Malajdokiak.

De bizony még a cselédjei se maradtak az öreg urasággal. Mind ott nyüzsgött az másnap a malajdoki piacon a többi hadba készülő fiatalsággal. Még Bögre nemzeti úr is ott bukdácsolt a nagy kuruc karddal. Akkora nemzetiszín pántlikával volt a derekára kötve, hogy lobogónak is elég lett volna.

- Vagyunk itt annyian, Dióbél öcsém - szűrte a foga közt a szót -, hogy a kurjantásunktól Bécsig szalad a német.

Hát voltunk sokan, az bizonyos, úgyhogy alig bírt köztünk utat nyomkodni magának Málé Tót János. Az a gazdag paraszt volt ez, aki valamikor a macskát megvette édesanyámtól. Azóta még hétszerte gazdagabb lett. Az a hír járta róla, hogy vékával méri az ezüsthúszast, lapáttal szeleli a papírbankót. De a leghíresebb mégiscsak a gőgösségéről volt.

- Aki pénzes, legyen kényes - ez volt a szavajárása, s ugyancsak tartotta is magát ehhez a törvényhez. Eszéért, érdeméért senkit meg nem süvegelt. Hanem azt megkívánta, hogy öelötte mindenki lekapja a fejénvalót, akinek kevesebb a garasa az övéénél. Arra aztán ő is rávicsorította a fogát nagy leereszkedően, hanem a süvegét akkor se billentette meg.

- Ha én mindenkinek visszaköszönnék, mindig járna a karom, mint az óra sétálója - szokta mondogatni kevélyen.

Most is mindenfelé lerepültek a süvegek a nagy sokadalomban, amerre eldöcögött a sokpénzű ember, de ő még a fejével is olyan kelletlenül biccentett vissza, mintha az is pénzbe kerülne. Annál mérgesebb szemeket vetett, mikor a sok födetlen fej közt meglátott egy darutollas süveget valami nyurga fiatalember fejében. Sápadt, cinegelábú legény volt, csak a nagy fekete szeme égett, mint a parázs. Sose láttuk azelőtt mifelénk, valami szegény vándorló diák lehetett, látszott a szegényes ruháján, a poros csizmáján.

- Hát az miféle jöttment ott? - horkantott oda gorombán Málé Tót. - Tán verebet tartogat a süvege alatt, hogy nem meri megemelni?

- Nem ismerem kegyelmedet - felelte csöndesen a diákféle.

- Micsoda, hát nem lehet énbőlőlem kinézni, ki vagyok, mi vagyok? - kiabálta az öreg neki-vörösödve. - Kapja le a süvegét, fiatalember, mert száz sárga csikó fickándozik a zsebemben. Éppen most eresztették ki őket a körmöci ménesből.

Azzal ráütött a zsebére, úgyhogy megcsendültek benne az aranyak.

De már erre még hátat is fordított a legény, s csak úgy a vállá fölül szólt vissza:

- Meg nem süvegelem senki száz aranyát.

Nevettek az emberek, tetszett nekik a helyre beszéd, annál jobban megzavarodott Málé Tót János.

- Nini - mosolygott kínjában -, hátha megfelelznénk a száz aranyat? Ötven aranyért már csak megbillentheti a sapkáját az ilyen szegény diák!

A szegény diák megcsörrentette a markában az átnyújtott ötven aranyat, belecsúsztotta a mentéje zsebébe, aztán legyintett a kezével.

- Hja, atyámfia - most már csak így tisztelte Málé Tót uramat -, nekem is van most már annyi aranyam, mint kegyelmednek, hát akkor mért köszönjek én kelmédnek előbb, mint kelméd nekem?

De már erre egészen meghökkent az öreg. Különösen mikor észrevette, hogy a falu népének is mosolyog a szája sarka. No, Málé Tót, mindjárt oda lesz a becsület! Ezt a csúfságot el kell kerülni mindenáron.

Meg is próbálta nagyon alázatosra fogni a szót.

- Kedves öcsémuram - kérlelte szépen -, fogadja el tőlem még ezt az ötven aranyat is, és tiszteljen meg érte a köszöntésével.

A diák eltette a másik ötven aranyat is, és ráförmedt az öregre:

- Hát már mért köszönnék én kendnek, mikor kendnek üres a zsebe, az enyémet meg száz arany húzza! Aki pénzes, legyen kényes, akinek meg üres a zsebe, az háromszor is kapja le a süvegét a magamformájú módos ember előtt.

Lett erre olyan kacagás, hogy tán még most is hallja Málé Tót János, pedig lóhalálában gurult tovább a piacról. A diákember pedig arra nyomban szétosztotta a száz aranyat a szegényebbje legények közt. Nekem is juttatott belőle kettőt.

- Látom, oda készültök, ahova én: Kossuth Lajos katonájának. Jó lesz ez a kis költség útravalónak.

Azzal hátat fordított, és igyekezett elmenekülni a hálálkodások elől.

- Jaj, csak a nevét mondja meg legalább az úr - kiabáltak utána az emberek -, hogy tudjuk, kit emlegessünk.

- Petőfi Sándornak hívnak - szólt vissza a diákforma, és búcsúzóban meglengette a darutollas kalapját.

Olyan név ez, amit mindig kalaplevéve fognak emlegetni ezen a földön, míg csak magyarok élnek rajta.

A HEGEDŰ

Ahogy a Cipóhalom tövében elhaladtunk a pántlikás malajdoki legényekkel, meg nem állhattam, hogy föl ne szaladjak a három diófához. Megemberedtek már akkor, s a rügyező ágak búcsút ringottak a tavaszi szélben:

- Hej, Dióbél, látjuk-e még egymást valaha?

Lekukucsáltam a nádasba is, hátha Tilinkót is meglátnám valamerre. Gondoltam magamban, legalább muzsikaszóval állnánk be katonának. Mert tudtam, hogy van Tilinkónak hegedűje is, egyszer-kétszer hallottam az öreget cincogni rajta. Igaz, hogy irgalmatlan hamisan szólt. Nem is igen mulatta magát vele, csak olyankor, ha nyári esténként nagy rajokban gomolyogtak föl a szúnyogok a nádasokból. Olyankor végigrántotta Tilinkó a lószórt a juhbélen.

- Nézzük, no, melyikünké a sebb muzsika.

Mire harmadszor rántotta végig, akkorra már hetedhét fűzfa ellen zümmögtek a szúnyogok. Amikor aztán Tilinkó is sietett letenni a hegedűt.

- Tudtam, hogy ettől kihull a fogatok, bibasok!

Hát ahogy beérünk a malajdoki fiúkkal a városba, és keressük a nagykoszmában a honvédek sorozószobáját, hallom ám valahonnan ezt az irgalmatlan hegedűszót.

- No, ez csak Tilinkó lehet - néztem körül.

Csakugyan ott ült az öreg a nagy kőkút kávéján, kócosabban és rongyosabban, mint valaha.

- Hát te mit csinálsz itt, Tilinkó?

- Hát mit csinálnék? Nem látod, hogy haragusok! Mérgembe hedegilek.

- Kire vagy mérges, Tilinkó?

- Hát a Villám ezredes úrra. Nem akar bevenni katonának. Azt mondja, öreg vadzsok mán én arra. Hát azs ürgefogásra nem vadzsok öreg? - mondok. - Hisen könnyebb nímetet fogni, mint ürgét. Utóvégre nekem is hazsám a hazsa, ha nekem csupa vadsedret terem is.

Én egykettőre elintéztem a soromat Villám ezredes úrral, akinek Guyon volt az igazi neve. Villámnak csak a katonái nevezték el, mert sebes volt a keze, mint a villám, s akire leütött, annak már nem használt a forrasztófü.

Engem a többi malajdoki legénnyel együtt mindjárt rábízott egy nagy bajuszú strázsamesterre, hogy tanítson meg bennünket katonásan állni.

- Mert ez a csiribiri népség még azt se tudja, hogy kell majd megállni az ellenség előtt - mondta tréfálódva.

- Nem is állni akarunk mink az ellenség előtt, hanem nekimenni - néztem a szemébe bátran az ezredesnek, ámbár egy kicsit meresztgetnem kellett fölfelé a nyakamat.

- Ezt már szeretem - ütött vállamra az ezredes, hogy csak úgy rengettem bele. - Hát aztán van-e valami kívánságod, legényke? Azt előre megmondom, hogy kardot, puskát hiába kívánsz, mert az nekünk sincsen. Azt előbb el kell venni az ellenségtől.

- Más kívánságom volna nekem, ezredes uram. Tessék bevenni katonának az öreg Tilinkót is.

- Ki az a Tilinkó?

- Vályogvető cigány a falumból. Odakint sír-rí az udvaron.

- Hozzátok be.

Kiment a nagy bajuszú strázsamester a cigányért.

- No, more, most lesz már, ami sose volt még. Villám ezredes úr hívat. Úgy állj előtte, mint a kőszent, mert észre se veszed, mire leharapja a fejedet.

Szeretett volna is Tilinkó úgy állni, mint a kőszent, de mentől jobban igyekezett, annál sebesebben verődött össze a két térde.

- Hol termettél, te rezgő nyárfa?

- Saladjváron sülettem, naccságos óbester uram - pislogott sebesen Tilinkó.

- Hát aztán mi szándékkal jársz itt? - nevetett az ezredes.

- Be akarok állni katonának - kezdett bátorodni az öreg. - Úgy érzsem, engem azs isten is husárnak teremtett.

- No, majd megvállik, fiam - mondta barátságosan az ezredes, s kiadta a parancsot, hogy ültessék lóra a cigányt.

- Jaj, én csak gyaloghusár szeretnék lenni - jajveszékelt Tilinkó. - Nem barátkozok olyan állattal, amelyik elül harap, hátul rúg.

Villám ezredes egyre jobban megkedvelte a cigányt. Azt mondta neki, muzsikáljon egyet.

- Jaj, akkor inkább lóra ilek - sóhajtott el magát Tilinkó, de azért engedelmesen előkapta a szüre alól a hegedűt, és elkezdte ríkatni. De alig fogott bele, az ezredes megint elnevette magát, de most már bosszúsan.

- Hát akkor inkább csak gyaloghuszár légy, Tilinkó. Hanem ha még egyszer ijesztgetni próbálsz a hegedűddel, akkor lehúzatom rólad a piros nadrágot.

Tilinkó állt, mint a cövek, de öreg szívébe hirtelen beleütött a fájás. És mikor egy óra múlva husárnak öltözve a ládája fenekére rejtette a hegedűt, még tán a könny is kiesett a szeméből.

- Hej hedegí, hedegí, akit én soha meg nem becsültelek, vagy veslek én téged többet a kezsembe, vagy se.

Hát bizony nem olyan idők következtek most, hogy hegedűt lehetett volna cincogtatni. Egy-két hét múlva már benne voltunk a nagy lakodalomban, ahol karddal hegedűlnék, ágyúval bőgőznek. Nem akarok sokáig időzni ezeknél az emlékeknél. Békességes, szelíd öregember vagyok már én, és azt tartom, hogy nincs nagyobb átka az istennek, mint a háború. De azért, mikor arra gondolok, hogy én is voltam a Kossuth Lajos katonája, még a toll is fölágaskodik a kezemben, és fölhasogatja a papírt, mintha kardnak érezné magát.

Mikor már az ötödik csatában kergettük meg a németet - mert csak németnek hívtuk abban az időben az osztrákot -, akkor engem Villám ezredes úr káplárnak léptetett elő. De Tilinkóból is egész derék vitéz lett. Nem kereste ugyan a sűrejét az ellenségnek, de mindig úgy csikorgatta raja a fogát messziről, mintha ő volna a legvadabb oroszlán. A lóval is megbarátkozott, a puskaporszagot is megszokta, de a régi jókedve elveszett valahol.

Abba a ládikába volt zárva, ahol a hegedűjét tartotta, a tilos jószágot. Ha tilos nem lett volna, tán eszébe se jutott volna; így mindig fájt érte a szíve.

Nem is bírta tovább fél esztendőnél, akkor csak elővette a hegedűt. Szép holdas éjszaka volt, valahol a Tisza mentén táboroztunk, tücsökszót hozott a szél a rónák felől, a fülemülék csattogtak a cserje bogán, mikor a cigány először megszegte az ezredes tilalmát. Halkan előszedte a hegedűt, lecsókolta róla a port, aztán a szívére szorítva kilopódzott vele a táborból.

- Drágám, gyenyerím! - gügyögött neki, mint a gyerekeknek, s bent az erdő mélyén sírva, nevetve elkezdett muzsikálni. A tücskök is elaludtak, a fülemülék is elhallgattak már, s ő még mindig cincogott. S a fülemülék már megint szóltak, mikor ő hajnal szürkülésén visszalopódzott a vackára.

Attól fogva, akármerre jártunk, valahányszor csak szerét ejthette Tilinkó, mindig kiszökött közülünk, s nádasok közt, erdők mélyén, sziklák közé bújva, füstös hegyomladékokon ki-kimulatatta magát a hegedűjével. De olyan ügyesen csinálta, hogy sohase gyanakodott rá senki. A legények el is felejtették már, hogy került közéjük az öreg cigány, csak azt tudták róla, hogy jó katona és jó bajtárs. Az ezredes azonban, mikor egyszer véletlenül a szeme elé került, megismerte és rákiáltott:

- No, öreg Tilinkó, megvan-e még a hegedűd?

- Régen salonnát pirítottam már én önála - felelte egy kicsit szomorúan és egy kicsit ijedten a cigány.

- Azt ugyan okosan tetted - ment tovább az ezredes.

Akkoriban valahol a Sárréten jártunk, ott is ért bennünket az éjszaka. Nemsokára kigyulladtak az őrtüzek, ki is aludtak nemsokára. Híre se volt azon a tájon az ellenségnek, nem volt mitől tartani, nyugodtan adhattuk magunkat az álomnak. S Tilinkó egész bátran mert kiszökni muzsikálni. Ezen az éjszakán különös gyöngédséggel szorította magához a hegedűt.

- Eltagadtalak, eltagadtalak - simogatta bocsánatkérően a kincset, s már előhúzta a vonót is, mikor hirtelen elsötétedett a feje fölött a holdvilág.

Meglepetve tekintett föl a tiszta, csillagos égre. Sűrű fekete felhő úszott el fölötte. Furcsa felhő volt, mert a suhogását is hallotta. Aztán második, harmadik felhő is jött az erdők felől, s az utolsó meg is szólalt. Azt mondta:

- Kár, kár, kár!

- Nini, hisen ezsek varjak! - mormogott bosszúsan a cigány.

De aztán hirtelen észbe kapott, s elkezdett nyargalni sebesen a tábor felé. Hiszen a varjak nem szoktak éjszaka röpködni. Különösen seregestül! Ezeket valahol az erdők mélyén álmukból verték föl!

- Lóra, husárok, hátunkon a nímét! - kiáltott torkaszakadtából, ahogy a bajtársai közé ért.

De bizony aludtunk mi mind a két fülünkre. Amelyikünket megrázta Tilinkó, az a másik oldalára fordult, és horkolt tovább, mintha otthon aludna az ereszet alatt a hársnyoszolyán.

- No, dádé, soruls most, mint ürge a lukba - kapott a fejéhez mind a két kezével a cigány, s kiejtette a hóna alól a hegedűt. De föl is kapta mindjárt, s a másik pillanatban már zokogott, jajgatott, harsogott az éjszakában az ezred nótája:

*Tisza partján van egy szomorúfűzfä,
az alatt van magyar huszár meghalva,
bajtársai karddal ásták a sírját,
három angyal vitte a koporsóját.*

Égett az öreg cigánynak a szeme, reszkettek az ujjal, s a húrok csodálatos zengése egyszerre talpra riasztotta az egész tábort. Fél óra múlva az osztrákok előbukkantak az erdőből, s egy óra múlva véres fejjel menekültek vissza. Már aki menekülhetett. Nagyobb részük foglyul esett vezérestül.

Szép piros kendőjével jó reggelt integetett a hajnal az ég ablakán, mikor Villám ezredes az egész ezred szeme láttára megölelte az öreg Tilinkót, aki egyik kezében a kardot fogta, másikban a hegedűt.

- Derék muzsikásom - mondta neki -, el nem hagylak halálos holtomig.

S a maga érdemkeresztjét tűzte az öreg vályogvető mellére.

Elhagyni azonban már másnap elhagyta. Nemcsak ő, hanem én is. Napvilágon kiderült, hogy a hajnali zenebonában golyó tévedt hős Tilinkónak a mellébe.

- Nem ő volt a hibás, hanem én, nekisaladtam a setítbe - mondta bosszúsan, amikor az orvos bekötöztette a sebét.

Otthagytuk az első katonakórházban, amit találtunk. Nekünk menni kellett tovább a dicsőség véres mezején.

VAK CSIHA FURULYÁJA

Mire a huszárságom első esztendejét betöltöttem, akkorra én is elszakadtam Villám ezredestől. Ő nem is ezredes volt már akkor, hanem tábornok. Guyon tábornok, a csaták oroszlánja: így emlegeti a történetírást. Én se káplár voltam már, hanem hadnagy, Dióbél hadnagy - így hívtak engem, a legkisebb honvédtisztet.

Guyon tábornok Felső-Magyarországon hadakozott a seregével, én pedig Bicske felé igyekeztem a csapatommal, ott kellett megtalálnom Damjanich tábornok pirossapkáit. Jó fél napig marsoltunk már, mikor megállított bennünket Tápiószele.

Tápiószele ma se valami nagy faluja Pest megyének, a szabadságharc idején pedig még kisebb volt. Nem a háza volt kisebb, hanem a népe. Aki magabíró ember volt, az mind beállt honvédeknek. Asszonyokon, gyerekeken, öregembereken kívül senki sem maradt otthon a bogárhátú házacskaiban.

Annál nagyobb volt az ijedség, amikor egy reggel azzal szaladtak haza a kanászgyerekek a mezőről:

- Jön az ellenség! A vezérük maga a valóságos Hüvelyk Matyi!

Az asszonyok jajveszékelve tördelték a kezüket, s bizonyára már a jajgatásukkal elijeszti az ellenséget, ha az öregbíró rájuk nem parancsol:

- Nem ürgeöntés léssen itt most, asszonyok, hanem harc, háború. Ki-ki vaslapátot, sulykot fogjon a kezébe, avval köszöntse a kisajtóban a németet.

Maga az öregbíró is leakasztotta a szögről a kaszát, s kegyetlen haraggal vagdosta vele az orgonabokrokat, mikor egyszer csak megharsant a trombita a faluvégen.

- Uccu, mákos! - rikkantotta el magát a bíró. - Hiszen ezek a mieink!

Mert persze mink voltunk azok, és én magam voltam az a valóságos Hüvelyk Matyi. Nem is lett ott harc, háború, hanem lett nagy dínomdánom. Tyúkkal, kaláccsal állták utunkat a szeleiek. A Templom tér zöld pázsitján terítették. Ott telepedtem le magam is egy fölfordított hordón, valami köszöntnek a lábánál. Ott fogadtam a szeleieket, akik mindenféle ügyes-bajos dologban járultak elébem. A szelei bíró például arra kért engedelmet, hogy ő odaadhassa az apai örökségét az osztráknak.

- Micsoda kelmednek az apai öröksége? - néztem nagyot a különös kérésre.

- A nevem. Német Andrásnak hívnak. De én mától fogva Magyar Andrásnak szeretném magamat hívni.

Jót nevettem a furcsa ötleten, s odafordultam egy öregasszonyhoz, aki már rég ott ácsorgott körülöttem. Szelid szeme, szép fehér feje az édesanyámat juttatta eszembe, akinek hírét se hallottam már vagy fél esztendeje.

- Mi járatban van, szülém?

Az meg nem egyebet kívánt, mint hogy ő közlőről megnézhetné, igaz-e az, hogy a köpenyem rostává lyuggatták már a golyók.

- Biz igen, lelkem - mosolyogtam, s poros kerek köpenyem szétterítettem a földön. Csakugyan több volt már azon a lyuk, mint a posztó.

Nem telt bele fél óra, vagyont ért az a rossz köpönyeg. Teleszórták a szelei asszonyok nyakba való gyönggyel, ezüst fülbevalókkal, aranygyűrűkkel. Kinek mi drágasága volt, mind oda hányt rákásra.

- A hazának adjuk, fegyverre, katonára!

Az öregemberek ritkaságképpen tartogatott ezüsthúszasokat, a gyerekek krajcárokat dobáltak a köpönyegre.

- Van már hadikincstárunk is - mosolyogtam, s éreztem, hogy könnybe lábad a szemem. S bizony még sírva fakadok, ha egyszerre meg nem nevettem valami.

Öreg vak koldus botorkált hozzám a templom sarka felől. Egyik kezében bot, avval tapogatta az utat. A szájában furulya, azt sikoltoztatta a másik kezével. Rongyos szüre sarkát egy lompos kutya ráncigálta előre, belekapaszkodva a fogával.

- Nini, az öreg Csiha be akar állni huszárnak - mondogatták a falubeliek.

A vak ember szomorúan mosolygott, kivette a szájából a furulyát, és előrenyújtott kézzel megállott előttem.

- Szegény koldus vagyok - kezdte halk, fájdalmas hangon, mire egy ezüstpénzt dobtam a tenyerébe.

- Isten megáldja kendet!

Az öreg Csiha fakó orcája tűzbe borult. Szétnyitotta a tenyerét, s ujjai közül az ezüstpénz csengve hullott a köpönyegre. De most már a koldus hangja is úgy csengett, mint az ezüst.

- Nem alamizsnáért panaszkodtam, hadnagy uram. Azért fáj a szegénységem, hogy én semmit se adhatok a hazámnak. Legalább vitéz hadnagy úrnak szeretnék valami emléket adni. Fogadja el tőlem a kutyámat. A Guruj kutyát.

Az emberek kacagtak, a Guruj kutya, neve hallatára, gyanakodva hegyezte a fülét, magam is elmosolyodtam:

- Jó ember, mit csinálna maga a kutyája nélkül? Én meg mit csinálnék vele a háborúban?

- Ő a legnagyobb kincsem. Jó szívvel adtam volna. Egyebem nincs - motyogta zavarodottan Csiha, s kibotorkált az emberek közül. A Guruj kutya nem sértődött meg a visszautasításra, inkább örült neki. Víg csaholással ugrándozta körül a gazdáját.

Én pedig fölkeltem, és körüljártam pihenő hadam. Ahogy kerülök-fordulok egyet, megint előttem áll a vak koldus.

- Vitéz hadnagy úr - mondta reszkető hangon -, legalább a botomat fogadja el. Nagyon szép bot. Farkasfej van a végire faragva.

Azzal idenyújtotta a farkasfejes botot, amit szelíden hárítottam el magamtól.

- Nem fogadhatom el, jó öreg. Mire támaszkodna azután, szegény világtalan? Nekem lesz mire támaszkodnom, míg élek: jó kardom.

Ráütöttem kardomra, s a kardcsörrenésre a vak ember ijedten rezzent össze.

- Pedig oly szép farkasfej. Érzem a kezemmel, milyen szép lehet - botorkált odább szomorúan.

Hanem azért harmadszor is csak visszajött. Most már szinte sírva könyörgött:

- Vitéz hadnagy úr, legalább a furulyámat fogadja el. Valódi kőrisfa. Csontnyaka van neki. A vége egy kicsit meg van hasadva, de ha összeszorítja az ember a kezével, nagyon szépen szól.

Abban a percben megdőrdült Bicske felől az ágyú. Fölpattantam a lovamra. A furulyát siettemben a dolmányom alá dugtam, éppen a szívem fölé. S egy-két perc múlva már Bicske felé robogtam szakaszom élén. Vak Csiha boldogságtól ragyogó arccal integetett utánam:

- Adjon szerencsét a magyarok istene!

Adott is. A bicskei csatában az ellenség első golyója engem talált. Hátrazökkentem a nyeregben. A másik percben már kirántott karddal vágattam előre.

Egy óra múlva vége volt a bicskei csatának. Az osztrák fűbe harapott vagy elinalt. A pirossapkások kergették őket a tábori tüzek világánál egy darabon.

Én magam fáradtan heveredtem le a tűz mellé. Ahogy ott könyökölök, érzem, hogy valami töri az oldalam.

- Ugyan mi lehet ez? - gombolom ki nagy kíváncsian a dolmányom.

Vak Csiha furulyája volt. Csontnyaka széttörve, benne a megakadt golyó. Az mentette meg aznap az életemet.

VILÁGOS UTÁN

Szaladt már az osztrák mindenfelé a magyar földön, mint a nyúl, s amikor látta, hogy nem bír a Kossuth Lajos katonáival, segítségül hívta a medvét, az orosz. Ez meg jött az első hívásra. Egyszerre elöntötték a muszkák a magyar rónát.

A mi csapatunknak is jutott belőle kóstoló. Valahol a Nyírségen akadtunk össze, s keményen megtáncoltattuk egymást. Ki bírta tovább a táncot, nem tudom én azt megmondani. Valami ostoba ágyúgolyó úgy elvitte mind a két lábamat, hogy magam is utánuk estem. Csillagos, meleg éjszaka volt, ahogy szememet fölnyitottam. Nem volt már ott se magyar tábor, se muszka tábor. Aki ott maradt, az mind olyan csendes ember volt már, hogy azóta se szólalt meg.

Pergett rám a harmat, és pergett a szememből a könny. Úgy éreztem, nem sok van hátra az életemből, s - istenem, hisz olyan fiatal voltam - mégis sajnáltam magam egy kicsit. Szülőfálumat, apámat, anyámat sose lássam többé? Szép hazám édes szabadságának, aminek bölcsőjét én is ringattam, többet ne örülhessek?

Fölemelkedtem fektemből, amennyire bírtam, s utoljára körülnéztem az alvó mezőkön. Búzáat aratni nem értek rá abban az esztendőben Magyarországon, s a lábon maradt vetésben bűbájosan pitypalattyoltak a fűjek. Legalább kedves a fülemnek, szívemnek az a földi hang, amit utoljára hallok. - No, vitézs úr, hány hét a világ? - dörmögi egyszerre valaki a hátam mögött.

Nagy kinnal hátrafordítom a fejem, s örömben elsikoltom magam: - Nini, Tilinkó!

Ő volt biz az, de milyen gúnyában, teremtő Isten! Fél bakancs az egyik lábán, fél se a másikon, színehagyott vörös sapka a fején, vörös sapka tetején egy kopott juhászkalap, rongyos honvéduha rajta, de ócska szűr annak a tetejében, s nincs nála se kard, se puska.

- Az ám, én vadzsok, az öreg Tilinkó. Hanem most ne nagyon ismerkedzsünk, inkább saladjunk, mert kergetnek.

- Nem szaladok én már sehova. Nincs már nekem arra való lábam, elvitte az ágyúgolyó. Én már csak itt pusztulok el. De most már azt se bánom, te legalább hírt adsz rólam otthon.

A cigány végignézett rajtam kétszer-háromszor, aztán elvigyorogta magát, s megszorította a kezemet:

- Hát akkor sép álmokat, vitéz úr!

S azzal akkorát rántott rajtam, hogy egyszerre talpra ugrottam. Nem volt nekem kutya bajom se. Csak a szele csapott le az ágyúgolyónak, s derékig rám túrta a földet. Eszembe se jutott örülni, inkább szégyelltem magam, de Tilinkó a vállamra csapott:

- Sebaj, Dióbél, jobb két lábon, mint edzsen se! Így hamarabb elérjük Malajdokot.

- Azám - kaptam a szón -, mi az újság Malajdokon?

- Hát ott is csak azs, ami másfelé. Nadzs a setítség, mikor a nap nem sit. De majd elmondom én azst neked útközben. Most csak sedd a tenyeredbe a lábad, ost saladjunk Malajdokra.

- Te mehetsz, Tilinkó, ha neked már elég volt a szabadságból - mondtam haragosan. - De én nem mehetek haza az édesanyám szoknyáján ülni. Nekem meg kell keresnem a katonáimat.

Tilinkó nevetett, de úgy, mintha nyúznák. Ráncos fekete képén csörgött a könny.

- No, csak kerezs, bibas.

De erre már egészen fölmérgesedtem. Hiszen nem kívánom én, hogy énelőttem minden ember haptákat álljon, különösen nem kívánom az öreg Tilinkótól, aki kölyökkorom óta tegezett, hanem azért így mégse lehet beszélni Kossuth Lajos hadnagyával. Meg is mondtam neki mindjárt:

- Hé, Tilinkó közhuszár, vigyázz! Tán nem tudod te azt, hogy Törőcsik hadnaggyal beszélsz?

A cigány végighemperedett a véres földön, úgy kacagott.

- Hadnadzs? Jaj, csak figurás ember vadzs te! Hadnadzs vadzs ám, de a sehul sincs regementben. Madzsar szabadság? Madzsar hadsereg? Hol van azs már, Dióbél fiam! Kis mise, nagy mise, nincs mán abból semmi se. Világosnál körülvelt bennünket a tenger muska, lerakatták velünk a fedzsvert. Én is ott vótam, engem is megsarcsoltak, még a hegedím is elvették, az isten tűzse pustítsa el őket. Vótam a Kosúr katonája, vadzsok az ország bujdosója, veled edzsütt, vitézs Törőcsik Dióbél hadnadzs úr. De ha idejiben hazsa nem eblábolunk innen, még rosszabbul is végezshessük. Mert ha a nímet ránk teszi a kezsét, akkor sose látsuk többet a Csipóhalmot. Mert akkor a varnyú mondsa a semünknek, hodzs csecse bodsó.

Beszélt, beszélt Tilinkó, mutogatott is valamit, de én se hallottam, se láttam. A halántékomban zúgott a vér, tüzes karikák táncoltak a szemem előtt. Erővel vissza akartam feküdni a halottak közé, de Tilinkó belém csimpaszkodott:

- Nem udzs les azs, hé, azst mán majd csak utoljára hadzsuk. Valahodzs majd csak less, mert úgy még sose vót, hodzs sehodzs se lett vóna.

Aztán nekivágtunk a világnak.

AZ EZÜSTKOPORSÓ

Sáron, vízen keresztül két hétig tartott, míg átbujdostuk az utat hazáig. A városokat kerültük, mert azokban már mindenütt az ellenség volt az úr, hanem csak a falvakban lappangtunk, úttalan utakon mendegéltünk. Ha osztrák sisakot vagy muszka lándzsát láttunk valamerre, akárhányszor bokrok sűrűjében vagy árkok oldalában éjszakáztunk. Nem volt akkor Magyarország nagyobb bűn, mint magyar katonának lenni.

A hosszú úton megtudtam Tilinkótól, milyen világ van Malajdokon.

- Okos Töröcsik apád kisebb lett, csak azs ese lett nadzsobb. Most már egés feje búbjáig ér a homloka. Édesanyád is nadzson össetöpörödött segényke. Asondzsa, csak azst seretné még megérni, hogy téged ebben a nyalka hadnadzi gúnyában megláthatna.

El kellett mosolyodnom, ahogy végignéztem magamon. Olyan rongyos volt már az én ruhám is, hogy bátran a Tilinkó fogadott fiának nézhetnek benne. A háború elnyűtte, a bujdosás megszagatta, árkokon való tanyázás elkente. A csákóm elveszett az utolsó csatában, hajadonfővel vert az eső.

A legnagyobb újságot csak akkor mondta el Tilinkó, mikor már közel jártunk a malajdoki határhoz. Az ég alján már ködlött a Cipóhalom, mikor megtudtam, hogy Malajdoki Tamás úrral többet ez életben már nem találkozom.

Úgy volt az, mesélte a cigány, hogy amint kitört a szabadságharc, és Matykó úrfi világnak ment, én meg katonának álltam, nagyon elkomorodott az öregúr élete a kastélyban. Nem maradt vele más, csak Bögre úr. Először ugyan ő is fölcsapott katonának, de aztán csak visszasompolygott a gazdájához, nem tudott már ő anélkül élni, hogy neki ne Tamás úr adja ki minden reggel a napiparancsot. Annak már értett a szeme járásából is. Most már leginkább csak arról, mert szavát nemigen lehetett hallani. Magára csukta a kaput, s nem juthatott be hozzá, senki, még az édesapám se. Azt üzenete ki neki, hogy ő a világ számára már meghalt. Egész nap jött-ment az elvadult kertben, vagy sétált le s fel a visszhangos termekben, s döfködte a botjával a repedezett padlót.

Csak olyankor elevenedett meg, ha Matykó úrfi hírt adott magáról, az pedig igencsak minden hónapban megtörtént. Egyszer Bécsből jött a hír, máskor Párizsból, s az mind azzal végződött, hogy: „Nagyapám, küldj pénzt, sokba kerül az úri élet, márpedig az utolsó Malajdokinak urasan kell élni.”

Addig nem is volt semmi baj se, míg a készpénzében tartott Tamás úrnak, de az hamar elfogyott, új pedig nem került helyére a nagy vasládába. Hiszen a jobbágyok már nem adóztak az uraságnak, mióta a maguk gazdái lettek, s ami föld megmaradt, nem volt, aki szántsa-vesse.

Így aztán a családi kincsekre került a sor. A drágaköves süvegforgókra, a zománcos mentecsatokra, az ezüstitálakra, az aranybillikomokra. Azokat mind Bögre úrnak kellett felhordani Pestre, ott elvesztegette az ötvösöknek, s a pénz ment Rómába, Lipcsébe, Londonba, hadd élje világát az utolsó Malajdoki. Ilyenkor majd a szíve szakadt meg Bögre úrnak, mert tudni való, hogy nála fukarabb teremtese kevés volt az Úristennek. Negyven esztendeig szolgálta a Malajdokiakat, újesztendőre mindig egy aranytallért kapott tőlük, az még egytől egyig megvolt. A nyakában hordta bőrzacskóban, az inge alatt, s annál büszkébben simogatta a zacskót, mennél jobban szegényedett az uraság.

„Maholnap Bögre Márton nagyobb úr lesz, mint Malajdoki Tamás” - tűnődött el magában elkeseredve is meg elégedetten is. Mert ahogy örült a vagyonkájának, úgy fájt a szíve jó uráért.

Bögre úr világlétében mindig engedelmességhez szokott, s csak úgy befelé mormogott, mikor lassanként minden drágaságnak lába kerekedett. Hanem egyszer aztán mégiscsak fölhördült. Akkor volt az, mikor Tamás úr behívta a legbelső szobájába. Valami feküdt ott a nagy diófa kanapén, fekete posztóval letakarva.

- Tudod-e te, mi ez, Márton?

- Hogyne tudnám, nagy uram. Az ezüstkoporsó.

Tamás úr fellibbentette a gyászposztót. Csakugyan az ezüstkoporsó volt alatta. Az volt a Malajdoki-házban a szokás, hogy ha nagyon előregegett a családfő, akkor már életében elkészítette az ezüstkoporsóját, s mindig a szeme előtt tartotta a szobájában, így szoktatta magát a nagy útra, amelyiken előbb-utóbb el kell indulnia a leghatalmasabb úrnak is.

- Nahát, Márton, fogadsz egy szekeret, s ezt a koporsót holnap beviszed a városba, ott pénzzé teszed. Az nem lesz nehéz dolog, mert nagy értéke van most az ezüstnek. A pénzből veszel fakoporsót, azt kihozod nekem, a többit elküldöd Matykó úrfinak.

Ekkor történt az, hogy felhördült Bögre úr.

- Ezt az egyet már meg nem tehetem, nagy uram! Kimondom én, ha menten agyonvág is nagy uram, hogy ennyit mégse érdemel nagy uramnak az a rossz unokája, aki miatt öregkorunkban betevő falatunk se maradt.

Tamás úr kopasz homlokán kidagadtak az erek az indulattól, ahogy rádörgött a lázadó Mártonra:

- Az én unokámnak van a világon a legjobb szíve! Esztendőig vállalta az apja előtt, hogy ő halt meg, csak hogy az apai szívet meg ne szomorítsa. Az ilyen ember lehet könnyelmű, lehet hirtelen, lehet indulatos, de azért mégis úgy kell ránézni, mint a szentképre. Érted-e? És most már innen föl is út, le is út, nekem többet a szemem elé ne kerülj, mert aki az én unokámról azt merte mondani, amit te, azt én többet nem ismerem.

Térden állva kérte Bögre úr a bocsánatot, nagy nehezen meg is kapta, de már többet sose fogadta kegyelmébe Tamás úr. Pedig az ezüstkoporsó dolgát is jól elvégezte, eladta negyven aranyért, hozott is helyette fakoporsót, adott érte egy ezüsthúszast. A többit elküldte Matykónak, aki akkoriban valahol az Óperenciás-tengeren járt.

Ott azonban nyilván el is veszett, mert többet nem jött tőle semmi hír. Várta, várta pedig Tamás úr, egyszer aztán azt mondta nyers-röviden Bögre úrnak:

- Hallod-e, hé?

- Igenis, nemzetes nagy uram! - csapódott össze két öreg csizma, amelyiknek már régen lekéredzett a sarka.

- Bolond vagy!

- Igenis, nemzetes nagy uram!

- Én még régi pénz vagyok. Kimenteni a divatból.

- Igenis, nemzetes nagy uram!

- Én most lefekszem és meghalok.

- Igenis, nemzetes nagy uram! - rogyant meg két öreg térd.

- Vigyázz! - villogott az öreg úr szeme. - Velem nem lesz semmi dolgod. Felöltözve várom a halált, ahogy a Malajdokiak szokták. Te csak a koporsóba fektetsz ma estére.

- Igenis, nemzetes nagy uram! De alássan kérem...

- Csönd! Aki engem meggyászoljon, se kicsi, se nagy. Hanem a halott-toromat neked el kell laknod, érted-e?

- Igenis, nemzetes nagy uram.

- Csakhogy egy Malajdokit nem lehet ám varjúpapríkással meggyászolni. A torra borjút vágj. Aki jó embered van, azt is meghívod rá. Kis temetés, nagy halott-tor! Hátra arc! In-dulj!

Bögre úr kitámolygott a havas tornácra, és arccal vetette magát a hóba. Nagy könnyekben bugyogott ki öreg szíve keserősége, s csak akkor ugrott föl, mikor kardcsörömpölést hallott belülről.

„Csakugyan öltözik - törülte le a könnyeit -, láss hozzá te is, Bögre Márton!”

Azzal tisztában volt, hogy Tamás úr meg fog halni. Ahogy mondta, úgy lesz. Ha ő azt mondja a halálnak, hogy „gyere”, akkor a halál szót fogad. Itt már ő nem tehet semmit. Ami parancs, parancs: koporsóba fogja tenni holt ura-gazdáját. Ez az utolsó hopmesteri kötelesség, amivel tartozik az utolsó Malajdokinak.

„Az ám, csakhogy a többi Malajdoki uraság mind ezüstkoporsóban nyugszik - dobantotta meg hűséges szívét a keserűség. - Hát éppen az utolsó Malajdokinak kelljen majd magát szégyellni a másvilágon, hogy az ő utolsó ágyát deszkából vetették?”

Odakapott a mellén a bőrzacskóhoz. Megcsörrentek benne az aranyak. Lesöpörgette a párkányról a havat, kirakta az aranyait sorba, forgatta, számolgatta őket. Ni, ez volt az első, amit Tamás úrtól kapott! Milyen szép dalia volt még akkor! Ő meg még csak suhanc volt. Milyen nagy öröm volt az, hogy neki egy igazi aranypénze van. Emezt meg a Gáspár úr születésekor kapta, isten nyugtassa szegényt. Ezt meg Petykó úrfitól küldte neki Tamás úr. Még most is látja, ahogy odatipeg elébe. Milyen módosan rakta az már a lábát akkor is! Malajdoki-arany ez végtülen-végig. Hát legyen most is a Tamás úré. Ebből fogja ő neki visszaváltani az ezüstkoporsót.

- Kár, kár - veregették a varjak csúfolódva a kitört tornácablakokat.

- Hess, csúnya nép! - csapott feléjük az öreg. - Ennek így kell lenni!

Az édesapámhoz ment el szekérért, de nem mondta meg neki, mire lesz az. Csak arra kérte, menjen föl aznap a kastélyba. Tilinkót is meghívta, aki akkor éppen szabadságon volt otthon, hogy sárréti sebesülését kiheverje, s ott sütkérezzék nálunk.

„Cigány, cigány - gondolta a hopmester -, de katonacigány. Érdempénz is van a mellén. Be lehet venni a társaságba.”

Azzal felült a szekérre, nekivágott a nagy hófúvásoknak, bent a városban megkereste az ötvöst, akinek az ezüstkoporsót eladta, s addig istenkedett neki, míg visszakapta negyven aranyért. A maradék egy aranyon pedig vett egy kövér borjút Tamás úr torára. Mert ami parancs, parancs.

Tüzet rakott már a téli nap az ég alján, ahogy hazaért. Nagy csönd fogadta a kastélyban, a Tamás úr ajtaján is hiába hallgatódzott, nem hallott semmit. Csak annyit látott, hogy világosság van odabent.

Hamarosan elbánt a borjúval, és nekifogott a szakácskodásnak. Esti harangszóra kész is volt a Tamás úr tora. A vendégek is bekocogtak akkorára: apám és Tilinkó. Maga mellé vette őket Bögre úr, és megkopogtatta Tamás úr ajtaját. Nem felelt senki. Megnyitotta a kilincset: engedett.

Ott ült Malajdoki Tamás a nagy székben, kardosan, kucsomásan, fekete mentében, rókamálás köpönyegben, előtte két szál gyertya, majd tövig leégve az asztalon.

- Nemzetes nagy uram, minden parancsolatja szerint történt - jelentette be fülő hangon a hpmester.

Malajdoki Tamás nem szólt már semmit, se a lekonyult fejét többet föl nem emelte. A halál is szót fogadott neki, mint a hpmester úr.

Becipelte a három ember a nehéz ezüstkoporsót a nagyterembe, megágyaztak benne, és gyöngéden belefektették a halott urat. Fejéhez kétoldalt gyertyát is gyújtottak, lábához imádkozni le is térdepeltek.

Bögre úr aztán kivezette a vendégeket a konyhára, letessékelte őket a terített asztalhoz:

- Ezt is ő parancsolta!

Alig ülnek le, veri valaki a kaput erősen. Kicsoszog Bögre úr egymagában, visszatér másodmagával: a tékozló fiú érkezett haza, az elveszett Matykó. Ha Bögre úr föl nem fogja, összesik a nagy, erős, fiatal férfi, mikor meghallotta, mire ért haza.

Térden állva virrasztotta át az egész éjszakát a halott mellett. Keserves sírása, magát vádoló hangos beszéde kihallatszott a konyhára. Reggelre megfehéredett a haj a halántékain.

- Hát idzs halt meg azs öreg nemzetes úr - fejezte be az elbeszélését Tilinkó, mire a Cipóhalomhoz értünk.

Ott ő el is vált tőlem. Hívtam hozzánk, de azt mondta, én is okosabban tenném, ha inkább a nádasban keresnék magamnak kvártélyt.

- Mert elhiddsed nekem - pislogott rám a bokros szemöldöke alól -, sokkal hamarabb megesik most azs embert a farkasok a kastélyban, mint a segény csigány rezsedencsiájában.

Egy gazdátlan kocsikerék hevert az úton, játékos gyerekek guríthatták ki valamelyik tanyáról, azt elkezdte maga előtt pörgetni.

- Ne mondassák Nádországbán, hodzs egés üres kézzsel dzsüttem haza a harcsháborúból.

ROSSZJANCSI ÚR

Szegény szülém egy óra hosszáig sírt-rítt az örömtől, mikor beállítottam a majorba. Pedig először nem akarta elhinni, hogy én vagyok. Annyira megnyúltam a hadakozásban, hogy beleütöttem a fejem a házajtónk szemöldökfájába. Az édesapám meg csak azt szerette volna tudni, igaz-e az, hogy most már a magyar embernek nem lesz szabad bajuszt hordani. Mert azt beszélük, hogy a Rosszjancsi úr nem engedi.

- Hát az meg már kicsuda?

- Az most itten mifelénk a kerületi főnök. Valami Morvából szalajtott cseh a nyavalyás, Hrosziancsiknak hívják, de mink csak Rosszjancsinak mondjuk.

- No - mondom -, Rosszjancsi úrról majd beszélgethetünk még máskor is. Most sietek föl a kastélyba Matykóhoz.

Kitárt karral jött elébem, édestestvére gyanánt ölelt meg.

- Bocsásd meg nekem, édes Dióbélem, a gyermekkoromat. Hidd meg, nem rosszaság volt az, hanem az anya nélkül nőtt gyerek rakoncátlansága. Gógös is voltam, hirtelen haragú is. Mind elmúlt az már. Sok könnyem mosta fehérre a lelkem.

Tudtam én ezt, ha nem mondja is. Odaborultam a vállára, és megfogadtuk, hogy soha többet el nem hagyjuk egymást.

- Először is a birtokot hozzuk rendbe - szötte a terveket Matykó. - Szegény embereknek adjuk árendába. A kastélyon is sok a helyrehoznivaló. Mindent veled akarok megbeszélni, hogy legyen, mint legyen.

Ahogy így beszélgetünk, becsoszog valaki a tornácra. Furcsa figura-emberke. Fekete bugyogója sárga szegéssel, kettős farkú fekete kabátja sárga paszománttal, köcsögkalap a fejében. De ezt a fejet is érdemes volt megnézni. Mint valami labda, amelyik kirepedezett már a sok falhozverésben. Két kis repedés a homloka alatt: a két szeme. Egy hosszú repedés hosszában: az orra. Még hosszabb keresztben: a szája. De olyan hosszú ám, hogy könnyen bekaphatta volna vele a fülét, s lett volna mit harapni neki. Azonban ő másra volt éhes.

- Hrosziancsik vagyok - biccentette meg a fejét.

- Hát aztán? - nézett rá Matykó.

- Mondom, Hrosziancsik vagyok, a kerületi főnök.

- Hát az miféle szerzet?

- Majd meg tetszik tudni mindjárt. Valami Malajdoki nevű fiatalurat keresek.

- Hé, kapd le a kalapod! - kiáltott rá nekidühösödve a fiatalúr. - Itt nincs valami Malajdoki; itt Malajdoki Mátyás úr előtt állsz.

Rosszjancsi úr csúfondárosan hajlongott.

- Örvendek a szerencsének. Hrosziancsik vagyok. Téns úr! Nagyságos úr! Méltóságos úr! Ezt a kis írást hoztam az úrnak.

Kihúzott a kabátja farkából egy nagy fehér árkus papirost, aminek a homlokán a kétféjű sasos pecsét feketéllett.

- Tessék!

Abban az írásban pedig az volt, hogy a rend és békeesség okából a lázadó Malajdoki Gáspárnak minden birtokát elveszi az állam.

- De a nádas megmarad - vihogott Rosszjancsi úr, s azzal elajánlotta magát. Csak mikor a kocsijába szállt az udvaron, onnan kiáltott vissza, hogy holnap reggel ő maga fog beköszönni a kastélyba, és nem kíván senki idegent ott találni.

Még aznap fölszedték a sátorfánkat, a szülém sült útravalóul mind a kettőnknek kukoricamálét, azzal nekivágtunk a poros országútnak. Az volt a szándékunk, hogy Matykó beiratkozik jogásznak, én meg tanárságot tanulok.

A NYOMORÚSÁG KENYERÉN

Földrni csak fölértünk Pestre, de hát itt most már mi lesz velünk?

- Éhen veszünk itt az első héten, mielőtt a tudományba belekóstolnánk - sóhajtott Matykó, ahogy a Duna-parton ácsorogtunk.

- Ne félj, míg engem látsz - biztattam nagy bátran, pedig én is úgy meg voltam riadva, mint a tanyai kutya a nagyvárosban.

Hát egyszerre csak elénk gurul egy gömbölyű mézeskalácsosmester. Láttuk, hogy az: keze, kötője mind tele volt mézeskalácskovással. Kopott gúnyánkból, poros csizmánkból, hónunk alatt hurcolt holminkból ő is hamar kitalálta, mi járatban vagyunk.

- Vagytok te egy deák?

- Nem a', mester. Két deák. Lakást keresünk - mondom neki.

- Lakás? Kvártél? Tanítasz nekem gyerek, adom neked kvártél.

- Ketten vagyunk, mester. Nem maradunk el egymástól.

- Ná? Tanítasz nekem két gyerek, adom neked kvártél kettő.

Nem volt biz az kvártél kettő, csak kvártél egy. Pincében volt biz az, de legalább az embernek nem kellett attól félni, hogy kiesik az ablakon. Nem ám, mert nem is volt rajta ablak. Minek is lett volna? Éjszaka úgyse süt be rajta a nap, nappal meg úgy sincs otthon a szegény deákember, hanem szalad a kenyér után.

Meg is találja, ha szalad utána. Találkozott egy emberséges ügyvéd, aki fölfogadott másolónak. Kaptam tőle minden hétre egy húszast. Találkozott egy becsületes szabómester, aki rám bízta az üzleti könyvei vezetését. Azért kaptunk mind a ketten gúnyát. Néha ünnepnapokon azt is megtettem, hogy kimentem muzsikálni a budakeszi sváblegényeknek. Nem sokat konyítottam a muzsikához, de azoknak ez is szép volt. Annyi garast hánytak a kalapomba, hogy eléltünk belőle egy hétig urasan, hol sült tökön, hol pattogatott kukoricán. Közben tanultunk is annyit, hogy majd szétvetette már a fejünket a tudomány.

Így telt el szép békességben az első egyetemi esztendőnk. A végét gázoltuk már a másodiknak is, mikor egyszer azt mondja nekem Matykó:

- Dióbél, tudod-e te azt, hogy én már második esztendeje a te emberségedből élek? Te keresel mind a kettőnkre. Hát én ezt nem bírom tovább.

- Matykóm, én csak fekete kenyeret tudok neked keresni. Én nyolc esztendeig éltem a ti fehér kalácstokon.

- Várj csak. Szeretnék segíteni a kenyérkeresetben. De én se pékgyerekek nevelője, se jámbor szabók írdeákja nem leszek. Nincs nekem ahhoz való türelmem. Hanem vívóiskolát nyitok a módosabb pajtásaimnak. Egy óra egy forint. Hátha majd lendít rajtunk valamit. Unom már a sok sült tököt.

Nem akartam vele ellenkezni, tudtam, milyen hirtelen természetű.

- Ahogy akarod, Matykó!

- Valamikor pompás vívó voltam. Próbáljuk ki, értek-e még hozzá...

Fogta a botját, én is az enyémet, elkezdtünk hadakozni. Csitt-csatt, javában csattogtak a botok, mikor ránk nyitott mézeskalácsos gazdánk, Libór mester.

- Mit csinálnak, fiatal urakok, hajnalhasadásba? Felferitek egész utca.

- Csatáztunk, Libór mester - felelt jókedvűen Matykó -, fel akarok csapni vívómesternek.

- Vívó? Aha, tudok aztat. Csiti-csati, csíhi-puhi - sutty, nyakáját lenyiszálni! Olyan nincs megvan! Ha csináljátok nekem csiti-csati, zsandár csinálja nektek: klipi-klapi! - s olyan mozdulatot tett a kezével, mint mikor az embernek láncot vernek a lábára.

- Matykó, ennek a fele se tréfa - mondtam én. - Libór mesternek igaza van. Ebben az országban még lélegzeni se szabad most, nemhogy karddal játszani.

Matykó nem szólt semmit. Mérgesen kétfelé törte a botját, s bevágta az ágy alá, aztán becsapta maga után az ajtót.

Ettől kezdve se tett, se vett engem Matykó. Arra büszke volt, hogy olyan szegényemberes munkát vállaljon, mint én, de arra már nem volt elég büszke, hogy éhen haljon. Megfeleltem vele minden falatomat, el is fogadta mindig, de mogorván és kelletlenül. Az egész világra haragudott, de csak énvelem éreztethette.

Ó, LÓ, OLLÓ, HOLLÓ

Amúgy se volt valami rózsás a deákéletem. Sose tudhattam, mikor kéri tőlem számon, hogy honvéd voltam a szabadságharcban. Haynau volt akkor az úr Pesten, az az osztrák generális, aki az aradi vértanúkat kivégeztette. Az pedig úgy vigyázott ránk, mint a tűzre.

Szörnyű idők voltak azok, sohase tudhatta az ember, miért viszi be a porkoláb. Elég volt ahhoz egy lélegzet is. Egyszer egy deákpajtásomat azért gyötörték a börtönben három napig, mert egy este hangosan imádkozta a miatyánkba azt, hogy „jöjjön el a te országod”. Ráfogták, hogy azt is Kossuth Lajosra értette.

- Ki lehet az a sehonnai ember, aki még az Úristennel való beszélgetésünket is kilesi? - tűnődünk a pajtásaimmal.

Egyszer aztán arra is rájöttünk. Közülünk való volt a hírhordó, Holló Pálnak hívták. Bizony nem érdemelte meg ezt a szép magyar nevet. Sunyi ábrázatú, vékonydongájú legény volt, édes beszédje, mint a méz, lágy a nézése, mint az írósvaj. Akár kenyérre lehetett volna kenni.

Hát hiszen meg is tettük volna ezt szívesen, de nemigen mertünk vele kikötni. Tudtuk, hogy hatalmas úr a pártfogója. Ahelyett azt tettük, hogy elhúzódtunk tőle. Ahová ő odadugta a hegyes orrát, ott egyszeribe elváltuk a szót.

Szép holdas estéken a Városmajor-erdőre jártunk ki, ha a magyar szabadságról akartunk álmodozni. No, oda nem jött utánunk a német, de azért mégis kieszelte a módját, mivel bosszantson meg bennünket. Esti harangszó után katonát állítottak a város minden sarkára. Annak az volt a dolga, hogy fülön fogjon minden járókelőt:

- Ki vagy, mi a neved, mi járatban vagy?

Úgy kivallatta az embert még az öregapja sarkantyús csizmájáról is, hogy elment a kedve az esti szellőzködéstől. Le is feküdtek a pestiek abban az időben a tyúkokkal. Csak mi, deákok mulattunk rajta nagyokat, hogy a német hogy gyötri magát miattunk. Utoljára azonban mi is beleuntunk a mulatságba. Ki is eszeltük szépen, hogy vessünk neki véget.

A mi kvártélyunkon főztük ki a tervet két pajtásommal, Sas Gyurival meg Vas Elek nevezetűvel. Matykót nem akartuk beleavatni, még akkor se, mikor a sok járás-kezés feltűnt neki, s megkérdezte tőlem egy reggel, mit ságunk-búgunk annyit.

A hazugság sohase volt kenyerem. Nyíltan megmondtam Matykónak:

- Jobb azt neked nem tudni, Matykó. Rossz vége lehet annak, amit mink most tervezünk. Nem akarom, hogy esetleg velünk együtt te is bajba kerülj. Azért nem tudod meg, mi készül itt. Legalább éntőlem nem.

- Hátha már tudom is! - mosolygott Matykó gúnyosan. - No, ne félj, nem halászom el előled a dicsőséget, vitéz hadnagy úr. Úgyis tudom, azt félted tőlem.

Azzal szokása szerint bevágta mérgesen az ajtót, s nem is láttam egész nap. Nem is értem rá övele törödni, mert sietnem kellett az egyetemre. Ott ságtunk-búgtunk a két pajtásommal, míg észre nem vettük, hogy Holló Pál ott settenkedik körülöttünk. Akkor aztán hangosra vettük a szót:

- Tehát este tíz órakor a Múzeum-kertben! Ott legyetek ám, ha igaz magyarok vagytok! A maga vermében fogjuk meg a rókát!

Készakarva csináltuk így, hogy a spion kihallgassa a beszédünket. Bizonyosra vettük, hogy ő is ott lesz este tízkor a Múzeum-kertben. Ott is volt, úgy bujkált mögöttünk, mint az árnyék.

Mikor aztán láttuk, hogy minden rendben van, megindultunk ki a kertből, de egyesével. Én mentem előre, engem állított meg először a sarkon az őrálló morva katona.

- Ki vagy?

- Ó Pál - mondtam nyugodtan -, egyetemi hallgató.

- Mehetsz - eresztette le a szuronyát a katona, és behúzódott a faköponyegbe. Akkorra azonban Sas Gyuri termett ott, nagy hegyesen füttyörészve.

- Állj, ki vagy?

- Én? - kereste a deák az igazolványát. - Ló Pál, egyetemi hallgató.

- Ejnye, de bolond neved van, hékám - mormogott a morva, s megint visszabújt a helyére. De akkorra már odarobogott Vas Elek is.

Verte a talpát a földhöz kegyetlen.

- No, vagytok-e még többen? - mordult rá a katona bosszúsan. - Mi a neved?

- Az enyém? Olló Pál.

De már ennek belevilágított a katona a képébe a lámpásával. Hanem aztán, ahogy a jámbor arcot meglátta, megnyugodott. Legfőljebb azt gondolta magában, hogy ejnye, de cifra nevük van ezeknek a pesti deákoknak.

Pedig most jött még csak a legcifrább nevű. Ez ugyan se nem füttyörészett, se nem dobogott, inkább el akart suhanni. Hiszen észrevétlen akart utánunk kullogni.

De az őr éppen erre fogott gyanút.

- Hohó, hé - ugrott eléje -, ki vagy, mit akarsz?

- Pszt, pszt - csöndesítette kézzel-lábbal a spion, s el akarta magyarázni, hogy ő rendes ember, s minket akar rajtakapni, gonosz lázadókat.

- Jó, jó - markolta meg a katona a puskáját -, csak azt mondja meg az úr, hogy mi a neve!

- Holló Pál - suttogta ijedten a derék fiú.

No, a katonának se kellett egyéb. Ordított torkaszakadtából:

- Ó, ló, olló, holló! Majd adok én nektek csúfot üzni a felsőbbbségből!

S megrázta szegény Holló Pált, mint kutya az ürgét. S tán a lelket is kirázta volna belőle, ha ki nem szalad az istenadta a gúnyájából. De kiszaladt, és úgy elbujdosott Pestről, hogy senki se látta ott többet.

Malajdoki Matykó pedig, mikor hazaértem a kvártélyunkra, kidugta a fejét a paplan alól, és azt mondta:

- Ó, ló, olló, holló!

Azzal falnak fordult, és úgy tett, mint aki alszik. Lám, gondoltam, mégis kihallgatta a beszélgetésünket.

Reggel pedig, ahogy fölértem az egyetemre, mindjárt szuronyos bakák vettek körül, és elvittek abba a nagy épületbe, ahol ezrével tartották fogva a magyarokat. Volt, aki ott öszült meg, volt, akit onnan osztrák vártömlöcbe vittek, de volt olyan is, akit éppen csak az udvarra vittek ki: ott volt a vesztőhely.

Ebben a nagy épületben egy aranygalléros úr elé állítottak, aki keményen kivallatott, mint valami országháborítót és elvetemedett összeesküvőt.

- De hát ki vádol engem ilyen szörnyűségekkel?

- Azt is megmondom - szólt a pléhnyakú. - Malajdoki Mátyás úr, mától fogva az én segédem. Nagyon jóra való fiatalember az, kiváló hazafi, akiről példát vehetnének az ilyen éretlen fiatalemberek.

Az első érzésem a keserű düh volt. Hát magyar ember tehetett ezt magyar emberrel? A második a szívet összeszorító fájdalom. Hát gyerekkori pajtásom, nyomorúságom mindennapi kenyerének felese, Malajdoki Matykó tette ezt velem? Hanem a harmadik gondolatom már megkönnyebbített. Hiszen ha Matykó olyan nagy úrnak a segédje lett, mint a pléhnyakú, akkor nem fog már éhen halni. Nem kell neki sült tökön és pattogatott kukoricán élnie. Isten bocsássa meg neki, hogy áruló lett - legalább jóllakik belőle.

Csak mikor ezen kiörültem magam, akkor gondoltam rá, hogy nini: hát énbelőlem mi lesz most már? Bánom is én. Az már a pléhnyakú dolga.

HÍRT HALLOK HAZULRÓL

Vagy másfél esztendeig ültem a börtönben. Penészes kenyér volt az ételem, állott víz az italom. Egyéb világosságom nem volt a vak sötétben, csak ha a tenyéryi rostélyablakon becsillant az őrt álló cseh baka fegyvere. A süket némaságnak egyéb hangja nem volt, csak a bilincsem csörgése. Láncra vert kezemmel néha megütöttem a falat. Mindig volt, aki a másik oldalról visszaüssön. Soha rabcella nem volt lakó nélkül.

Másfél esztendő múlva megint fölvittek a pléhnyakú úr elé, aki tudtomra adta, hogy most már mehetek, amerre látok. Csak éppen az egyetemre ne tegyem a lábam, mert onnan kitiltottak. Az ilyen veszedelmes embernek nem való a tudomány. Még másokat is megvádítana vele.

Búcsúzásul aztán még annyit mondott a pléhnyakú:

- Tudja meg, hogy az életét Malajdoki Mátyás úr öméltóságának köszönheti, az én főnökömnek, önála nélkül azóta már a kakas se kukorékolna maga után.

Nyeltem egyet, és Libór mesterhez vezetett az első utam. Összecepta a kezét, amikor hajamban a deres szálakat meglátta.

- Ná, mit csináltál nekednek? Járkeltél malomban, másztál zsákok közt, csupa liszt lett nekednek a haj.

Az ám, malomban jártam, ahol megőrlték az egész életemet. Mihez kezdjek én mármost? Egyetemre nem járhatok, de vannak nekem jó embereim, akik megsegítenek. Becsületes munkám becsületesen megfizetik. A veréb télen se hal éhen, mert kicsivel beéri.

Elmentem a jóra való ügyvédhez, akinek másolgatni szoktam. Megkérdeztem, tudna-e most munkát adni.

Hímezett-hámozott az öregúr, utoljára kereken megmondta az igazságot:

- Öregember vagyok, kedves öcsém, magamért már nem sokat félek senki hatalmától. Hanem gyermekeim gondját viselni kötelességem. Ha én magát ma befogadom az irodámba, holnap azt mondják rám, hogy összeesküvőkkel cimborálok, s holnapután bedugnak a maga helyére. Az irodám ajtaját pedig sohase merik kinyitni többet az emberek. Nem magamtól találtam én ezt ki: azok figyelmeztettek rá, akik öcsémuramat kieresztették.

Falhoz lapulva távoztam onnan, hogy meg ne lássanak, hogy kárt ne tegyenek öreg barátomnak. Elmentem szerencsét próbálni a becsületes szabóhoz, aki helyett én tudtam az egyszerűet.

Azóta ő is megtanulta. Neki is értésére adták, hogy ha velem barátkozik, annak megadja az árát olyan bizonyosan, mint ahogy a kétszer kettő négy. Be se eresztett maga elé a jó lélek.

Még most se apadt el előlem a víz. Nem oda Buda: beszegődöm Libór mesterhez mézeskalácsos-inasnak. Segéd is lehet még belőlem valaha, ha isten megsegít, s nem olyan utolsó mesterség ez. Lám, Libór mester is házat szerzett vele.

No, éppen jó helyre mentem, Libór mester sírva jött elébem.

- Nincs kvártél, barátocskám. Megijesztette engemet zsandár. Ha lesz nekednek enyim kvártél, lesz nekemnek tied kvártél. Megmondta gonosz zsandár, verjen meg ötöt az Isten!

- Sose búsuljon azért, Libór mester - szorítottam meg a becsületes ember kezét. - Nem megyek én azért világnak. Hanem megyek Malajdokra, apámhoz, anyámhoz. Leszek foltozóvarga;

Libór mester is csak oda küldje a csizmáját, vetek rá olyan foltot, hogy a császáren sincs különb.

Libór mester letörölgette a könnyeit:

- Mit? Éhen halni magadat? Ojjé, bolondos beszéd. Van neked pénz, aranypénz fiókasztalodban. Hozta inas, ezüstös ruhájú. Küldte tied barát, a Malajdoki méltósága. Hú, milyen nagy úr! Hintóban járja, mikor nincs is van eső.

Ami kis pirosság volt még az arcomban, az is egyszerre elfakult. Minek néz engem Malajdoki Mátyás öméltósága, ha fölteszi rólam, hogy elfogadjam az alamizsnáját?

Nem tudom, mit teszek az aranyakkal első haragomban, ha hirtelen nem nyílik az ajtó. Tilinkó tolódt be rajta szép rongyosan, ahogy ő szokott.

- Nini, Tilinkó! - erőltettem a jókedvet. - Hát te kit keresel ebben az idegen városban?

- Csak megnézztem, nem repült-e mán el a katonák csákójáru a kétfejű sas, hogy a hóhér kössön pántlikát mind a két nyakára!

- Nem ám, Tilinkó, inkább fészket rakott, olyan jól érzi itt magát. Hát Malajdokon mi az újság?

- Nincs ott semmi. A Mátykó úrfi diófáját kétfelé hasította azs istennyila.

- Majd egybeforr az megint. Hát édesapám, édesanyám?

- Kösenik sépen a kérdésedet: nincs semmi bajuk.

- Ugye, fáradtnak érzi magát édesapám?

- De inkább sose volt olyan csöndes nyugodalma, mint most van.

- Édesanyám, szegény, nem köhög? Mindig féltém szegényt, mikor ilyen hűvös szelek járnak.

- Ne fájjon amiatt a te fejed. Elhadzsta már a köhögést.

- Kedves öreg Tilinkóm, de örülök, hogy ilyen jó újságot hoztál. Cserébe én is mondok neked újságot, hanem előbb kérdezek tőled valamit. Mit gondolsz, volna-e még nekem egy kis hely az édesapám portáján?

- Bizs ott már nemigen van, Dióbél. Kettőjüknek is kicsi azs azs egy sír, amelyikbe temettük őket.

Kétségbeesetten ráztam meg az öreg cigány vállán a csupa rongy köpönyeget.

- Mit beszélsz, te ember?

- Na, na, hát mondom madzsarán. Azsért ne saggasd sét azs ünneplőgúnyám. Azs hírelett rólad, hogy sohasem erestenek ki többet, mert megint forradalmat akartál csinálni. Segény öregek nagyon sokat búsultak utánad; hogy azstán nem tudtak hazavárni, elmentek előre.

Egyik oldalról Libór mester ölelt át, másik oldalról a cigány, hogy végig ne zuhanjak a földön.

- Esem a lelkedet, hát ne hadzsd údzs el magadat - rimánkodott Tilinkó. - Hát azs öreg Tilinkó már senki se teneked? Hát azs ő tanyája nem jó less teneked? Ne félj, nem bánt ott senki; meglázd, seret ott mindenki. A nádak, a súp sagú fívek, a vadmadarak.

- Igazad van, öreg Tilinkó - horgasztottam le a fejemet. - Ezt jól kieszelted. Semmire se vagyok már való a világon, hanem nádi embernek még jó leszek. Szaladjunk, Tilinkó, mert már nagyon vágyom innen a farkasok közé. Hanem még előbb rád bízok valamit. Söpd a kalapodba ezt a csomó aranyat, vidd vissza Malajdoki Matykónak. Mond meg neki, hogy a bíbic ingyen adja a toját.

Tilinkó motyogott valamit, de azért csak fölmarkolászta a pénzt. Nem is járt vele sokáig. Mire búcsút vettem a régi házigazdától, visszajött az új.

- Mehetünk, Tilinkó?

- Mehetünk, Dióbél.

Biz én nem kérdeztem tőle, hogy Matykó méltóságos úr üzent-e valamit.

NÁDORSZÁGBAN

Nagyon rajtafeledkeztem a Cipóhalom tövében a diófáinkra, ahogy ott feketéllettek a napszállat piros tüzében. De Tilinkó megrángatott: - Ne nézselődj olyan soká, hanem dzserünk a tanyánkra, mert ránk estellik. Setítben pedig nem jó a nád közt járni, mert a víznek nincs gerendája.

Nádkévékből volt összerakva a tanyánk, nem volt bezárva az ajtaja, mert nem is volt neki ajtaja. Ugyan mi csuknivalója volna a nádi embernek? Széna a nyoszolyája, gyephant az asztala, bogrács a konyhája, egyebet nem tartogat a gunyhójában.

- Hát most már mit ennél, édes mézsem? - sürgött-forgott körülöttem Tilinkó. - Van ám itt miben válogatni, nem úgy, mint segény helyen. Főzsek-e harmatkásalevest, süssek-e halcsíkot? Van itt sajt is, van itt túró is, cserébe adták a malajdoki pástorok darutollért! Sereted-e a sulymot? Különb ízse van annak, mint a gestenyének. Mikor ettél földimodzsort? Azs ám csak a finom csemege. Sedret is tud egy helyen azs öreg Tilinkó, majd megtalálod azst te is. Esünk mink még rántott vízsityúkot is, de majd csak sátoros ünnepen. Hát még a mézsedszöker, amit minden ezsredik ember se tud, hogy micsoda! Olyan annak a levele, mint a nádnak, de a virága olyan, mint a sekfűnek. Attól tartok, ha azs ízsire rákaps, meg se esed majd az édestormát. Pedig azs is jó étel ám annak, aki sereti.

Ilyen bőséges kosztón éltünk mink ezután mindig. Nádország nem hagyja éhen veszni a maga lakóit.

Aludni is aludtam olyan jóízűt, hogy olyant gyermekkorom óta se.

Melegük volt már a szúnyogoknak, mikor másnap fölrazott Tilinkó: - Talpra, Dióbél! Azs után láss, amiből éls. Ismerd meg Nádorságnak minden sögit-zsugát.

Nem egy napra való munka volt az. Hetek teltek abba, míg kitanultam, hol mi lakik. Ahol a gyapjúsás ingatja ezüstös fejét, ott nincs semmi más. Az meg nem tűr maga közt még csak egy szál mohot se. Bezzeg nem olyan kevély a virágos káka. Az szépen összeszövetkezik az ernyős kollokánál, még a csillaghúrt is beeresztik maguk közé. Pedig az el nem eresztí, amit egyszer megfog. Ahol a békaturaj úszik, ott van a békák országa, noha ők mindenfelé elutazgatnak, mert nagyon szeretnek világot látni. Van nekik konyhakertjük is: ők vetik a békalencsét. Hínár úszkál az alatt, nem való ott járni, csak a gólyának. Gémnek, darunak, szárcsának, vadlúdnak, mindnyájának megvan a maga faluja Nádországban, s mind megfizeti az nekünk az adót. Tilinkó a végrehajtó: ő tudja, melyik mikor költ, melyiknek mikor ízésebb a húsa.

Nekem meg az volt a dolgom, hogy a télire való eleséget begyűjtsem. Az se kicsiség ám: számon tartani, melyik magot, melyik gyökeret mikor kell szedni, mikor szárítani, mikor csomóba kötni, mikor szellőztetni. Nem tréfadolog ez: Nádországban élesebb a foga a télnek, mint odakint.

Féltem is egy kicsit első esztendőben, kérdeztem Tilinkót:

- Hogy telelünk itt ki, édes gazdám?

- Ne félj te attól, lelkem dzserekem! Akkor les itt csak sép világ, mikor legjobban furulyázsik a sél a nádon. Még táncsolunk is, ha jókedvünk kerekedik. Tűzsrevalót ád a nádas, akár egy égés vármegye meledgethetik mellette.

Mire az első hó leesett, honnan, honnan se, két subát kerített Tilinkó. Én bizony nem mertem megkérdezni, hol vette. Bizonyosan azt mondta volna, hogy ezek csak olyan vadsubák.

- Nos, most már lehet menni sétálni. Oda is bekukkanthatunk, ahová nyáron nem erest a víz, most már van gerendája, mert befadzsott.

Csináltam is nagy felfedező utakat a nádban. Egyszer kóborlás közben ráhágtam egy kis rókafigura. Kirekedt-e, kiszökött-e a fészkeből, nem tudom, de olyan keservesen vonított, hogy megszántam. Fölvettem, betakargattam a subámba, és hazavittem.

- Mit hoztál? - kérdezte Tilinkó.

- Rókafigura. Ráhágtam, megsajnálta. Ha el nem veszelődne, kitelelhetne velünk. Tavaszra majd hazamehet a testvéreihez.

Csuri azonban - így neveztük el a rókafigura - annyira megszeretett bennünket, hogy tavaszra se hagyott ott. Ezután együtt jártunk sétálgatni, s úgy lehet, Csuri találkozott is a családjával, azonban nem kívántak egymásnak jó napot.

- Szégyelld magad, Csuri - szidtam össze a rókafigura -, hol tanultad te azt, hogy aki jó sorba jutott, vesse meg a szegény atyafiait?

Hogy meddig tartott a nádorsági élet?

Bizony mink nem tartottunk volna kalendáriumot a tükör mögött, még ha lett volna is tükrünk. Olvassa-e az erdők szarvasa az elfutó esztendőket? Tudja-e a fa, hogy hányszor szórja el levelét? A nádi ember olyan gyermeke a természetnek, mint a szarvas, mint a fa. Ő se olvassa az esztendőket.

TILINKÓ UTOLSÓ LOPÁSA

Nádi ember korom második esztendejében történt, hogy Csuri, a róka, egyszer egy malackát fogott a nádasban, ahol elég sűrűn találkoztunk vaddisznóval. Persze nem bántottuk egymást, mert miért is volna ellensége a vadember a vaddisznónak? Csuri se bántotta a malackát, csak éppen megfogta a nyakán a bőrt, úgy hozta a foga közt, aztán letette elébem nagy farkcsóválással. Mintha csak azt akarta volna mondani:

- Látod, tudom én, mi a tisztesség, ezzel fizetem a házbért.

Fölemeltem a malackát, nagyon takaros kis jószág volt, fekete-fehér csíkos bundában járt. Egy kicsit visított, de egy marék vízimogyoró mindjárt megbékítette.

- No - mondom Tilinkónak -, ezt fölneveljük.

- Hadzs ledzszen eccser Nádorságban is disnótor - vigyorodott el helybenhagyólag az öreg.

Nőtt, hízott a malacka szépen, a csíkos bundáját is kicserélte egész szelíd színűvel, csak a füle maradt meg tarkának. Kézhez is szokott úgy, hogy még Csuri is szívelte, akiből egész rendes malacpásztort neveltünk.

Az ő kötelessége volt a malackát legeltetni és fülön fogni, ha nagyon elkóválygott. Ez pedig rendszeren olyankor esett meg, ha Csuri félrefordult egy kicsit vadlibát lesni.

Lehetett már a malacka olyan háromfertály esztendő, mikor egy este azt mondja Tilinkó, hogy ő reggel bemén a faluba.

- Mégiscsak jó lenne azst a disnótort megtartani - azt mondja -, mert mindig attul félek, eccser itt hádzs bennünket a malacska, ost vissamén vaddisznónak. Teleraktam a tarisnyám sulyommal, azson cserélek a faluban egy kis kását, hodzs hurkát is tölthessünk.

„No - gondoltam magamban -, ebből a malacból nem eszel hurkát, öreg pajtás. Mert ezt én nem engedem levágni. Inkább világnak ereszttem szegényt, hadd menjen haza az atyafiságához.”

Ki is lopódtam a vacokról, ahogy Tilinkó elaludt, s kivertem a malackát a nádba.

- Eredj, malacka, míg szépen vagy, mert holnap ilyenkor már tepsibe fektet Tilinkó.

És aztán aludtam is reggelig, mint a bunda.

Tilinkó azonban már hajnalhasadtán útban volt a falu felé, hátán a sulyomos tarisnyával. Aludt még az egész nádas, a gólyák is összebújtak a semlyékben.

Az első, akivel találkozott, a napocska volt. A nádas szélében úgy a szemébe talált nevetni Tilinkónak, hogy az öreg akkorát tüsszentett bele, mintha az ég zengene.

„Valami szerencse ér ma” - gondolta magában, és lekerült a vakdülőre. Itt ugyan rosszabb az út, mint az országúton, de alkalmasabb a szegény embernek. Az országúton jönnek-mennek a kocsik, egymást érik az emberek, s az ilyen helyen nemigen lehet találkozni a szerencséével. A szerencse ilyenkor ott bujdosol a néptelen mezőkön, az összeboruló kukoricaszárak árnyékában, a becsukott szemű tanyaházak körül.

Persze, szem kell hozzá, hogy az ember a szerencsét meglássa. Olyan csókaszem, mint a Tilinkóé. Az elől ugyan el nem bújik a szerencse, akár báránka, akár tyúkocska, akár ludacska képében incselkedik vele.

Lám, most is észrevette a szerencsét már a második dűlőben. A szerencse most cirmos cica képében lépkedte a mezei egereket a salátabokrok közt.

- Megvagy! - ugrott rá a cirmos egy nagy kövér egérre.

- Megvadzs! - nyalábolta föl Tilinkó a cirmost. - Udzs lehet, teneked is tudom hasnodat venni.

Azzal betessékelt a cirmost a sulymos tarisznyába, s elégedetten gyújtott a pipára. Hanem a harmadik dűlőben hirtelen hátrafordult, mert rávísított valaki:

- Gyuri-i-i, Gyuri-i-i!

Bodor kis malac emelte föl rózsaszín orrocskáját.

- Nini, ezs a malacska engem hív - állt meg tűnődve Tilinkó. - Azst hisem, engem kiskoromban Dzsuriinak hívtak.

Egy nagy fejű szitakötőn kívül egy lelket se lehetett látni a környéken, az is úgy csóválta a nagy fejét, mintha azt mondta volna:

- Nekem semmi közöm a malachoz.

- Vadmalacs les ezs - tekingetett körül Tilinkó, s kieresztette a cirmost a tarisznyából. - Minek tanáljak én macskát, ha malacsot is tanálhatok?

Azzal leguggolt, és megrázogatta a tarisznyát, mint a kukoricás szakajtót:

- Csocsa, csocsa, csocsám, csocsikám!

A vadmalac egy cseppet se vádaskodott, hanem nagy bizakodva tartott neki egyenesen a tarisznyának.

- Rőf-rőf, rőf-rőf - mondta barátságosan, s belépett a tarisznyába, mintha csak azt akarta volna megmérni, hogy milyen hosszú.

Tilinkónak meg az jutott eszébe, ahogy vállára vetette a tarisznyát, hogy egészen olyan ez a malacka, mint a mienk, még a füle is olyan csikos. Tán jobb is volna egyenesen hazafordulni vele. Azzal együtt ez is megneveledne. Télire lehúznák a mázsát. S már indult volna hazafelé, mikor a malacka nagyot lökött rajta:

- Ki-i-i, ki-i-i! - sivalkodott torkaszakadtából, tudakolva kifelé az utat.

Tilinkó összerezsent, s nekiiramodott a falunak.

„Ha már szerencsét adott azs isten, ne szerencsétlenkedjünk vele! - gondolta magában. - Jobb les ezst mindjárt eladni.”

Ebbe mintha a malacka is belenyugodott volna, mert egy kicsinység elcsendesedett.

Hanem ahogy az országútra értek, megint elkezdett izgeni-mozgani, de úgy ám, hogy Tilinkó majd a nyelvét elharapta kínjában.

„Nini - állt meg pihenni egy kicsit -, hát miért cipelem én a hátamon ezst a malacsot? Hisen elmén ezs a maga lábán is. Mintha csak magamét hajtánám. Hova hajtom? Hát a vásárra. Mért adom el? Kinek mi közse hozzsá?”

Azzal kinyitotta a tarisznyát, s úgy ugrott ki belőle a malacka, mintha puskából lőtték volna ki.

- Rőf-rőf-rőf - kiabálta boldogan, s nekiiramodott az országutat fölmérni.

- Hej, te csudar! - rugaszkodott utána Tilinkó, elhajítva kezéből a tarisznyát.

Biz azt meg nem tudta volna mondani, hány rőföt kellett utána szaladni. Mire lefűlelte, lógott a nyelve a fáradtságtól. Pedig most már a tarisnyáért is vissza kellett menni, ölbe fogva a malacot.

No, azért ugyan mehetett. Akkorra megtalálta valaki a tarisnyát, s úgy cserélte ki, hogy másikat nem hagyott helyette.

- Hej, a fűrgencsűjít neki - vágta a földhöz a lyukas kalapját -, tíz malacsért nem adtam volna azst a tarisnyát!

A malacka pedig nyilván érezte a bűnét, mert alázatosan dörgölődött oda a lábához:

- Gyuri-i-i, Gyuri-i-i! - békítette szegényke.

Tilinkót elfutotta a méreg, és nagyot rúgott a malackán.

- Még csúfolódni mers, te! - csikorította el a fogát, s úgy vágta fűltövön az istenadtát, hogy az egyszerre lefogta a szemét. De legalább nem csúfolódott többet, hanem kimondta Tilinkó keresztnévét, ahogy az illendőség kívánja.

- Gyö-örgy, Gyö-örgy - ez volt az utolsó szava.

Bezzeg nem haragudott már Tilinkó, hanem letérdelt a malacka mellé, és az ölébe vette a fejét. Kínálta papsajttal, kínálta porcfűvel, de a malacka azt mondta, hogy nem eszik már ő többet korpát se.

- Segény embernek segény a serencséje! - fohászkodta el magát Tilinkó, visszafordulva mérgében. S most ez egyszer ügyet se vetett a szerencséire, ha hízott pulyka képében kínálta is magát az árokparton.

- Baj van, Tilinkó - fogadtam, ahogy hazaért. - Nemigen lesz disznótor, mert a malacka megszökött az éjszaka. Nem találkoztál vele valahol jártodban-keltesben?

- Jáj, dehodzsismem találkoztam, csak nem tudtam, hodzs ü vót - vakarta a fejét elkeseredetten öreg kenyeres pajtásom.

Többet aztán nem mondott se jót, se rosszat, de megfogadta, hogy soha életében nem talál többet semmit.

A FOGOLY

Attól fogva, hogy betettem a lábamat Nádországba, én Tilinkón kívül egyéb emberi ábrázatot nem láttam magam körül. A mi vadonunkba nem jött senki, én pedig ki nem mozdultam belőle. Tilinkó azonban néha be-bevágódott a faluba, noha én olyankor mindig megpirongattam:

- Baj lesz abból, öreg, ha te az emberek közé jársz. Nincs már minekünk semmi közünk ahhoz a világhoz, amelyik Nádországon kívül esik.

- Ne félcsd te azs öreg Tilinkót - kacsintott rám ilyenkor -, és van azs én fejemben, nem korpa.

Egyszer azonban mégis nagyon rám ijesztett az öreg cimbora. Reggel bement a faluba egy nagy nyaláb darutollal, hogy azt majd elcseréli a piacon valami harapnivalóért, s nem jött vissza még éjszakára se. De bizony még másnap is hiába vártam. Csak harmadnapra tért meg, de akkor meg nem akartam elhinni, hogy ő az. Olyan simára volt borotválva az ősz bajusza, akár egy bugyogós németnek. Ha nem az a rongyos szűr lett volna rajta, amelyikben száz macska se foghatott volna meg egy egeret, rá se ismertem volna.

- Mi az, Tilinkó? - csaptam össze a kezemet. - Tán be akarsz állni Rosszjancsinak, hogy úgy csúffá teszed magadat?

- Eltaláltad, Dióbél - simogatta az öreg a kopasz bajuszportáját. - Nadzson össebarátkoztam a Rosszjanci úrral, ost azs ő kedvéért urasodtam idzs el.

Az történt szegény Tilinkóval, hogy jó áron eladta a darutollakat, s örömeiben csöndesen fütyörészgetett, ahogy a Malajdoki-kastély előtt elballagott. Azt se valami hegyesen, csak olyan szép szomorúan, ahogy egy elárvult öreg cigányhoz illik, aki Kossuth Lajos katonája volt valaha. Szegény feje megfedekezett róla, hogy nem Nádországból van, hanem Magyarországon. Magyarországon abban az időben se sírni, se nevetni nem volt szabad. Aki sírt, arra azt mondták, hogy a magyar szabadságot siratja; aki nevetett, az meg bizonyosan annak örült, hogy majd föltámad még a magyar szabadság. Tehát börtönbe dugták a sírót is meg a nevetőt is. Hát még aki fütyülni mert az utcán! Hát még aki Rosszjanci füle hallatára mert fütyülni!

Mert a hatalmas megyefőnök éppen az ablakán könyökölt ki, mikor Tilinkó ott baktatott. Szalajtotta is a fogdmegeit mindjárt utána, vitette is a jámbort maga elé.

- Hod merted te nekem pfütyölni? - szegezte rá haragosan a savószínű szemeit.

- Magamnak fücsültem én, nem másnak, naccságos Rosszjanci úr - mondta alázatosan Tilinkó.

Rosszjanci úr intett az őrt álló cseh katonának:

- Vigyetek gonosz lázadót temlecebe bele. Hadd pfütyölje makának ekész napik.

Hiába mondta Tilinkó, hogy neki már nincs fütyülhetnékje, bizony lefűlelték, és bedugták valami fészkerbe. Másnap aztán kieresztették, de alighogy kitette a lábát, észre se vette, örömeiben máris fütyülésre csücsörödött a szája. De most már cifrázta ám, mint a szűcs a subát. Hurcolták is a kakastollas katonák megint vissza Hrosziancsik elé.

- Mit megcsinálsz mekint, te lázadó? - acsargott rá dühösen.

- Keresem a kenyeremet.

- Mit kereset? A kenyeret neket?

- No, igen. Gondoltam, hogy ha valami sépen fücsülök, megint adat érte ingyen kosztot a naccságos Rosszjanci úr.

Aközben pedig olyan nyugalommal fogta két marékra a nagy zászlós bajuszát, hogy a főnök urat most már végképp elöntötte a pulykaméreg.

- Hod mersz te olyan lázadó pajuszt nekem hoszni?

- No, ne féljen, naccságos Rosszjancsi úr, nem döföm meg vele. Mit tehetek én róla, ha nekem bajust adott azs Isten, ostán ilyen ember formájú vadzsok vele?

Rosszjancsi úrnak bizony haját se sokat adott az isten, a bajuszáról meg végképp elfeledkezett. Nyilván ez hozta olyan dühbe, hogy csak úgy csattogott a foga a haragtól:

- Na, majt amit az Isten adta, Hrosziancsik elveszi.

- Hát el is vette a csudar, hivatta a Bavina borbélt, lesedette vele a drága sép bajusom - mérgeskedett Tilinkó, ahogy elbeszélte nekem a történetet. - Hanem ne ledzsen Tilinkó a nevem, ha meg nem fizsetek neki érte.

Egy hét múlva megint eltűnt Tilinkó a nádasból, de most nem darutollal rakodott meg. Egy zsák volt a hátán, nagyon fickándozott benne valami.

- Örömet visek a Rosszjancsi barátomnak - nekem csak ennyit mondott nagy titokzatosan.

Az öröknek is csak annyit mondott, hogy neki mindenáron beszélni kell a Rosszjancsi úrral, mert ő az ország dolgában járt. Beeresztették hozzá, de zsák nélkül.

A nagy úr éppen a tükör előtt illegett-billegett. Valami osztrák tábornokot várt, annak a fogadására készítgette magát.

- No, mi mekfán már megint teneked? - förmedt rá a cigányra. Az meg titkolódzva súgta oda neki a szája sarkából:

- Pst, ne üssön lármát, naccságos Rosszjancsi úr! Edzs gonos lázadót akarok földadni.

Rosszjancsi úr úgy megszelídült, mint a bárány. Saját kezével tessékelt bele Tilinkót a nagy bársonyszékbe.

- Nagyon konosz?

- Ojjé! Akkora bajusa van, hogy edzsik vége edzs arast a másiktól.

Rosszjancsi most már szivart dugott a vén gézengúz szájába.

- Nagyon feszedelmes?

- Bizs azs még harap is, ha jókedvében találják. Annyi fedzsver nála, se seri, se sáma.

- Hat katonáfal fokatom el - borzongatta végig a hideg Hrosziancsik urat. - Hol található az a konosz lázadó?

- Hol itt, hol ott bujdosik, most éppen olyan helen van, ahonnan el nem sökhet. Hanem katonákat ne küldzsön a naccságos Rosszjancsi úr, alássan kérem, mert azsok vadzs bírnak vele, vadzs se. Elég lesek én neki magam is. Én edzsenesen a tömlöcsbe csalogatom be, mert bennem nadzsom bízsik.

De már erre meg is ölelgette a nagy úr a szegény cigányt, s egy vadonatúj aranyat is csúsztatott a zsebébe. Az embereinek pedig kiadta a parancsot, hogy akit ez a jó ember ide vezet, azt nyomban tömlöcsbe vessék. De akárki lesz is, de akármilyen késő éjszaka is.

A kerületi főnök úr gyönyörű szépeket álmodott azon az éjszakán. S mikor reggel fölébredt, még nagyobb volt a gyönyörűsége. A hatalmas vendég megérkezett, és nem tudott betelni Hrosziancsik úr magasztalásával, mikor alig látott bajuszt az egész környéken. Persze ilyenkor

csak gyerekeket lehetett az utcán látni, meglett ember ki nem ment a házból, hogy köszönni ne kelljen a nagy vendégnek.

- Az utolsó pajuszos lázadót az este fokattam el - hajlongott Hrosziancsik alázatosan. - Sok pajunk volt fele. De most már temlechen ül. Lánc fan keszin-lábán, ekész pátran megnéshet-jük.

A tábornok kegyesen megbillentette aranygalléros nyakát, s a két úr leballagott a tömlöcbe. Az ajtóban töltött puskás őr állt, annak azt mondta Hrosziancsik:

- Nyisd ki a foklyot!

Az ajtó megnyílt, de a fogolynak a szeme úgy villogott a sötétben, hogy egyik úrnak se volt mersze belépni. Hrosziancsik harsányan bekiáltott:

- Lépj elő, konosz lázadó!

A harsány hangra kiugrott a tömlöcből egy vadmacskafiók, fűva, prüszkölve, s akkorát karmolt a tábornok úr lába szárán, amekkora az ilyen gonosz lázadótól telhet. Hrosziancsik pedig láthatta, ha akarta, hogy a fogolynak csakugyan hatalmas bajusza van. Egy araszra esik egyik vége a másiktól.

A vadmacskát a nádasban fogta Tilinkó, az fickándozone a zsákjában, azt rekesztette be a tömlöcbe. De ő maga is fickándozone örömeben, hogy a csínje így sikerült. Annyi esze persze volt, hogy csak a kapufélfa mellől nézte, mikor a gonosz lázadó nekiugrott a nagy uraknak, s nem várta be, hogy Rosszjancsi úr köszönetet mondjon neki.

- No, édes mézsem - fejezte be a történet elmondását -, most már ostán csakugyan én se tesem ki többet Nádorságból azs öreg lábamat. Mert attul félek, ha Rosszjancsi úr a kezsibe kaphatna, nagyon megsorítaná a nyakravalómat.

VÁRATLAN VENDÉG

Hevertünk Tilinkóval a nádgunyhó előtt, Csuri a lábunknál. Nyugtalanul fészkelődött, hegyezte a fülét, csóválta lompos farkát, s egyszer elnyikkantotta magát.

- Vesedelem - vélte Tilinkó.

- Vendég - mondtam én. Hallottam, hogy valaki töri magát előre a nádban.

Csuri felugrott: szétvált előttünk a nád, s ott állt a vendég. Szép szál ember, de hajlott termetű, látszott rajta, hogy átvette már az élet a vállán; az arca ismerős, mégis idegen: gyűrött, poros ruhája régi jómód és hosszú bolyongás mutatója.

Sokáig néztünk egymásra, végre megszólalt az idegen. Alázatos, szomorú, csengés nélkül való hangon:

- Nem ismersz, Dióbél? Engem jobban elváltoztatott a hatalom, mint téged a vadon.

Tudtam már, ki beszél hozzám, fölálltam, kezet nyújtottam neki:

- Isten hozott, Matykó, ha jó szándék hozott.

Matykó lehajtotta a fejét, mint a jégverte búza.

- Nincs már énnekem még szándékom se. Nem vagyok már én senki, semmi. Csak azért szeretnék még élni, hogy levezekelhetném, amit ellened meg a hazám ellen vétettem. A haza már szabad.

Erre a szóra nyakába borultam Matykónak, és összecsókoltam poros orcáját. Tilinkó Csurit csókolgatta örömeiben.

- Ahogy a haza fölemelkedett, én lezuhantam - bontakozott ki az ölelésemből Matykó. - A hivatalomból elküldtek, azt mondták, most már más világ lesz, ott nincs rám szükség. Az emberek az utcán elkerültek, mint a belpoklost. Ha a szemembe mondták, hogy „hazaáruló”, azt még csak elviseltem. De a hátam mögött való suttogásokat nem bírtam el. Ki kellett szöknöm a világból.

Sokáig hallgattunk mind a hárman. Csuri az ölembe hajtotta a fejét, és elaludt. Nádország millió békája mind varrta a papucsot, csak akkor hagytak föl vele, ha olykor elrikkantotta magát valami éji madár. Tilinkó fölkel, bement ágyazni, (így nevezte ő azt, mikor szétterigette a gunyhó földjén a szénát.) Akkor szólalt meg Matykó:

- Elhiszed-e már nekem, hogy megutáltam magamat? Befogadtok-e magatok közé nyomorúságtok társául? Ti vezekeltetek az én bűnömért: szabad-e nekem magamnak is vezekelni érte?

Csodaszépen ragyogtak a csillagok, mintha az Isten ezer szeme nevetett volna le ránk. Meleg harmat hullott az egekből, mintha az irgalom harmata hullott volna a szívemre. Megöleltem Malajdoki Mátyást.

- Nem vezeklés ez, testvér: megváltás. Visszaadtad az emberekben való hitemet, az élethez való kedvemet. Nem nyomorúság ez, testvér: ez a béke, ez a boldogság.

Tilinkónak bekiáltottam a gunyhóba:

- Mától fogva három király van Nádországnak: három ágyat vess, Tilinkó!

KINCSKERESÉS

Egy siralom volt abban az esztendőben az egész malajdoki határ. Rossz idő járt, esős tél, fagyos tavasz, száraz nyár: az őszt nem hozott semmit. Támadt olyan éhség a föld népe között, hogy aranyat adott volna a korpakenyérért. Csakhogy nem volt se aranya, se korpakenyere.

Nádorság lakóit azonban nem bántotta az éhség. Nekünk tán bővebb termésünk volt, mint más esztendőben. Meg is osztottuk a boldogtalanokkal, amink volt, de evvel nem sokat segítettünk rajtuk, öt-hat falu népe, örege, apraja mégse élhet meg nádi madarak, nádi emberek kosztján.

Matykó bánatosan hajtotta a tenyerébe a fejét.

- Hej, ha most megvolna a Malajdoki vagyon!

- Az ám, de nem maradt belőle egyéb, csak a diófák - mondtam én -, s az idén azoknak is hajába száradt a dió.

Matykó fölugrott, és a vállamra ütött:

- Te! Az Isten akarta, hogy te most a diófákat emlegesd. Tudod-e még, mennyit emlegette szegény nagyapám, hogy kincs van a Cipóhalomban, csak meg kellene keresni? Keressük meg, Dióbél, hátha megtaláljuk. Nem nekünk magunknak, hanem az éhenhalóknak. Jaj, de sok könnyet föl lehetne vele szárítani!

Magamnak is keresztülvillant a lelken a reménység: hátha meg lehetne útjában állítani a rettentő aratót, az éhhalált. A tenyerébe csaptam Matykónak: - Hát gyerünk kincset ásni!

Főnt kezdtük a munkát a domb tetején, a diófaliget szélén, onnan haladtunk lefelé. Fejsze kellett először a mi kincsásásunkhoz: ki kellett vágni a sűrű borókabozót. Harmatos hajnalon álltunk neki először a dolognak. Álmából fölvert cinegék röpködtek a fejünk fölött, hol csúfolódva, hol ijesztgetve.

- Kincs-kincs-kincs! Nincs-nincs-nincs! Nincs-nincs, nincs-nincs, nincs-nincs!

Így ment a dolog egy-két hétig. Hajnalhasadástól napleáldoztáig folyt a szorgos munka, néha megrövidítettük még a holdvilágos éjszakát is. A fejsze után következett az ásó. Először lekopasztottuk, azután feltúrtuk a Cipóhalmot. Szépen szaporodtak a gödrök, csak a kincs nem akart előkerülni. Nyoma se volt sehol. Csendült-pendült néha az ásó, odaszaladtunk mind a hárman: terméskő volt ott, semmi egyéb. Egyszer már le is tettük a szerszámot, hiszen hasztalan - hiába fáradunk itt, hanem akkor a szívünkbe nyilallott a falu felől az éhes gyerekek sírása:

- Kenyeret, kenyeret!

Nem mertünk egymásra nézni, csak felvettük megint az ásót. Tovább, tovább! Hiszen nem sok volt már hátra, közel jártunk a nádszélhez. Egyszerre Tilinkó elkiáltotta magát:

- Hej, emberek, mi van itt! Itt az Áttila kincse!

Lélekszakadva szaladtunk oda: hát mégiscsak igaza volt Malajdoki Tamásnak!

Egy nagy rézüstöt szorongatott Tilinkó, kaparta ki belőle a földet. Mire odaértünk, már le is súrolgatta a fenékét, és nagyon elsavanyodott az ábrázata:

- Nem azs Áttila kincse volt ezs, hanem édesapámé. Ő volt azs öreg Tilinkó, mikor én még csak kis Tilinkó voltam. Egyser elvesztette valahol a rézsbográcsot, s nekem húzsta meg érte a fülem: „No, rajkó - azst mondzsa -, oda azs örökség.” Hiába, csak megkerült ezs, mert nekem sánta azs Isten. Ahol ni, még azs a folt is rajta, amit azs öreg Tilinkó vetett rá. Ó, de csak üdzsos kezse volt. Áldja meg azs Isten!

Csüggedten hajítottuk el az ásót. A Cipóhalom fel volt ásva, s a mi reményünk elszállt, mint déli napsütésre a reggeli köd. A domb tetejéről, a diófák ágáról lehallatszott hozzánk a cinegék kárörvendő szava:

- Nincs-kincs! Nincs-kincs! Nincs-nincs-nincs!

- Kipp-kopp, igenis van, kipp-kopp, azért is van - mintha ezt mondták volna a diók, ahogy a szél az ágakról beleszórta őket a gödörbe.

- No - szólalt meg Tilinkó -, jövő ilyenkorra tele les a Csipóhalom diófacsemetével. Ha azs a sok dió mind kikel, Malajdokon még azs uccsát is diós réteszel kövezsik.

Összenéztünk Matykóval.

- Tudjuk már, micsoda kincset emlegetett Malajdoki Tamás! Hej, ha szőlőskertet, gyümölcsfáliget lehetne csinálni ebből a malajdoki dombból! Ha Nádországot el lehetne venni évszázados gazdájától, a víztől s uralma alá hajtani az ekevasnak! Hej, micsoda kincs lenne az!

- Pénz kellene ahhoz, sok - szomorítottuk egymást. - Nekünk pedig nincs, csak pénzecskenk.

Pénzecskenek hívják erre mifelénk a réti boglárkát, azt az aranyfejű virágot, amitől tavasszal szinte káprázik az embernek a szeme.

Tilinkó elfütytyentette magát, s lecíránykerekezett a nádasba öreg csontjaival. Hát ezt ugyan mi lelte? - néztünk össze.

Már akkor szaladt Tilinkó visszafelé. Ugyan mi van a kezében? Csak egy nagy ökörkolomp biz az, aminek ronggyal van betömve a szája.

- Mit tartogatsz ebben, öreg Tilinkó, csak nem kincset?

- Azst én, nem is kicsit - mosolygott az öreg, s kifordította elének a kolompot. Csengve-pengve hullott ki belőle a sok arany, akár a mesében.

- Ráismers-e a pénzsedre, úrfi? Jut-e még esedbe azs arany azs astalfiában, Dióbél? Azs úrfi küldte ezst neked, te küldted ezst vissza azs úrfinak. Azs öreg Tilinkó azsonban jó helyen tartja azs esit. Minek vinném én est vissza azs úrfinak? - gondoltam magamban. - Majd eljön ő érte, ha süksége les rá. Minek mondtam volna én ezst neked? Bizony még belehajigáltad volna a sárba. No, ugye, hogy csak jó azs öreg a házsnál?

Megölelgettük az öreget, aztán bementünk a faluba mind a hárman. Bekopogtattunk minden házhoz, s minden asztalon hagyunk egy kis segítséget.

- Vegyetek kenyeret, itt a rávaló. De nem adjuk ingyen, meg kell érte dolgozni. Leccapoljuk a nádaszt: ti ássátok a csatornát.

A malajdoki határból elfutott az éhhalál, s gondunk volt rá, hogy soha többet vissza ne térjen. Esztendő múlva fölszabadult Nádországot a víz alól, amit elvitt a nagy csatorna. A lakói is elhagyták Nádországot. Mi a diófák alatt vertünk táborst, a vízimadarak elmentek a víz után, s hasztalan csikorogtak a száraz nádbugák, panaszuakat nem hallgatta már senki. Elhatároztuk, hogy fölgyújtjuk a nádaszt. Én az egyik sarkát, Matykó a másikat, Tilinkó a harmadikat.

Matykó leghamarabb elvégezte a munkáját: nagy piros lángnyelv csapott föl az égre. Lengett-lobogott, s hogy ne magában lengjen-lobogjon, én is közévetettem a csóvát a száraz nádak. Hanem a harmadik sarok csak nem akart kigyulladni, hiába vártunk. Nyilván elaludt az öreg Tilinkó.

Dehogyan aludt, dehogyan. Ott ült a parton, térdére támasztva a karja, karjára a feje, bámult maga elé. Nézte, hogy milyen szépen ölelkeznek a pirosuló lángok, s hogy szórja föl az égre a föld a maga csillagait.

- Hát te, Tilinkó, elfelejtetted a magad dolgát?

Az öregnek kibuggyant a szeméből a könny:

- Nem dzsujtom én föl a nádas. A hazsámat. Nincs nekem ahhoz sivem...

Hetekig égett a nádas, hónapokig pislogott a hamu alatt a parázs, s kerek egy esztendő telt bele, mire föl lehetett szántani, be lehetett vetni a malajdoki nádas.

Malajdoki nádas? Hol van az már! Piros tornyú temploma, csupa cserép tetejű háza van annak a tiszta szép falunak, amelyik a helyén áll. A neve: Újmalajdok. A népe a legdolgósabb, legtisztességtudóbb, legdúsabb nép messze-messze földön. A bírója Újmalajdoknak: Malajdoki Mátyás. Itt senki se tudja róla, hogy valaha méltóságos úr volt, csak Matykó bácsinak hívja mindenki, s ez neki jobban esik, mintha fölséges úrnak szólítanák. Az újmalajdoki iskolamestert meg Dióbél-Töröcsiknek hívják. Azt beszélnek róla, hogy Kossuth Lajos katonája volt valaha...

Bíró, tanító együtt élnek, együtt laknak, együtt járnak, mint édes egytestvérek. Együtt laknak a három diófa alatti fehér falú, hajnalicskás tornácú kis házban. Együtt járnak az iskolába, gyerekeket tanítani szépre, jóra, együtt járnak békességet, szeretetet hirdetni a faluba. Együtt járnak ringó vetések, gazdagon megáldott szőlők közt, s boldogan mondogatják egymásnak:

- Emlékszel? Ott volt a nádkunyhónk, ahol most a templom van.

Együtt bolyongnak a régi Malajdok elhagyott utcáin, ahol térdig fölbokrosodott már a gaz. Ember nem lakja már azt, mind átköltözött a népe Újmalajdokra. Bíró, tanító együtt mennek mindennap a temetőbe is, s elbeszélgetnek annál a sírnál, amelyik fölött legdúsabban nyílik a vadrózsa, leghangosabban dong a vadméh. Fejfájára csak ennyi van írva:

TILINKÓ

ÖREG DIÓFÁK ALATT

Mosolygó egével, langyos szellőivel, csörgő ereivel, menyasszonyruhás fáival, bimbózó virágaival, dalos madaraival nagyon szép az ifjú tavasz. Csupa ígért, csupa reménység. Csupa bizakodás, csupa vágyakozás az ember lelke.

Szép, szép a tavasz, hanem azért mégis jobban szeretem én az olyan derült őszt, mint ez a mostani. Olyan nyugalom árad el az egész világon, mintha az Isten lelke lebegne felettünk, aki betöltött mindeneket az ő áldásával. Aki nemcsak ígért: adott is, nemcsak reménységet bimbóztatott: gyümölcsöt is érlelt.

Igaz, nem olyan vidámkék most az ég, mint tavaszon, hanem fátyolos a mosolygása, mint az öreg emberé. Álmosan hunyorgat a napocska. Sebaj, rászolgált a nyugalomra, megérlelte tüzével arany szemű gabonánkat.

Igaz, lustán csacsog és köddel takarózik a patakocska, mely az újmalajdoki malmot hajtja. Sebaj, hadd pihenjen el szegény, elvégezte dolgát! Aranyszemű gabonánkat lángliszté őrölte, lesz kalács a rácson, ha jön a karácsony.

Igaz, leperegnek virágaink, s úgy ingatják ágaikat a fák, mintha kezüket nyújtanák búcsúra. Sebaj, kigyönyörködtük magunkat a virágok pompájában, s méhecskéink telehordták mézzel a kaptárt.

Piros gyümölcsüket, édes gyümölcsüket ideadták a fák: hadd pihenjék ki magukat a jövő tavaszig!

Ti is, öreg diófáim, aludjatok szépen, öreg szemem megnyugoszik derék törzseteken, hatalmas koronátokon, mely annyiszor betakart esőben, napsugárban. Úgy álltok itt, mint őrszemei a falnak, mely alattatok nevedett. Megvagytok erőben, egészségben, nem hiányzik közületek csak egy, a Matykó fája. Azt kívágtam: belőle faragtam koporsót Malajdoki Mátyásnak, mikor munkás élet, boldog öregség után magához szólította az Úr az égi mezőkre...

Hanem azért nem maradtam magam. Körülbeeg azoknak a képe, akiket szerettem, s körülvesznek azok, akik szeretnek: Újmalajdok népe. Aztán van itt még valaki, aki velem van lépten-nyomon, soha el nem marad tőlem. Most is itt hever a lábamnál, s nézi, hogy írok. Csur, a nádi róka. Oda se néz öreg barátom annak az elkésett sárgarigónak, amelyik Dióbél fájáról rikoltozik rám: - Kell-e dió, fiú?

Eredj, bolondos rigó, eredj! Nincs már dió se, nincs már fiú se. Öregember vagyok, s hálát adok az Istennek, hogy befejezhettem ezt az írást az öreg diófák alatt. Megírtam az életem történetét, mielőtt a Jóisten pontot tenne utána. Lehet, hogy nem olyan érdekes, amilyenek én látom, de egyet meg lehet belőle tanulni: hogy nincs boldogság ezen a földön, csak annak, aki embertársait szereti.

.oOo.